

Omsorg eller kvinnovasjon?

- mulig sysselsetting for kvinner på Vega i dag

Karin Sundli

Masteroppgave
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

17. oktober 2011

Omsorg eller kvinnovasjon?

– mulig sysselsetting for kvinner på Vega i dag

© Karin Sundli

2011

Omsorg eller kvinnovasjon? - Mulig sysselsetting for kvinner på Vega i dag

Karin Sundli

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Ilas grafisk

Sammendrag

Vega var for kun to generasjoner siden et samfunn preget av fiskebondekulturen (Slettedal, 2009:28). Dette var et samfunn som i stor grad var basert på en naturalhusholdning hvor man kombinerte jordbruk og fiske. Mennene var borte på fiske store deler av året, og for kvinnene som ble igjen betydde dette et liv preget av lange dager med hardt arbeid. Avviklinga av fisket som næringsvei førte naturlig nok til endringer i samfunnsstrukturen. Denne endringen kom parallelt med at kvinners posisjon generelt i Norge og deler av den vestlige verden var under endring, og fikk naturlig nok konsekvenser for sysselsettingen på Vega, både for menn og kvinner. En mulighet var å utvide småbruket til å bli et inntektsgivende gårdsbruk, da var det gjerne mannen som overtok den agrare delen. Mennene "gikk på land", de gikk fra å være fisker til å bli bonde. En annen mulighet for familiene var å avvikle småbruket og flytte med seg familien inn til industrisentrene som for eksempel Mo i Rana for å jobbe der. Andre menn ble boende fordi de var heldige og fant seg annet arbeid på øya. For kvinner spesifikt sto gjerne valget mellom å jobbe hjemme som husmor, eller om å finne seg jobb innenfor den stadig økende helse- eller servicesektoren.

Denne oppgaven handler om kvinner på Vega og strategier for å sysselsette seg på øya i dag. Fiskebondekulturen ansees av mange som et tilbakelagt kapittel i dagens samfunn, og det har blitt skrevet mye om hva som skjedde når mennene gikk fra fiskenæring til landbasert næring. Denne oppgaven handler om kvinner på Vega og deres syn på muligheter for arbeid for kvinner på øya i dag.

Gjennom kvalitative intervjuer av et lite antall informanter, ønsker jeg å gi et lite innblikk i kvinners liv og deres fortellinger om å bo og arbeide på Vega i dag. Å skulle bevare sysselsettingen i dagens bygde-Norge, kan by på mange utfordringer. Ikke alle klarer disse, og mens noen bygder blomstrer, visner andre. Vega er en av bygdene som blomstrer, og mye av dette er takket være innbyggernes egeninnsats for å skape ny sysselsetting. Blant mine informanter er det særlig to strategier for sysselsetting som skiller seg ut. Jeg har valgt å kalle disse for *omsørgeren* og *kvinnovatøren*.

Gjennom samtaler med syv kvinner på Vega, mener jeg å ha observert at enkelte fortsatt trekker veksler på erfaringer og kulturelle trekk fra den gamle fiskebondekulturen, og bruker disse som strategier i egne valg når det gjelder valg av utdanning og yrke. Samtidig ser jeg kvinnenenes valg, sett i lys av relevant bygdeforskning, er preget av typiske trekk ved dagens bygdesamfunn. Jeg har valgt å benytte meg av Svarstads begrep om narrative diskurser for å koble kvinnenenes fortellinger til strukturelle forhold ved den tidligere fiskebondekulturen, samt typiske trekk ved bygdelivet i Norge i dag. Kvinnenenes fortellinger om eget yrkesvalg er ikke bare personlige, men også en del av rådende diskurser om hva kvinner jobber med på Vega. Jeg har kartlagt hvilke typer jobber kvinnene jeg har snakket med føler er tilgjengelige, og hvorfor noen løsninger kan virke mer åpenbare enn andre.

Jeg mener at omsorgstilpasningen er viktig da den tilbyr noenlunde trygge og stabilt tilgjengelige jobber for kvinner. Fordi disse arbeidsplassene til en viss grad også er åpne for ufaglært arbeidskraft, tilbyr de en viktig mulighet for unge kvinner på Vega å prøve seg i arbeidslivet uten å måtte forlate øya. Dette er trygge og stabile jobber som ikke forsvinner med det første. Entreprenørtilpasningen er derimot viktig fordi den tilbyr et alternativ for de "utradisjonelle" kvinnene. Denne tilpasningen gjør Vega mer konkurransedyktig i kampen om å tiltrekke seg kvinner som kanskje ikke hadde sett for seg et liv på bygda.

Forord

Da var jeg endelig ferdig med den lengste perioden av mitt liv, det føles ut som jeg har surret rundt i verdens største labyrinth. Heldigvis har noen personer der ute gjort lidelsen litt mindre, og disse fortjener stående ovasjoner, rungende hyllester og hjerteligste takk.

Først av alt må jeg takke mine informanter på Vega, jeg har aldri møtt så rause folk før. Overnatting, middag, kaffe, skyss, husrom, hjerterom, hva enn dere følte jeg måtte trenge; det fiksa dere på strak arm. Takk for deres fortellinger, jeg er litt vegværing i hjertet mitt for alltid.

Videre må jeg takke veileder Hanne Svarstad: Takk for din tålmodighet, dine kyndige kommentarer og mange spark i baken. De var høyst nødvendige, nå har de endelig gitt resultater. Arnlaug Leira fortjener også en takk. At en professor tar seg tid til å lese oppgaven på fritida og i tillegg viser en glødende interesse for det man holder på med, er utrolig motiverende.

Jeg hadde heller ikke klart dette uten mamma, pappa og storesøster. Tusen takk for all oppmuntring og kjærlig mas, nå kan vi endelig slappe av.

Magnus Galgum Dyresen fortjener stående ovasjoner. I fire år har du fungert som psykolog, coach, slavedriver og Dyresens Lånekasse. Skrivninga mi har sabotert mang en ferie, nå skal vi ta igjen alle.

Jeg må også takke mine private bibliotekarer Marthe Westjordet og Linnea Wiig, og min kjære kollega Monica Aasen, for all praktisk hjelp; dere er fantastiske. Sist, men ikke minst må jeg få takke alle vennene mine: Mari, Katrine Angelica, Vera, bandet mitt, verdens beste kolleger på Fyret Mat og drikke; nå blir det fest!

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	6
1. Innledning	12
Om Vega	13
Problemstilling	18
Trengs denne oppgaven?	20
2. Tidligere forskning	22
2.1. Fiskebondesamfunnet	22
Binæring på Vega	23
Den kvinnelige fiskerbonden	24
Arbeidsfordeling	25
Fleksibilitet	26
Ære og naboskap	26
En svunnen tid?	28
Oppsummering	29
2.2 Endringer i bygdeliv i Norge	30
Migrasjon og den globale bygda	30
Livsfasebygd	31
Deltidsbygdebeboeren	33
Hvem flytter?	34
Bygda og utdanning	37
Tre perspektiver på bygdeutvikling	39
Oppsummering	42
2.3. Kjønnede fremstillinger	43
Hva er kjønn?	43
Kjønn på bygda	46
Er bygda bygd for kvinner eller menn?	47
Oppsummering	48
2.4. Diskursive narrativer	49
4. Metode	51
Kvalitativ metode	51
4.1. Forprosjekt: Hva snakkes det ikke om	51
4.2. Åpne spørsmål	53
4.3. Mellomprosjekt?	54
4.4. Intervjusituasjonen	55
4.5. Utvalg	56
4.6. Rekruttering	58
4.7. Etske refleksjoner	59
Anonymisering	59

Idealtyper	60
5. Empiri.....	62
Omsørgeren	63
Kvinnovatørene	65
5.1. Å vokse opp på Vega	66
Konsekvenser av sentralisering	68
Ungdomstida på Vega	69
Ung voksen	70
5.2. Hva skal jeg jobbe med?.....	72
”Å prøve seg litt i arbeidslivet”	73
Å klare seg selv	76
Pendling	76
Nære relasjoner	78
Nettverk og kvinnelig fellesskap	82
Kvinnovasjon	85
Store ideer i en liten kommune	87
Kulturforvalterne	88
Bygdeutvikling på Vega.....	90
5.3. Den nye given – mulighetenes øy	91
Starten på noe nytt	92
Hvem eller hva er bygdedyret?	93
Begravelsen av bygdedyret	95
Betydningen av verdensarven	98
5.4. To bygder?	99
Diskursive narrativer.....	99
6. Avsluttende betraktninger	101
Hvorfor disse tilpasningene er viktige	102
Litteraturliste.....	104
Vedlegg	111

1. Innledning

Vega var for kun to generasjoner siden et samfunn sterkt preget av fiskebondekulturen (Slettedal, 2009:28). Dette var et samfunn som i stor grad var basert på en naturalhusholdning hvor man kombinerte jordbruk og fiske. For kvinner betydde dette et liv preget av lange dager med hardt arbeid, ofte alene, da mange av kommunens menn var ute på fiske store deler av året. Det periodiske fraværet av mennene i husværet gav ikke kvinnene på kysten fritak fra samfunnets forventning til landets husmødre om å sørge for et velholdt hjem. Som kvinner i resten av landet var det de som var hovedbærere av dyder som et rent og ryddig hjem og rene og pene klær til barna. Det var kvinnes oppgave å holde den overordnede oversikten og sørge for at husholdningen gikk ufortrødent videre, uansett hvilke emosjonelle og materielle utfordringer man kunne møte i hverdagen (Grønbech, 2008). I tillegg var det kvinnes ansvar å ruste ut mannen for fiske (Gerrard og Balsvik, 1999:14). I de sørlige delene av Nord-Norge var det vanlig med sesongfiske, og mennene kunne være borte i opp til seks måneder av året. I mellomtida var det opp til kvinnene å holde skuta gående.

Avviklinga av fisket som næringsvei, skulle naturlig nok føre til endringer i samfunnsstrukturen. Denne endringen kom parallelt med at kvinners posisjon generelt i Norge og deler av den vestlige verden var under endring. Dette fikk naturlig nok konsekvenser for sysselsettingen på Vega, både for menn og for kvinner. Der familiene valgte å utvide småbruket til å bli et inntektsgivende gårdsbruk, var det helst mannen som overtok den agrare delen. Mennene "gikk på land", de gikk fra å være fisker til å bli bonde. En annen velbrukt mulighet for menn ble å legge ned gårdsdriften og flytte med seg familien inn til industrisentre som for eksempel Mo i Rana for å jobbe der. Andre menn ble boende fordi de var heldige og fant seg annet arbeid på øya. For kvinner spesifikt sto valget gjerne her som i resten av landet om å enten jobbe hjemme som husmor, eller om å finne seg jobb innenfor den stadig økende helse- eller servicesektoren.

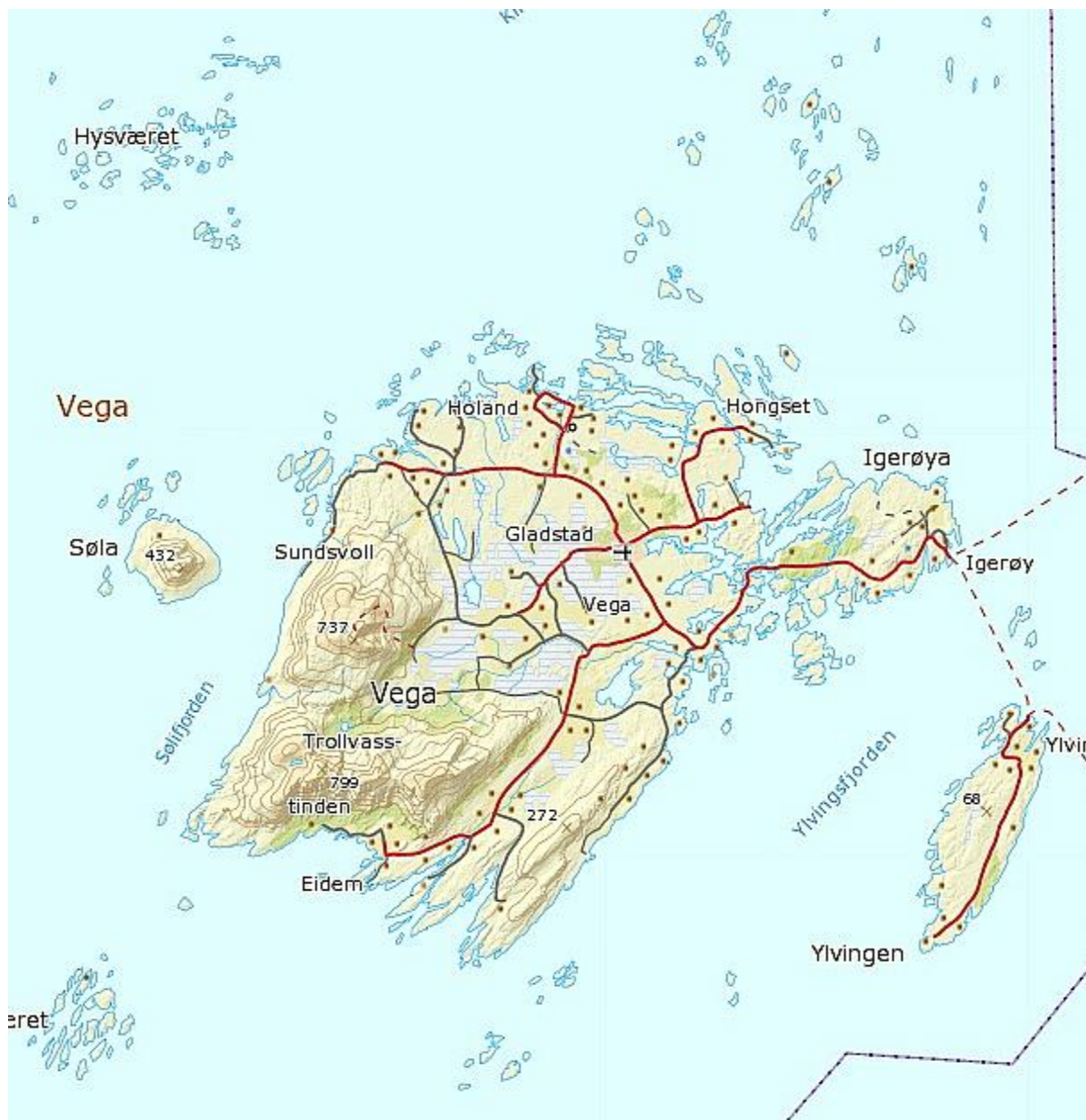
Det har i de siste tiårene skjedd store endringer i rurale strøk i Norge. Tidligere nokså tydelige skillelinjer mellom by og bygd er visket ut, bygda og byen er blitt mer like. Økt mobilitet har økt flyttestrømmen, noe som har ført til at begreper som deltidsbygdeboer og livsløpsbygda har fått sin aktualitet. Det har blitt forsket mye på disse endringene, og kjønn har kommet inn om en variabel i dette, særlig i forbindelse med den såkalte kvinneflukten fra bygda. Er det enklere å bo på bygda som mann? Er bygdekulturen egentlig en mannskultur? Hvem er den norske bygdekvinne? Hva jobber hun med og hvorfor ønsker hun å leve på bygda hvis det er slik at bygdekulturen er en maskulin kultur?

I denne oppgaven ønsker jeg å gi et kort innblikk i hva det vil si å skulle finne jobb for enkelte kvinner bosatt i en liten kommune på Helgelandskysten i Nord-Norge. Gjennom å intervjuer sju kvinner fra Vega om deres tanker og strategier om det å bo og jobbe på øya, ønsker jeg å vise noen av konsekvensene og mulighetene avviklingen av strukturer knyttet til fiskebondekulturen har fått for dagens kvinner. Med inspirasjon fra forskning på rurale strøk, vil jeg forsøke å kartlegge hvilke tilpasninger mine informanter har gjort, og hvorfor de har tatt disse valgene. Jeg vil vise noe av det som skjedde med kvinnene da fiskebonden gikk på land.

Om Vega

Vega er en øykommune beliggende på Helgelandskysten i Nordland fylke. Innbyggertallet var per 1.1.2011 1270. I tillegg til hovedøya Vega, finner man også helårsboende på øyene Ylvingen, Omnøy og Kilvær.

I tillegg er det flere som jobber utenfor kommunen, for eksempel i oljeindustrien, ute på anlegg eller i Brønnøysund. I 2011 var det 105 flere som pendlet ut av kommunen enn inn. Arbeidsledigheten er på Vega noe under landsgjennomsnittet; I 2009 hadde Vega kommune 2,3% arbeidsledighet, mot et landsgjennomsnitt på 2,8%. Ser man derimot spesifikt på kjønn finner man at prosentandelen for mennene i kommunen ligger på 3,2%, mens tall for kvinnene viser 1,3% (Statistisk Sentralbyrå, 2010a). Det er altså en forskjell mellom menn og kvinner

Vega kommune: (<http://kart.statkart.no/adaptive2/default.aspx?gui=1&lang=2>)

Her ser man Vega kommune med Ylvingen i øst, Muddværet sørvest og Hysvært nordvest. Nordpå kartet ser man Kilværet som ligger mellom Vega i sør og Herøy i nord.

når det kommer til arbeidsledighet, og mennene kommer dårligst ut.

Når det gjelder bruttoinntekt i kommunen per innbygger fra 17 år og oppover, ligger Vega kommune her også under resten av landet. Tallene fra 2008 viser at den i Vega var 273.500,-, mens bruttoinntekten for hele landet lå på 345.300,-. Kvinnene på Vega tjener betraktelig mindre enn mennene. Der mennene på Vega i 2008 hadde en bruttoinntekt på 322.500,-, tjente kvinnene kun 225.800,- (Statistisk Sentralbyrå, 2010a). Man snakker altså om en brutto inntektsforskjell på 96.700,-. Dette er ikke så overraskende da dette er noe som gjelder over hele landet. Norge er et land preget av sterk horisontal arbeidsdeling, det vil si at menn og kvinner er konsentrert i ulike yrker (Birkelund og Petersen, 2005:129). Når kvinneyrker er generelt lavere lønnet enn mannsyrker, blir kombinasjonen i kvinnes disfavør. I tillegg mottar oftere menn i større grad enn kvinner forskjellige former for tillegg og bonuser (Sandnes, 2005:14). Kvinner jobber også mer deltid enn menn, dette gjelder særlig i kommunesektoren. ”Ser man alle næringer under ett tjener kvinner i gjennomsnitt 84,5% av hva menn gjør per måned” (Sandnes, 2005:14).

Når det gjelder sosialhjelpsmottakere per 100 innbygger mellom 20 og 66 år, var det i 2009 6,3 på Vega som mottok en eller annen form for stønad. Landsgjennomsnittet lå da på 3,9 per 100 innbygger. I tillegg har Vega kommune en høy andel av innbyggere over 80 år beboende på institusjon. I 2006 lå denne andelen på 33,8%, hele 19,5% høyere enn landsgjennomsnittet på 14,3%. Andelen over 80 år som mottar hjemmetjenester lå derimot 13,6% under resten av landet (Statistisk Sentralbyrå, 2010a).

Når det gjelder andelen uførepensjonister mellom 16 og 66 år, er andelen på Vega en del større enn landsgjennomsnittet. Der landsgjennomsnittet ligger på 8,9%, er tallene for Vega 18,7%. Statistikken viser en kommune med store utgifter og lite inntekt. Pleie og omsorg samt posten for kommunehelse ligger begge godt over landsgjennomsnittet, kommunen bruker 35,5% på pleie og omsorg, mens landsgjennomsnittet ligger på 26,9%. Når det gjelder kommunehelsen er brutto utgiftene på 7,9% mens den i resten av landet er 3,7% (Statistisk Sentralbyrå, 2010a).

Hvorfor forske på Vega?

I de siste tiårene har det skjedd omfattende endringer i det norske bygdelivet. Bygda og dens innbyggere har vært gjennom store økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingsprosesser; folks vante forestillinger om lokalsamfunnene har blitt utfordret og i noen tilfeller endret (Almås, R. et al., 2008:11). Vega har ikke vært noen unntak, snarere tvert imot. Vega har i de siste 50 årene gått fra å være ei bygd med sterk forankring i fiskerbondekulturens naturalhusholdning, til å bli ei "vanlig", moderne bygd hvor man har en pengehusholdning basert på primær- og tertiærnæringen.

Ervervelsen av verdensarvstatusen har i de siste ti årene gitt et fokus på Vega som et forskningsmessig interessant område. På verdenarvsidene nevnes blant annet prosjekter som *"Vegas framtid formes nå"*, *"Vega 2045"* og *"Kulturarv og verdiskapning i et kyst/innlandsperspektiv"*. I tillegg nevnes flere doktorgradsstudier (Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv, u.å.a). Det er tydelig at mange av disse prosjektene har oppstått som en ringvirkning av at kommunen i 2004 ble erklært som verdensarvområde.

Verdensarvlisten, eller World Heritage List, ble etablert i 1972 av UNESCO, som er Forente Nasjoners organisasjon for undervisning, vitenskap, kultur og kommunikasjon. Formålet var, og er, "å gi spesiell beskyttelse til steder som på grunn av sin universelle verdi må ansees som verdensarv for kommende generasjoner og hele menneskeheten" (Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv, u.å.b). Det er likevel viktig å presisere at dette ikke innebærer noen form for vern i juridisk forstand fra FN sin side, det er heller snakk om en ekstra anerkjennelse og status: "(...) en må forplikte seg til å ivareta verdiene" (Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv, u.å.b). Verdensarvområdet vil altså ikke bli underlagt nye forvaltningsregler fra FNs side, men det er ingen tvil om at denne statusen likevel vil legge et press på fremtidig bruk av området. For å hindre at områdene ødelegges i framtida, er myndighetene i de landene som har ansvaret for de stedene som er utpekt som verdenarv pålagt å rapportere til UNESCO hvert sjette år (Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv, u.å.b).

Leser man begrunnelsen til UNESCO for hvorfor Vega fikk verdensarvstatus, er det ingen tvil om at kvinners rolle står sterkt:

Criterion (v): The Vega Archipelago reflects the way generations of fishermen/farmers have, over the past 1500 years, maintained a sustainable living in an inhospitable seascape near the Arctic Circle, based on the now unique practice of eider down harvesting, and it also celebrates the contribution made by women to the eider down process (The world heritage committee)

Nettopp kvinnes unike arbeid med ærfuglen, er altså en av hovedgrunnene til at Vega fikk verdensarvstatusen. Også når det kom til å initiere søknadsprosessen om verdensarvstatus var kvinnene på Vega aktive. Særlig kan man trekke fram leder for Verdensarvstiftelsen, Rita Johannesen, som en av hovedaktørene i prosessen med å skaffe Vega denne statusen.

Grunnen til at jeg personlig endte opp med et fokus på Vega, var egentlig ganske tilfeldig. I løpet av det første året på masterutdanninga kom flere bedrifter og institusjoner for å presentere seg selv og prosjekter hvor de ønsket å tilegne seg masterstudenter. Her stilte også Norsk Institutt for Naturforskning opp og etterlyste særlig studenter med fokus på kjønnsforskning som kunne være med å bidra på deres prosjekt Vega 2045. Siden min bachelorgrad stammer fra tidligere Senter for Kvinne- og kjønnsforskning (nå Senter for tverrfaglig kjønnsforskning), tenkte jeg at dette var noe jeg kunne sjekke ut. Dette var i juni 2008, og før jeg visste ordet av det var det blitt august og jeg satt på flyet sammen forskere fra både NINA og NIKU og stirret ned på tusenvis av små øyer, holmer og skjær.

Å gå av båten på Vega, var for meg som å reise tilbake til barndommen. Farmor bodde på Herøy, en kommune et steinkast nord for Vega, og hver sommer kjørte vi fra Trondheim for å tilbringe en uke ved Nordlandskysten. På Vega fant jeg den samme skjellhvite sanda som så foran huset til bestemor, og lukta av varmt saltvann og rått tang gav meg den samme lysten som jeg hadde da jeg var liten til å springe ned og sanke skjell med det samme. Til og med blikket til fjellformasjonen Dønnamannen stirret meg myndig i nakken, om enn fra en annen vinkel enn det jeg var vant med.

Det jeg ikke var forberedt på var de store kontrastene Vega har å by på. Der Herøy stort sett er flatt, er det som om Vega har bestemt seg for å fange hele Norges natur på 163,8km². Her har du duvende lyngheier i nord, buldrende rullesteinstrender i vest, vidstrakte åkrer innenlands og sørøst, kritthvite sandstrender i sør, og for å toppe det hele av; et stort fjell stolt ragende på midten hvor toppen tilbyr utsikt over de fleste av Vegas 6000 holmer og skjær. At man i tillegg kan gå en tur i fullvoksen granskog, er ikke noe alle vegværingene gjerne snakker om. Sitkagrana, som ble plantet som en del av den statsfinansierte skogplantinga på Ytre Helgeland fra 50-tallet og oppover for å gi avlingene ly for den nådeløse vinden fra havet, har i ettertid vist seg å være litt for ivrig i jobben sin. Enkelte kan fortelle at de ikke lenger kjenner igjen øya fra slik den så ut i barndommen. Nakne svaberg gror igjen av både kratt og trær, med god hjelp av nedgangen i frilandsbeiting. Som vitne til statens konservative verning av våtmarksområdet Holandsosen, har vegværingen fått et tydelig bilde av hva som skjer om man ikke forvalter et kulturlandskap. Fra gjengrodde heier oppsto det slagordet jeg skulle høre oftest i mine besøk på Vega: Vern gjennom bruk! Øya har gitt mat og ly for mennesket i 10.000 år, og det er det tydelig at befolkningen håper at den skal fortsette med det. Det unike samspillet mellom mennesker og natur er noe av det som trekkes fram i forbindelse med Vegas verdensarvstatus og det er nok også noe som vi besøkende fascineres veldig av. Både fra naturen og kulturens side en studie er Vega en studie i allsidighet.

Problemstilling

Hvordan og hvorfor utgjør omsorgsarbeideren og kvinnoatøren to viktige fokus blant kvinner på Vega i dag?

Jeg ønsker først å finne ut av hvordan kvinnene på Vega vurderer sine muligheter for sysselsetting per i dag. Jeg vil starte med å presentere noen av de endringene som har skjedd på Vega i forbindelse med avviklingen av fiskerbondelivsstilen, hvilke endringer som har skjedd i livet på bygda i Norge generelt og bruke dette for å belyse noen mulige strategier for

kvinner som ønsker å leve og bo på Vega i dag. Jeg vil særlig fokusere på to fremtredende sysselsettingsmuligheter som jeg har kalt *omsørgeren* og *kvinnovatøren*, og se på hvilken måte disse tilpasningene kan tolkes i lys av to diskurser jeg mener å se når man snakker om muligheter for næring på Vega. Den ene har jeg valgt å kalle "Den nye given – mulighetenes øy" og den andre forteller om "En liten bygdekommune på Helgelandskysten". Til slutt vil jeg vise noen av de mulighetene mine informanter ser for den kommende generasjonen jenter som vokser opp på Vega i dag. Med dette håper jeg å kunne gi leseren et lite innblikk i hva det vil si å bo og arbeide som kvinne på Vega i dag, og vise hvor sårbare små lokalsamfunn er når det kommer til å bevare egen sysselsetting i dagens bygde-Norge. Evnen til nyskapning betyr for mange vann eller forsvinn

Hvorfor kvinner?

I denne oppgaven har jeg valgt kun å intervju kvinner. En av grunnene til at disse fanget min interesse, var at jeg ved første øyekast syntest at jeg fant lite forskningslitteratur som omhandlet kvinners sysselsetting på Vega, både før og nå. Mye av tidligere sosiologisk forskning på sysselsetting langs kysten i Norge har vært rettet mot menns rolle som fiskebonde, og hvordan menn har måttet omstille seg fra fisker til fastlandsarbeider. Da jeg lette litt dypere, fikk jeg derimot erfare at det i nyere tid har blitt et mye større fokus på den kvinnelige delen av fiskerbonden, og jeg fikk lære om både ærfugldrif, bakkemannskap, flersyssleri i en væravhengig husholdning og om omsorgsbonden. Universitetet i Tromsø har særlig vært aktivt engasjert i disse temaene. Likevel følte jeg at det var noe som manglet; hva jobber kvinner i kystkommuner med dag? Hvilke muligheter for sysselsetting for kvinner kom med avviklinga av fiskebondekulturen? Hva skjedde med kvinnene på Vega da gårdsdriften/småbruket ble nedlagt og mennene tok arbeid på land? Hva jobber kvinnene på Vega med i dag?

Ved å velge og kun forske på kvinner på Vega, kan man si at min oppgave føyer seg inn i den tidlige perioden med feministisk forskning. Her var mye av forskningen ment til å synliggjøre hvordan kvinner har levd på forskjellige steder til forskjellige tider, og på den måten å frambringe ny kunnskap på områder tidligere dominert av menns perspektiver (Rosland,

2008:168) Jeg vil synliggjøre hvordan enkelte kvinner på Vega lever i dag.

Trengs denne oppgaven?

Sosiologisk relevans

Denne oppgaven adresserer et tema som berører mange. Selv om jeg har lagt min forskning til en begrenset lokalitet, tar den opp temaer som kan være gjenkjennbare og overførbare til andre steder, kanskje særlig i andre kystkommuner i landet. Utfordringer med å finne arbeid, velge om man skal ta høyere utdanning eller ikke, avgjøre hvorvidt man skal flytte fra eller bli på hjemplassen, rett og slett velge hvordan man vil leve sitt eget liv, er i tillegg problemstillinger de fleste kan kjenne seg igjen i uansett hvor man bor. Alle disse valgene gjøres innenfor visse rammer og preferanser, både individuelle og strukturelle. Denne studien viser noen av faktorene som har vært betydningsfulle for enkelte kvinner på Vega i prosessen for med å skaffe seg et yrkesliv på Vega.

Jeg mener denne oppgaven er forskningsmessig relevant og interessant fordi den kan si noe om enkelte utfordringer kvinner på bygda møter relatert til sysselsetting i dagens samfunn. Den kan fortelle noe som hvordan samfunnsstrukturer og tidligere sysselsettingsmønster på en måte opphører og forsvinner, men likevel kan sette sitt preg på generasjonene som kommer i ettertid. Oppgaven viser også noen av utfordringene bygder i Norge generelt møter i dagens samfunn. Den sier også noe om hva såkalte ildsjeler kan bety for etablering av ny næring og arbeidsplasser, og hvilke utfordringer disse kan møte i små bygdemiljø.

Er oppgaven viktig?

Jeg mener denne oppgaven er viktig fordi den viser noen av de strukturelle og personlige utfordringer kvinner i små bygdesamfunn står overfor i dag. Ved å synliggjøre enkelte av strategiene syv kvinner på Vega har valgt i forhold til utdanning og jobb på øya, gir man et innblikk i hvilke forutsetninger som skal til for at noen skal velge å bli i det som utenfra kan gi inntrykk av å være ei bygd under avvikling.

Hvorvidt det er viktig å bevare små bygdesamfunn er et politisk spørsmål, såkalt subsidiering av bosetning i rurale strøk er et heftig diskutert tema. En ting informantene mine lærte meg er uansett sikkert; for kvinnene på Vega er muligheten til å bo, jobbe og bli gammel på Vega svært viktig.

2. Tidligere forskning

I dette kapittelet vil jeg presentere tidligere forskning. I den første delen vil jeg fokusere på å redegjøre for begreper knyttet til *fiskebondesamfunnet*. Jeg vil her beskrive hva som kjennetegner fiskebondesamfunnet, både generelt langs kysten i Norge, samt noen spesifikke trekk ved Vega. Jeg vil forklare den kjønnede arbeidsdelingen i denne kulturen og vise hvilke oppgaver som ble regnet for å være henholdsvis kvinne- og mannsarbeid. Videre vil jeg kort redegjøre for noen av utfordringene knyttet til kommunikasjon mellom den eldre generasjonen vokst opp under fiskebondekulturen og ungdommer som vokser opp i dagens post-/senmoderne samfunn.

I del to vil jeg presentere de temaene for dagens bygdeforskning som jeg mener vil være nyttige for min analyse. Jeg vil starte med å redegjøre for noen hovedendringer relatert til rurale strøk i de siste tiårene. Her vil jeg forklare hva som menes med uttrykk som livsfasebygd og deltidsbygdebeboeren. Jeg vil også redegjøre for deler av feltet flytteforskning, samt forskning gjort på bygda og utdanning. Til slutt vil jeg presentere ulike måter å tolke begrepet bygdeutvikling på.

I del tre vil jeg gjøre rede for kjønnsbegrepet, generelt for hvordan det brukes innenfor samfunnsvitenskapen, og spesifikt innenfor bygdeforskning.

Til slutt vil jeg presentere begrepet diskursive narraiver.

2.1. Fiskebondesamfunnet

Det er på Vega funnet tegn på bosetning hele 10.000 år tilbake og øya høres ofte omtalt som steinalderøya. I presentasjoner av Vega i dag, er det derimot fiskebondetradisjonen og ærfugldriften som er viet mest oppmerksomhet. Dette er nok mye på grunn av verdensarvstatusen og dens fokus på forholdet mellom menneske og natur. Vega kommune

har fram til 50-60-tallet vært en kommune der den gamle fiskebondekulturen har stått sterkt¹. Denne betegnelsen brukes for å beskrive hvordan folk tradisjonelt sett livnærte seg på kysten gjennom en kombinasjon av jordbruk og fiske. Der jordbruksdelen hovedsakelig var viktig for å brødfø familien i det daglige, ble inntektene fra fisket brukt til å skaffe de tingene som småbruket ikke selv kunne produsere:

Det meste av det folk syntes at de trengte, forsøkte de å skaffe seg ved å drive selvforsyningsjordbruk og fiske til eget hushold. Men dessuten trengte de et visst beløp til skatt og ”terminer”, og til varer som ikke ble produsert på gården, særlig mel, kaffe, sukker, fiskeredskaper og byggematerialer. Disse pengene ble forsøkt skaffet ved fiske for markedet eller ved tilfeldig arbeid, i andre bygder spilte melkeleveranse til meieriet samme rollen (Brox, 1966:13)

Så lenge det ikke var marked for jordbruksvarer, var det altså i hovedsak fisket som ble løsningen for å skaffe kontanter i Nord-Norge. I tillegg gjorde kombinasjonsbruket det slik at man ble mindre sårbar: ”(...) ein hadde to bein å stå på, økonomien vart dermed elastisk. Havsida gav nødvendige ressursar til landsida og omvendt” (Elstad, 1999:17). Fiskebondesamfunnet var et samfunn preget av sårbarhet i forhold til naturen. Sviktet avlinga eller fisket kunne det få store konsekvenser for husholdningen.

Binæring på Vega

I Vega kommune har særlig ærfuglen og produkter av dun bidratt til en kjærkommen sideinntekt til husholdningen. Selv om det fantes noe ærfugldriften inne på hovedøya, var den helt klart vanligst i øyværene². Den har opp igjennom tidene blitt ansett som svært verdifull, for eksempel fikk man i 1900 26 kroner for et kilo dun. Ei ku kostet til sammenligning rundt 40-50 kroner (Slettedal, 2009:56). Da folk begynte å flytte fra utværene på 50-60-tallet, fikk dette store konsekvenser for ærfugltradisjonen. Da Vega i år 2000 startet arbeidet med verdensarven, var det kun 6-7 fuglevoktere igjen. Fuglevoktere er begrepet som brukes om folkene som hvert år drar ut til øyværene utafor Vega for å vokte over ærfuglen. Før fuglen

¹ Etter 1950 ble jordbruksnæringa på Vega, og i Nordland generelt, preget av statlige strukturelle endringer som skulle føre til at fiskebondenæringen måtte gi tapt for ”den markedsorienterte bonden” (Slettedal, 2009:64). Se også Brox (1968).

² Se vedlegg nr. 7 for kart over Vega kommune med øyvær. På folkemunne kalles ofte øya Vega for ”fastlandet” og øyværene utafor for ”øyen”.

kommer, sanker de tang og tørker den for å legge i de små husene av rakved og stein (e-baner) de har bygget for å beskytte fuglen for naturelementene. Disse er gjerne bygget tett inn på menneskene for å holde rovdyr unna. På den måten sørger fuglevokterne for at ærfuglen har et tørt rede når den trekker inn på land for å verpe og ruge ut ungene sine, og i bytte får vokterne duna som ligger igjen i redet når fuglen drar. Per i dag er det 18 fuglevoktere, så det ser foreløpig lyst ut for denne eldgamle tradisjonen (Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv, u.å.c).

En annen biinntekt var i en periode minkopprett. Dette ble aldri en blivende bæring på Vega, men det skulle i visse tilfeller få store negative konsekvenser for de som drev med ærfugl. I utgangspunktet fantes det ingen rovdyr på Vega, men med innførsel av minkfarmene og dermed mink på rømmen, fikk ærfuglen en sterk naturlig fiende: "I følge Inga Næss kan minker rasere en ærfuglkoloni på kort tid. Et av de største problemene i dag, er at det som etter hvert har blitt villmink, har blitt fredet" (Slettedal, 2009: 57). Med fredningen fikk minken fritt spillerom mot sårbar ærfugl. Denne fredningen har derimot nå blitt opphevet, i 2010 gikk naturoppsynsmann på Helgeland, Runar Omnø, ut i Brønnøysunds avis og etterlyste "hjelp fra publikum for å ha på minkbestanden, med særlig fokus på Vega" (Pedersen, 2010). I dag går altså ærfuglen og dens voktere tryggere tider i møte.

Den kvinnelige fiskerbonden

Den generelle økningen i kvinneforskning de siste 30 årene har også ført til en økning i forskning på kvinnerollen i kystsamfunn. Når man tidligere snakket om fiskerbonden, var det gjerne snakk om mannens tradisjonelle arbeidsområder, og mange har senere ønsket å rette opp i dette ved å synliggjøre kvinnes ansvarsområder. Betegnelsen kombinasjonsbruk krever nettopp at det er to levesett som kombineres, hos fiskerbonden var dette jordbruk og fiske.

Flere begreper har opp gjennom tiden blitt introdusert i forskningen på den kvinnelige fiskerbonden for å synliggjøre hennes daglige arbeid med gjennom å kombinere fjøsstell, husstell og barnepass mens mennene var ute på sjøen (Grønbech, 2008:3). Gerrard (1983) bruker begrepet "bakkemannskap" for å beskrive kvinnes rolle som støttespillere når det

kom til å utruste mannen før avreise til sesongfisket (Grønbech, 2008:2). I Grønbechs doktoravhandling om "Kystkvinner liv og virke" brukes også Saugestad Larsens begrep "omsorgsbonde" som en kontrast til begrepet "fiskebonde" for på den måten å vise "kvinnerenes omfattende omsorgsrelatering" (Grønbech, 2008:3). Her snakker hun om et utvidet begrep for omsorg, "ikke bare i forhold til mennesker og dyr, men også i forhold til naturgrunnlaget ut fra en helhetlig sammenheng som vi i dag kan kalle en form for økosystem på husholdsnivå" (Grønbech, 2008:3). Kanskje kan man si at de kvinnelige fiskerbøndene, gjennom sitt daglige arbeid på gården og i naturen rundt, fungerte som en slags naturforvaltere. Grønbech introduserer begrepet økobonde for å framheve dette: "Her er det ikke bare nyttehensynet som understrekes, men også omsorgen for naturgrunnlaget ut fra en tankegang (økосоfi) om ressursforvaltning uten "rovdrift" og overforbruk" (Grønbech, 2008: 3). Man snakker altså om en bærekraftig bruk av naturen basert på et samspill mellom mennesket og kultur på den ene siden, og natur på den andre. Dette er i tråd med UNESCOs syn på hva verdensarv skal være:

By regarding heritage as both cultural and natural, the Convention reminds us of the ways in which people interact with nature, and of the fundamental need to preserve the balance between the two (The World Heritage Convention).

Arbeidsfordeling

Arbeidsfordelingen i den gamle fiskerbondekulturen var i utgangspunktet, som i resten av landet, sterkt kjønnsdelt. Her var mannen fisker, mens kona hadde ansvaret for gården. Det å være hjemmeværende husmor, betydde likevel ikke at fiskerbondekvinnene nødvendigvis befant seg innomhus. Ideen om moren bak kjøkkenbenken som alltid var tilgjengelige for barna da kom hjem fra skolen, stemmer ikke alltså overens med virkeligheten slik den utspant seg på et kombinasjonsbruk. Som en av mine informanter i 50-årsalderen beskriver det: *"(...) e tenkje at ho mamma va heime, at vi vaks opp med heimeværende mor, men jammen hadd ho det det travelt"*. I tillegg til lange dager med mye ansvar, var det også over lengre perioder kona som sto med fullstendig eneansvar for husholdningen. Det nordnorske sesongfisket førte i perioder til høyt mannsfravær. Dette førte til at kvinnene måtte få en mer selvstendig stilling enn i samfunn hvor mennene var kontinuerlig til stede (Elstad, 1999:21).

Grønbech mener likevel at det er viktig å nevne at kvinnen måtte passe seg for å være *for* uavhengige da dette igjen ville kunne oppfattes som en trussel mot fellesskapet (Grønbech, 2008:69). Et bra kvinnfolk måtte kunne forvalte den hårfine balansen mellom å være selvhjulpen, men ikke selvgod:

Kvinnene sto overfor et mangfold av arbeidsoppgaver, plikter og ansvar uten å snakke om egne rettigheter og krav, noe som ble oppfattet som selvgodhet. Hensynet til andre gikk foran. Kvinnenes etikk var basert på en form for nestekjærlighet som også kunne undergrave egne behov (Grønbech, 2008:69).

Fleksibilitet

Et annet viktig premiss for hverdagslivets sosiale organisasjon, var evnen til fleksibilitet. (Valestrand og Gerrard, 2001) Dette gjaldt også når det kom til den kjønnete arbeidsdelingen. I et samfunn som var såpass styrt av været, var man helt avhengig av at alle trødde til når det trengtes, det var en husholdning preget av gjensidig avhengighet; både mellom kjønnene og mellom generasjonene:

Fellesarbeid i onner som torving, slåttonn og slaktning var basert på eit komplementært fellesarbeid der oppgåvene var fordelte mellom kvinner og menn, og gamle. Samansettinga av husholdet til ei kvar tid var derfor òg med på å avgjere korleis arbeidet skulle fordelast, og dermed også korleis kjønnsrollene skulle praktiserast (Elstad,, 1999:17)

Selv om det ved første blick altså kan se ut som om fiskebondehusholdet hadde en sterkt kjønnsdelt arbeidsfordeling gjennom delingen mann-fisker og kvinne-gårdbruker/husmor, var altså driften også preget av sterkt samarbeid og fleksibilitet. Den enes arbeid ble en forutsetning for den andres, og man måtte derfor være villig til å bidra på tvers av det som var datidas kjønnsroller. Selv om kvinner og menn hadde hovedansvaret på hver sin arena, var det samspillet mellom menn og kvinners arbeidsoppgaver, altså den maritime og agrare delen av økonomien, som gav grunnlaget til folks overlevelse (Elstad, 1999:17). Samarbeid var nøkkelen til overlevelse.

Ære og naboskap

Likevel er det ikke til å legge skjul på at hjemme var det kvinnene som styrte skuta, og de la sin ære i å utføre sine omsorgsoppgaver i heimen på best mulig. Det var de som hadde hovedansvaret for at mennene hadde det de trengte når de skulle på Lofotfiske og at ungene så rene og pene ut. I tillegg sto røktingen av naboskapet sentralt. Samarbeidet var ikke bundet til den nærmeste familien, men involverte alle i nærsamfunnet. Skulle man overleve på skrinne og værharde plasser, var det derfor elementært at man strakk ut ei hand når det trengtes:

Primærnæringssamfunnet med liten grad av offentlige velferdstilbud var prisgitt en slik form for nabostøtte. "Hjelpsomhet" var derfor å betrakte som et underliggende moralsk påbud og som retningsgivende for omgangsformen" (Grønbech, 2008:161).

Det var svært viktig å være var for andres behov da dette kunne gi en form for garanti at du selv fikk hjelp tilbake når du skulle trenge det. Denne måten å tenke på hevder Grønbech var sterkt disiplinerende, særlig når det kom til sosialiseringen av jenter, og forklarer her hvordan kvinnene i det tidligere fiskebondesamfunnet forvaltet naboskapet og sin egen ære knyttet til det å være en god nabo:

Kvinnens handling blir dermed gjenstand for en bedømming og som gir henne ry som "god" nabo eller ikke, slik kvinner ofte snakker om. Kvinnene er her aldri i tvil om hvilke kriterier som skal legges til grunn for å bli betraktet som et "drivandes kvinnfolk." Her står arbeidsflid og "rettskaffenhet" blant de fremste dyder og der forholdet til naboen inngår som naturlig del. Å være rettskaffen peker tilbake på å gjengjelde både tjenester og materielle ytelser for understreking av samhold og likeverd (Grønbech, 2008:161)

I de tidligere fiskebondesamfunnene i Nord-Norge var man altså mye mer avhengig av hjelp fra naboene rundt, og det å være en god nabo var derfor en form for investering i framtida. I et vær- og naturavhengig livsstil som fiskebondekulturen representerte, var det et stort behov for at fellesskapsfølelsen var til stede. Man var med denne livsstilen avhengig av hverandre på en helt annen måte enn i dag, hvor staten har overtatt mye av familien og nærsamfunnets tidligere funksjoner. Disse oppgavene kan det altså synes som om det var kvinnene som var hovedbærere av, det er hennes utøvelse som nabo som skal bedømmes (Grønbech, 2008:161).

Et annet trekk ved det gode naboskapet var at man gjorde sitt beste for å holde konfliktnivået nede. Uenigheter ble forsøkt dysset ned og idealet var et egalitært samfunn hvor alle visste sin plass:

De politiske diskusjoner og uenigheter var en i et lite samfunn mer tilbakeholden med, selv om nok alle visste hvor de hadde hverandre og hva de fleste sto for. Kontroversielle standpunkt ble signalisert gjennom indirekte meddelelser og undertoner av "understatements" (Grønbech, 2008:111-112).

Siden denne typen samfunn var preget av stor innbyrdes avhengighet, søket man altså å unngå konfrontasjoner. Det var viktigere å understreke enighet for på den måten å vedlikeholde et grunnlag for fellesskapsforståelsen. Opprettholdelsen av balanse gjaldt også når det kom til å utveksle tjenester; selv om man ikke skulle ligge noen til last, var det også viktig at man ikke var "for" selvhjulpen:

Å avvike fra Øyas bytterelasjoner ble oppfattet som distansering og sett som en form for suverenitetsutøvelse. Dette kunne virke truende for øyboernes likhetsbetraktning og som en avstandstaken overfor det store fellesskapet. Ut fra den lokale likhetsbetraktningen burde ingen i påfallende grad skille seg ut, verken i negativ eller positiv forstand (Grønbech, 2008:111-112).

Gjensidig avhengighet gjorde altså at forskjeller mellom folk kunne bli dysset ned, opprettholdelsen av fellesskapsfølelsen var viktigere enn mellommenneskelige konflikter. I sårbare samfunn var prisen for uenighet for høy for de fleste.

En svunnen tid?

Store strukturelle samfunnsendringer har ført til at naturalthusholdningen stort sett har blitt et tilbakelagt kapittel. Fiskerbondelivstilen fra tidlig 1900-tall var som nevnt en livsstil preget av hardt arbeid, gjenbruk, væravhengighet og stor usikkerhet. Ved å flytte arbeidet fra naturens lunefulle omgivelser og inn på det offentlige pengemarkedet, kunne man sikre både seg og familien en tryggere inntekt og hverdag. Det vil kanskje være riktig, som mange hevder, å si at fiskebondesamfunnet som levesett ikke lenger eksisterer i Norge i dag. For de eldste kvinnene på Vega vil det derfor i mange tilfeller være vanskelig å forstå de unges livsvalg,

kanskje har endringene i samfunnet og forskjellen mellom generasjonenes livsstil blitt for store. Grønbech hevder at de eldre og yngre i det tidligere fiskeværet hvor hun har vært og forsket, som ikke ligger langt unna Vega, ”ikke bare befinner seg i forskjellige persepsjonelle livsverdener, men at de også underlegges ulike tidsstrømninger som toneangivende metaforer for tankegangen” (Grønbech, 2008:279). Hun sammenligner kommunikasjonen mellom generasjonene som et kommunikasjonsspill hvor ordbildene, sosialt samkvem og livsrytme preger hverandre gjensidig, og hvor resultatet enten er enighet eller distanse (Grønbech, 2008:279). Hun hevder at noe av forskjellen mellom de yngre og eldre generasjonene i de tidligere fiskebondesamfunnene i dag er at ”de yngre orienterer seg ut fra en nyfigurering rettet mot framtidsmuligheter, når de eldre relaterer seg til fortiden sett som det kjente, vante og trygge” (Grønbech, 2008:279). Det er altså ikke kun de endrede økonomiske systemmodellene som påvirker hvordan kvinnene realiserer seg selv, men også ”to ulike mentale tilstander for deduksjon og livsanskuelse” (Grønbech, 2008:279). Forskjellen mellom naturalhusholdet og pengehusholdet dreier seg altså ikke kun om endringer i hvor man henter midlene for overlevelse fra, men også om mentale forskjeller; man orienteres forskjellig i både tid og rom.

Oppsummering

For et par generasjoner tilbake var fiskebondekulturen den vanligste levemåten blant kystsamfunn på Helgelandskysten. Uttrykket er ment til å skulle beskrive en naturhusholdning hvor man kombinerte jordbruk og fiske. Menneskets arbeidsplass var hovedsakelig på havet, mens kvinnene hadde hovedansvaret for gården og familien. Dette var en levemåte som var sterkt væravhengig og derfor sårbar. Samarbeid og fleksibilitet var nøkler til overlevelse i fiskebondesamfunnet, både innenfor familien og i samfunnet rundt. Fordi mange menn var borte store deler av året, ble røktingen av naboskapet ofte kvinnenets jobb. Å være en god og oppofrende nabo var viktig, man kunne aldri vite når man selv kunne trenge en håndsrekning.

I dag er fiskebondekulturen et tilbakelagt kapittel. Den usikre naturalhusholdningen er flyttet inn på det offentlige pengemarkedet, og noe av funksjonen til familie og samfunnet rundt er

nå overtatt av staten. Dagens samfunn er mindre sårbart og mer forutsigbart. Det har også skjedd store endringer i livsanskuelse. Der fiskebondekulturen var preget av en skjebnetro og en retting mot det trygge, det vante og det som har vært, er dagens samfunn preget av et fokus på framtidsmuligheter. Det er altså ikke bare de økonomiske modellene som har endret seg, men også en endring i hvordan man orienterer seg i både tid og rom.

2.2 Endringer i bygdeliv i Norge

Der det tidligere var relativt klare skiller mellom by og bygd, har det i de siste tiårene foregått store endringer. Bygdene og de som bor der har vært gjennom dyptgripende utviklingsprosesser, både økonomisk, sosialt og kulturelt. Våre vanlige forestillinger om lokalsamfunnene har blitt endret, og resultatet av striden om bygdens fremtid, er blitt mangfoldig og utydelig. Noen av disse endringene er beskrevet i boken *Den nye bygda* (Almås m.fl., 2008:11). Her forsøker bidragsyterne å sette ord på hvordan de gamle grensene mellom by og bygd er blitt utvisket og erstattet av større mangfold og nye skillelinjer: ”Det er ikkje lenger lett å avgjera kva ”bygda” er, eller kva som er typisk for bygdefolk, korkje for lekfolk eller dei som studerar bygdesamfunna” (Almås m.fl., 2008:11). Jeg kommer nå til å presentere noen av de endringene som er nevnt i boka, samt en del resultater knyttet til feltet flytteforskning.

Migrasjon og den globale bygda

Gjennom omfattende utviklingsprosesser har bygdene blitt mer globale i den forstand at de må forholde seg til en global kontekst langs de fleste dimensjoner. Melkebondens inntekter er ikke lenger kun et resultat av hvordan hun driver fjøset, men avhenger i like stor grad av det globale matvareregimet, landbruks- og distriktpolitikken, prisene på verdensmarkedet og utfallet av internasjonale forhandlinger (Almås m.fl., 2008:13). Der den tidligere fiskebonden forholdt seg i mye større grad til sine nærområder og den lokale kjøpmannen, vil inntektene for innbyggerne i dag avhenge i mye større grad av nasjonale og internasjonale intensjoner og prioriteringer. I sin bok fra 1966, *Hva skjer i Nord-Norge?*, beskriver Ottar Brox hvordan statlig politikk i årene etter andre verdenskrig var med på å forme de nordligste landsdelene.

Han kritiserer særlig utbyggingsprogrammet for Nord-Norge som var med på å begrense lokal økonomisk utfoldelse og medbestemmelsesrett:

Det er rimelig å tenke seg at jo sterkere lokalsamfunnet blir integrert i det økonomiske storsamfunn, jo mer avhengig vil bygdefolk bli av avgjørelser som de får stadig mindre kontroll over, ettersom bygdenes del av folketallet samtidig minker (Brox, 1966:7-8)

Dette er en utvikling som er mer gjeldende enn noen gang hvor det i dag ikke bare er staten som kan gripe inn, men hvor nasjonale intensjoner risikerer å måtte vike for internasjonale interesser. Beslutninger med lokale konsekvenser kan i dag tas av mennesker som aldri har vært i Norge.

Livsfasebygd

Et annet fenomen som blir brakt opp er knyttet til begreper *livsfasebygd*. Et av kjennetegnene ved dagens samfunn er nettopp mobilitet, at folk flytter på seg mer enn før. Dette gjelder også for folk på bygda; de flytter både lengre unna hjemplassen og oftere, og folk skifter karrierer og identitet flere ganger i løpet av livet (Almås m.fl., 2008:16). Begrepet livsfasebygd er altså ment å skulle beskrive hvordan folk flytter inn og ut av bygda etter hvilke behov de har.

Kåre Heggen viser i ”Jentene frå Ulvik, Jondal og Hornindal” til Johan Fredrik Ryes doktorarbeid om blant annet bygdeungdoms oppfatninger av sitt lokalmiljø. Her blir lokalmiljøet noe som ”egnar seg godt som ”godt bumiljø” og stad å oppdra born på, men dårlegare for å skaffe seg interessant utdanning eller jobb” (Heggen, 2008:187). Dette er to velkjente forestillinger om bygda: På den ene siden har du det idylliske og positive bildet der bygda blir beskrevet med begreper som rolig, fredelig, trygge omgivelser, vakker natur og nære forhold. På den andre siden har du derimot framstillingen av bygda som en stagnert plass hvor det er stor sosial kontroll, vanskelig å få jobb, få valgmuligheter, stadig reduserte tilbud på grunn av fraflyttinga og stor sosial kontroll (Haugen og Villa, 2008:139). Tabellen nedenfor (fig.1) viser hvordan bygd og by ofte blir målt opp kom hverandre:

Fig. 1: Dominerende forestillinger om bygda og byen:

Bygda	Byen
<i>Den tradisjonelle bygda</i>	<i>Den moderne byen</i>
Smalt vare- og tjenestetilbud	Bredt vare- og tjenestetilbud
Kjedelig	Spennende
Likhet	Mangfold
Sosial kontroll	Stor takhøyde
<i>Den idylliske bygda</i>	<i>Den fæle byen</i>
Ro	Bråk
Rent	Skittent
Trygt	Farlig
Sosial omsorg	Sosial isolasjon
Pent, grønt	Stygt, grått
Sunt liv	Usunt liv

(Lysgård og Berg, 2004:25)

Da Haugen og Villa undersøkte hvordan ungdom oppfatter bygda, oppsummerte de funnene sine gjennom tre syn på bygda; "bygda sett innenfra", "bygda sett utenfra" og et kjønnert syn (Haugen og Villa, 2008:153). Bygda sett innenfra er bygdeungdommens eget syn på bygda. De har klare meninger om både fordeler og ulemper, og konstruerer sin egen oppvekst på bygda en "bygdeidyllisk" diskurs hvor bygda er et "trygt, fritt og omsorgsfullt miljø i nær kontakt med naturen" (Haugen og Villa, 2008:153). Dette synet forutsettes av en konstruksjon av byen som farlig og utrygg hvor det barn må forholde seg til langt flere avgrensninger (Haugen og Villa, 2008:153). Dette noe ensidig positive bildet endrer seg derimot når de snakker om bygda som en plass for ungdom. De ser fortsatt fordelene med å være tilknyttet bygda, men her kommer også ulempene og manglene fram: "Lange avstandar, mangel på underhaldningstilbod, få shoppingmulegheiter, dårleg utbygd offentleg transport og mangel på kulturelt mangfald er døme på negative forhold knytt til bygdelivet" (Haugen og Villa, 2008:153). Mye av dette har nettopp med livsfase å gjøre; ungdommene ønsker valgfrihet og

opplevelser, men er samtidig bundet av dårlig økonomi og ved at mangel på eget transportmiddel og lite utbygd kollektivtrafikk setter grenser for hvor mobile de kan være (Haugen og Villa, 2008:153).

Der bygdeungdom tar utgangspunkt i sine egne erfaring, baserer byungdommen sine meninger på kortere besøk eller gjenfortalte historier fra media eller andre. Haugen og Villa beskriver byungdommenes syn som mer "ironisk distansert":

Byungdommen omtalar vakker natur og trygge barn, men like gjerne snakkar dei om særeigenheiter, gammaldagse forhold og eit sosialt og kulturelt kjedeleg bygdemiljø" Byungdommenes syn beskriver Haugen og Villa som mer "ironisk distansert" (Haugen og Villa, 2008:153).

Byungdommene argumenterer med at vi trenger bygda og bygdefolket for å ta vare på tradisjoner og kulturlandskapet og anerkjenner bygda som "ei viktig kjelde til nasjonal stoltheit, noko å vise turistane og område for utandørs rekreasjon" (Haugen og Villa, 2008:153). Samtidig er det stort sett alltid byen som kommer vinnende ut av en sammenligning, bortsett fra når det gjelder egenskaper ved bygdelivet som for eksempel mindre stress og en mer avslappa livsstil: "Den dominerande førestillinga som vert presentert av byungdommane er bygd og bygdeliv som sært og gammaldags" (Haugen og Villa, 2008:153).

Bygda som et attraktivt sted å bo eller bosette seg på, kan altså variere etter hvilken livsfase man er i. Det er idyllisk for barn, kjedelig for ungdom, sjeldent aktuelt for unge voksne som ønsker å ta høyere utdanning, men perfekt for voksne som er ferdige med eventuell utdanning og som nå ønsker å stifte familie.

Deltidsbygdebeboeren

Et annet fenomen i forbindelse med flytting og bosetting på bygda er de som flytter enten til eller fra bygda på deltidbasis. I dagens samfunn pendler folk mer: "Slik sett er hyttebuaren en deltidbygdebuar, men pendlaren til byggeplassen er bymann på deltid" (Almås m.fl.,

2008:17). Førstnevnte er en problemstilling som er veldig aktuell for Vega da kommunen er sterkt preget av mange uskiftede eiendommer som nå kun er i bruk deler av året som fritidsboliger. Dette representerer en vesentlig utfordring for kommunen fordi det på grunn av øyas begrensede areal og nærhet til verneområder, er begrenset når det kommer til regulering av områder til nye boliger. Det fører altså til det paradokset at det i en kommune sterkt preget av fraflytning, likevel kan være vanskelig å skaffe seg bolig for nye innbyggere som ønsker å etablere seg, selv om det er dette er et ønske blant mange i kommunen.

Hvem flytter?

Så hvem er det egentlig som flytter til og fra bygda? Vi har sett at bygda er et felt som er i stadig endring. Det finnes store forskjeller mellom innbyggerne i rurale strøk, og folk har forskjellige interesser og ønsker for bygda, for seg selv og for framtida. Der noen velger å reise ut enten for å jobbe eller studere, velger andre å bli i bygda også i ung-voksen fasen. Noen forlater bygda for godt, mens andre blir. Et felt som har forsøkt å kartlegge disse prosessene, er flytteforskningen.

Flytteforskningen har vært et felt dominert av to retninger; *makroperspektiv* og *mikroperspektiv* (Rye, 2006a: 6). Der makroperspektivet har tatt utgangspunkt i å se hvordan aggregerte flyttestrømmer har blitt påvirket av endringer i det lokale arbeidsmarkedet og nasjonale økonomiske konjunkturer, har den mikroperspektivistiske retningen forsøkt å forstå "hvordan de enkelte aktørene bruker flytting som strategi for å maksimere nytte" (Rye, 2006a: 6).

I det siste tiåret har det derimot kommet nye sosialkonstruktivistiske teoretiske perspektiver inn i flytteforskningen. Her forstås folks flyttinger som et "resultat av fortolkende og meningsfylte livsprosjekter" (Rye, 2006a: 6). Fokuset blir her rettet mot hvilke sosiale konstruksjoner aktørene har skapt av bygda og byen, og man ønsker å se hvordan dette påvirker folks flyttevalg:

Blant annet blir det viktig å forstå aktørenes fortolkninger av det rurale og det urbane

som kulturelle symboler: På hvilke måter oppfattes bygdelivet og bylivet? Hvor finnes «det gode liv»? Hvordan søker aktørene å realisere sine livsprosjekter, og i hvilken grad kan disse prosjektene realiseres innenfor bygdesamfunnets rammer? (Rye, 2006a:6)

Man ser altså folks flytting som et resultat av en refleksiv og fortolkende prosess, ikke som enten eller i forhold til økonomiske strukturer og personlig nytte. Det er en anerkjennelse av både aktørens interesser og de strukturelle rammene valgene blir tatt innenfor.

I dagens bygde-flytteforskning er det tre sosiale forklaringer på makronivå som har blitt sett på som generelle underliggende forklaringer på hvorfor ungdom flytter fra rurale områder og inn til mer tettbygde strøk (Rye, 2011:170).

For det første er mange i det vestlige samfunn mye mer mobile enn tidligere generasjoner – både fysisk, økonomisk og sosialt. Avstanden mellom sentrum og periferi er dramatisk redusert og for de fleste ungdommer på bygda i dag er ikke flyttingen inn til byen et eventyr inn i det ukjente (Rye, 2011:172). Løsninger som for eksempel Statens lånekasse for utdanning har gjort at flere har råd til å flytte på seg og ta høyere utdanning. Det vil i tillegg være enklere å flytte på seg siden så mange har gjort det før en; å være på flyttefot representerer heller regelen enn unntaket, og periferi-til-sentrum flyttingen hører til den typen mobilitet som ofte blir oppmuntret til snarere enn problematisert i dagens samfunn (Rye, 2011:172). I tillegg er også dagens migrasjon karakterisert som både midlertidig og sirkulær i stedet for permanent, noe gjør at det blir "less of a decision for rural youth to leave their rural places of upbringing" (Rye, 2011:172).

For det andre kan man i dag relatere mye av bygd-til-byflyttingen til utviklingen av kunnskapsbaserte økonomier (Rye, 2011:172). Både fra samfunnsperspektivet og aktørperspektivet har det oppstått et økende krav til utdanning: "More people want or need higher education, which is often available only in larger centres, including university cities and the regional urban centres that host colleges" (Rye, 2011:172). På samme måte oppstår det en pull-faktor ved at det har blitt en konsentrasjon av jobber i de urbane sentrene, både i

kunnskapsindustrien og i tradisjonell industri: "In other word, more people have more business to accomplish in urban areas than previously" (Rye, 2011:172).

For det tredje blir periferi-til-sentrum migrasjonen tolket ved å benytte seg av en kontekst preget av samfunnsvitenskapenes individualiseringsteori:

Prominent social theorists such as Giddens (1990, 1991, 1992), Beck (1992) and Bauman (2000) have argued that contemporary societies are characterized by the actors' 'disembedding' from traditional social constraints, releasing them from traditional pre-written scripts for how to live their lives. (Rye, 2011:172)

Dagens ungdom vil i følge individualiseringsteorien selv være ansvarlig for konstruere sitt eget selv. Der man i det førmoderne samfunn og industrisamfunnet arvet en identitet basert på foreldrenes sosiale posisjon, faller nå ansvaret på å etablere og vedlikeholde en helhetlig identitet på hvert enkelt individ (Aakvaag, 2010: 277). Sett i lys av denne typen teorier vil kategorien "kvinne på Vega" i dag være opp til hver enkelt individ å konstruere og definere, og mange vil kanskje da ønske å flytte ut av kommunen for en periode for å få andre impulser, se

Det er likevel ikke slik at klassebakgrunn fullstendig har utspilt sin rolle i denne type perspektiver. Johan Fredrik Rye bruker i deler av sin forskning Bourdieus teorier om former for kapital for å synliggjøre hvordan individenes ressursnivå fortsatt vil være med på å definere deres mulighet for å utøve friheten til å konstruere deres egne livsbiografier (Rye, 2011:172). I følge individualiseringstesen er det likevel i dagens et uunngåelig og økende krav, snarere enn en mulighet, for at individet skal ta kontroll over sin egen skjebne: "[i]n post-traditional contexts, we have no choice but to choose, how to be and how to act" (Giddens (1996) sitert i Rye, 2011:172). Tolker man ungdommenes migrasjon ut fra sistnevnte type analytiske perspektiver, vil man kunne se at ungdommer i dag både *føler* seg friere, og at faktisk mange *er* friere til å til å utforske verden utenfor sin egen rurale oppvekst (Rye, 2011:172). I dagens samfunn har ungdom større *muligheter* for å migrere ut av rurale strøk, gjennom utdanning- og jobbmuligheter har de større *grunn* til å gjøre det og de står i følge

individualitetsteser mye *friere til å velge* hvorvidt de skal flytte eller ikke (Rye, 2011:172).

Parallelt med disse perspektivene, har det i følge Rye kommet et økende fokus på de post-moderne trekkene ved bygda (*The 'post-ish' countryside*) (Rye, 2011:173). I dagens vestlige bygder baserer man seg ikke lenger på primærnæring, men snarere heller har en base i servicenæringen, og rurale strøk er i dag like mye en plass for konsumpsjon som produksjon (Rye, 2011:173). Man ser også en utvisking av tidligere tydelige skillelinjer mellom by og bygd, og bygdekulturen har blitt mer variert og åpen for forskjeller: "As rural societies and actors are exposed to the same national social forces as are their urban counterparts, they develop similar social and cultural practices" (Rye, 2011:173).

En siste måte å forstå flyttemønsteret på bygda, har vært gjennom å hvordan aktørene sosial tolker og skaper sine omgivelser; man flytter man fokuset fra struktur til konstruksjon (Rye, 2011:174). Det er dette perspektivet min oppgave henter inspirasjon fra og det får man lese mer om i kapitlet Kjønnsperspektiver.

Bygda og utdanning

Mye av flyttingen til og fra rurale strøk er utdanningsrelatert. For bare noen tiår siden var rekrutteringa til høyere utdanning helt annerledes enn det vi ser i dag. Særlig tre faktorer hadde mye å si for hvorvidt man hadde muligheten til å skaffe seg høyere utdanning; for det første spilte geografisk bakgrunn en stor rolle, for det andre kjønn, og til sist, ikke minst, sosial bakgrunn (Heggen, 2008:178). Var man en mann fra byen med familie fra borgerskap og funksjonærene, var sjansen mye større for at man hadde utdanning utover gymnas enn om man var "dotter til ein småbrukar, fiskar eller industriarbeidar og busett på landsbygda" (Heggen, 2008:178).

I dag sier man gjerne at det har foregått en "utdanningsrevolusjon". Skolereformer har gjort at elevene tilbringer mer tid i skolesystemet, og stadig flere ønsker å benytte seg av tilbudet om videregående og høyere utdanning (Hansen og Mastekaasa, 2005:69, Heggen, 2008). I de siste 20 årene har det på generell basis skjedd en sterk økning i rekrutteringa til høyere

utdanning. Der denne veksten ser ut til å flate ut blant menn, øker den stadig blant kvinnene (Heggen, 2008:185). Dette gjelder særlig blant kvinner fra periferien: "(...) der utdanningsreserven særleg ser ut til å bli realisert, særleg gjennom det siste tiåret, er hos jenter frå det med litt brei penn kan kalle for perifere kommunar og lokalmiljø" (Heggen, 2008:185). I følge Heggens tall fra 2006 ser man nå et omfattende skifte i utdanningsrekrutteringen hvor det særlig er unge jenter fra små, stagnerende utkantkommuner som satser på lengre utdanning (Heggen, 2008:178). Her kan man lese at rekrutteringa til høyere utdanning økte mest mellom 1986 til 1996, og så flatet ut mellom 1996 og 2006 (Heggen, 2008:179). Denne utflating gjaldt i større grad guttene enn jentene. I hele 20-årsperioden er det jentene fra de mest perifere kommunene som har økt satsningen på høyere utdanning mest, og det er også i disse kommunene at forskjellen mellom kjønnene er størst: "Nærare dobbelt så stor del av jentene som gutane som er "finne i høgare utdanning i 19-24-årsalderen (38,3 mot 21,1prosent)." (Heggen, 2008:179), og det er jentene fra primærnæringskommunene som skårer aller høyest med 39,2% (Heggen, 2008:179).

Heggen (2008:180-181) ser altså tre hovedmønster i rekrutteringa til høyere utdanning:

- 1) Blant de unge er det jentene som økt grad fører an den sterke utdanningssatsninga. Selv om rekrutteringa de siste årene har flatet ut, går det altså saktere for jentene.
- 2) Det er jenter som kommer fra perifere kommuner og særlig primærnæringskommuner som er den gruppen som øker satsningen i større grad. Det er også her man finner den største forskjellen mellom kjønnene, her er det sterkest satsning blant jentene og svakest blant guttene.
- 3) Likevel er det slik at når Heggen studerer nærmere de 11 kommunene i landet med sterkest "jentesatsning" på høyere utdanning, ser han at også guttene i de samme kommunene satser mer på utdanning enn det som er vanlig i andre kommuner. Han mener dette kan være "ein indikasjon på at sterk lokal utdanningssatsing blant jentene "smittar" over på gutane" (Heggen, 2008:181).

Selv om dette med første øyekast kan indikere et fall i betydningen av tunge og viktige

faktorer for å satse på utdanning, for eksempel familieøkonomi, tradisjoner, kjønnsroller, utbyggingsmønster med varierende fysisk avstand til utdanningsinstitusjonene, advarer Heggen mot dette:

Eg vil hevde at desse mønstra heller peikar mot kulturelle faktorar som handlar om den einskilde unge (og vener og familie) sine meiningar og førestillingar om kva som er viktig for framtidige levekår og at slike førestillingar har sterk innverknad på val av utdanning” (Heggen, 2008:181).

Enkelte vil hevde at unge i dag er noe mer fristilt fra tidligere tradisjoner, roller og forventninger, og dermed i utgangspunktet kan føle at de selv har en større innvirkning på sine egne utdanningsmuligheter enn det som var vanlig tidligere.

Tre perspektiver på bygdeutvikling

Bygda er et felt under stadig endring og forhandling. Når man snakker om endringsprosesser på bygda begrepet "bygdeutvikling" er ofte i bruk, men sjeldent forklart. Å bruke et såpass generelt uttrykk, kan være problematisk innenfor forskning. Hva mener man med at bygda skal utvikles? Hvilke sider av det rurale er det som skal opp til forhandling? Hva skal bevares og hva skal man forkaste? Hvordan skal man livnære seg på bygda i framtida? Temaet har blitt drøftet i flere år gjennom ulike fagtradisjoner, og det kan derfor være greit med en kort gjennomgang av noen ulike posisjoner i norsk bygdeutvikling. Jeg ønsker på denne måten å synliggjøre forskjellene på hvordan man forsker på bygdeutvikling fordi jeg mener jeg dette er overførbart i den forstand at det kan si noe om de ulike ønskene og perspektivene som kan finnes innad et bygdesamfunn. Det er ikke alltid en felles enighet blant befolkningen om hva som er den beste utviklingen for bygdesamfunnet i framtida da befolkningen på bygda, på samme måte som i resten av landet, vil ha ulike behov og ønsker. Ulike aktører kjemper kontinuerlig om retten til å definere hva som er og skal være bygda i framtida, hvilke økonomiske, sosiale og kulturelle sider ved bygda som skal prioriteres og satses på. Slik er det også på Vega.

Byrkjeland og Grove (2005) skiller i sin forskning mellom tre ulike perspektiver som her

representerer idealtyper; et *stiavhengig kontinuitetsperspektiv*, et *kulturøkonomisk perspektiv* og et *økonomisk perspektiv* (Byrkjeland og Grove, 2005:10).

Det stiavhengige kontinuitetsperspektivet referer her til et bygdeutviklingsarbeid sett "i lys av lokale tradisjonar og samanhengar, men innanfor ei overordna landbrukspolitisk ramme" (Byrkjeland og Grove, 2005:11). Her er det kontinuiteten i samfunnprosessene som er det avgjørende, og det er denne tilnærmingen med en overordnet og historisk tilnærming som karakteriserer feltet bygdesosiologi i Norge eller "rural sociology" (Byrkjeland og Grove, 2005:11). Innenfor denne retningen mener man at forholdene på bygda i dag er noe som må forstås som et resultat av det som har skjedd tidligere. Man snakker om forutsetninger som har utviklet seg over tid og setter det som skjer inn i en tidsmessig sammenheng. For å forstå prosessene i bygdene må man i tillegg se på de overordnede politiske og økonomiske forhold: "Slik kan bygdeutvikling i følge Almås liknast med det å modernisera eit hus. En kan velje å rive ned eller byggje om, men må heile tida ta omsyn til kva ein fjernar eller føyer til" (Byrkjeland og Grove, 2005:11). Samtidig er lokale bedrifter, under forutsetning av å være tett vevd inn i bygdesamfunnet, med på å prege dynamikken i utviklingen. Suksessfaktorer er tradisjonelle bygdeveridier som likhet og lokale nettverk (Byrkjeland og Grove, 2005:11). Det er også viktig å ikke henge seg for mye opp i landbruksutviklingen. Skal man fange de sosiale omskiftningene som skjedd i bygdene i dag, må både kultur, økonomi, sosial struktur og handling inn i modellene som blir benyttet når disse forholdene skal analyseres. Grunnleggende for det stiavhengige kontinuitetsperspektivet er at det ikke har funnet noe avgjørende brudd i samfunnsutviklingen, verken generelt eller på landsbygda:

Det som gjerne blir kalla det moderne prosjektet og som avløyste det tradisjonelle samfunnet ein gong i siste del av 1800-tallet, er ikkje avslutta. Vi er framleis i seinmoderniteten, der eit større medvit om prosessane som omslutar ein er viktig («refleksiv modernisering»), men noko avgjerande brot med fortida har ikkje funne stad (Byrkjeland og Grove, 2005:12)

Det kulturhistoriske perspektivet bryter nettopp med det stiavhengige kontinuitetsprinsippet med at det her blir hevdet at det nettopp *har* skjedd et brudd med fortida og det moderne prosjektet eller samfunnet. Her vektlegges særlig bruddet med industrilogikken som har

kjennetegnet det moderne prosjekt: ”I staden må det lagast strategiar for å omdanna lokal kunnskap til ressursar for nærings- og stadsutvikling, skapast nye salsprodukt for intern og ekstern marknadsføring. Slik får lokal kultur og identitet nye feste og utgangspunkt” (Byrkjeland og Grove, 2005:12). Skal bygdene overleve må de satse på stedets særpreg og markedsføre dette, lokale spesialiteter må bli merkevarer for bygdene for på den måten å gjøre de kjente (Byrkjeland og Grove, 2005:12). Dette perspektivet hevder altså at bygdeutviklingen i dag skjer i et postmoderne bygdesamfunn hvor det tidlige produksjonsperspektivet har forsvunnet:

Føresetnaden er såleis stikk motsett av den som låg til grunn for perspektivet som vektla kontinuitet og opptrakka stiar. Vekta må i staden leggjast på kulturøkonomien, der bygda si evne til å skapa særpreg gjennom identitetsmarkørar og til å framstå som ei merkevare er avgjerande for å få i gang utviklingsprosessar (Byrkjeland og Grove, 2005:12)

Her hevdes det at fordi industrijordbrukets tid de fleste steder er fordi, må virkemidlene som før oppmuntret til masseproduksjon av bulkvare og ensretning av kultur og landskap, nå heller rettes mot nyskapning og produkt differensiering. Ensartede virkemiddel fra oven fungerer ikke lenger, forholdene i de norske bygdesamfunnene er for ulike til det (Byrkjeland og Grove, 2005:12). Likevel er de fellesnevner som må fremheves; det er at det er på bygda en finner Det gode liv, og her er det individenes interesser som er avgjørende.

Primærnæringen ikke nødvendigvis det mest lønnsomme. I dagens bygdesamfunn ligger lønnsomheten i nisjeprodukter eller alternativ drift hvor man satser på eller bygger opp det lokale særpreget i hver enkelt bygd gjennom for eksempel lokal mat, håndverk, gamle driftsformer og lignende (Byrkjeland og Grove, 2005:12). Byrkjeland og Grove gir denne tilnærmingen merkelappen «lønsam trivnad i postmoderne samfunn» (Byrkjeland og Grove, 2005:13).

En kritikk som nevnes mot dette synet, er at man lett overdriver bruddet med fortida. Mange av trekkene ved dagens samfunn, slik som bruddet med tilknytningen til tradisjoner og økt individualisme, blir ofte sett på som markører av overgangen fra det tradisjonelle til det

moderne samfunn: "Sjølvs om innhaldet i desse prosessane kan ha aksellerert, er det dermed vanskeleg å akseptera at slike trekk utan vidare er ein del av brotet som kjennetegnar den postmoderne tilstanden(...)". (Byrkjeland og Grove, 2005:12)

Den tredje og siste tilnærmingen har Byrkjeland og Grove kalt *det økonomiske perspektivet*. Dette er en fagøkonomisk tilnærming hvor rasjonelle aktører gjør rasjonelle valg, og midler som blir forbeholdt bygdeutvikling må underlegges eksplisitte kostnads-nytte-vurderinger. (Byrkjeland og Grove, 2005:13) Samme tilnærming er grunnlaget for å forstå aktørene innen landbrukssektoren som helhet. Her hevdes det at representanter for interesseorganisasjoner og offentlige etater i første rekke er forsvarere av egne interesser når de uttaler seg eller skal iverksette politikken de er satt til å utføre: « Dei vurderer kva dei har å tene på det dei er med på, heller enn det som er sett som det felles beste gjennom politiske vedtak. Den politikken som blir sett ut i livet, er dermed ein annan enn den som var tenkt, og som ville tena interessene til borgarar flest» (Byrkjeland og Grove, 2005:13). Fra økonomisk hold kritiseres særlig midler til bygdeutvikling og lignende støtteordninger som er opprettet for å bevare primærnæringer og bygder.

Oppsummering

Mye har skjedd når det gjelder forskning på rurale strøk i de siste tiårene. Økende globalisering har gjort at bygde-Norge har kommet tettere på verden. Norske bygder møter i dag krav fra stadig mer perifere kilder, de må forholde seg til alt fra norsk landbruks- og distriktpolitikk til globale matvareregimer og prisene på verdensmarkedet. Utfallet av internasjonale forhandlinger vil i dag kunne gi lokale konsekvenser helt ned til kommunenivå. Den økende globaliseringen fungerer også omvendt, den store verden er i dag nærmere og mer tilgjengelig for folk på bygda enn noen sinne. Selv om å flytte ut for de fleste er et reelt valg, er det heller ikke til å legge skjul på at dette for enkelte også kan være et ressursproblem. Ikke alle har de ressursene det krever å skulle flytte på seg, verken materielt eller personlig. Det er ikke til å legge skjul på at de økonomiske framtidsutsiktene kan gjøre det vanskelig for ungdom som ikke har ressurssterke foreldre å velge og flytte. Når Almås,

Haugen, Rye og Villa beskriver hvordan ”betre kommunikasjoner, større arbeidsmarknadsregioner og økt velstand har gjort at bygdefolk også er et folk på vandring” (Almås, Haugen, Rye og Villa, 2008:17), er det viktig å tenke på at disse ressursene ikke nødvendigvis er tilgjengelig for alle, det finnes variasjoner over klasseforskjeller også innenfor bygde-Norge. Her kommer Ryes forskning basert på Bourdieus begreper om kapital inn i bildet. Kulturell kapital i form av utdanning er en faktor som kan påvirke flytting; mange ønsker kanskje å flytte tilbake til hjembygda etter endt utdanning, men de fleste ønsker en jobb hvor de får brukt det de har lært. En forutsetning at det finnes tilgjengelige og aktuelle jobber dit man skal flytte, og det er det ikke alltid små kommuner kan tilby. En annen faktor knyttet opp mot klasseforskjeller kan være sosial kapital; ikke alle har nettverkene til å skaffe seg godt betalte jobber utenfor kommunen. Noen har kanskje også omsorgsansvar som gjør at de er forpliktet til å bli i nærheten av hjemmet, eller de har rett og slett ikke økonomi til å bryte opp og flytte på seg. Til slutt har man sett ulike måter å tolke begrepet bygdeutvikling på; *stiafhengige kontinuitetsperspektivet, det kulturhistoriske perspektivet og det økonomiske*. Det er de to første som vil være aktuelle å knytte opp mot mine funn.

2.3. Kjønnede fremstillinger

Denne oppgaven dreier seg kun om kvinner, og har derfor implisitt et klart kjønnsperspektiv. Det vil derfor være nødvendig med en kort redegjørelse angående kjønnsbegrepet innenfor samfunnsvitenskapelig forskning generelt, og for innenfor bygdeforskning spesielt.

Hva er kjønn?

Det har alltid eksistert kjønnsforskjeller i verdens samfunn. Betydningen av disse har derimot vært varierende, og hatt ulike sosiale og kulturelle konsekvenser (Lorentzen, J. og Mühleisen, W., 2006:17) Der enkelte er opptatt av å forske på biologiske forskjeller av kjønn, er samfunnsvitenskapene opptatt av hvordan disse får betydning i "menneskelig samhandling og samfunnsliv" (Solbrække, K.N. og Aarseth, H., 2006:63). Man har her fokuset på hvordan aktører tolker virkeligheten og handler deretter. Den er også kritisk i den forstand at den

"ønsker å bidra til en kritisk refleksjon over måten kjønn er utformet på i dagens samfunn (Solbrække, K.N. og Aarseth, H., 2006:63). Den kjennetegnes i tillegg ved å være fokusert på makt og undertrykking som foregår innenfor et nyere tidsperspektiv, og er hovedsaklig lokalisert i det moderne industrisamfunnet i vestlige deler av verden: "De sentrale perspektivene i samfunnsvitenskapelige teorier om kjønn kan dermed i stor grad relateres til sentrale kjennetegn ved dette samfunnet." (Solbrække, K.N. Og Aarseth, H., 2006:64)

I følge Solbrække og Aarseth (2006) kan vi i dagens samfunnsvitenskapelige kjønnsforskning se tre sentrale retninger. Den første retningen kaller de *kjønn som habitus*. Dette er teorier hvor forståelsen av kjønn er relativt strukturorienterte (Solbrække, K.N. Og Aarseth, H., 2006:73). Under denne fanen finner vi Bourdieus teorier om produksjon og reproduksjon av makt i det moderne samfunn. Her er hans begreper *felt* og *habitus* sentrale:

Mens feltbegrepet viser til et avgrenset sted hvor det konkurreres om bestemte verdier, er begrepet habitus ment å gripe de kroppsliggjorte væremåtene som er mest hensiktsmessige for å tilegne seg disse verdiene (Solbrække, K.N. og Aarseth, H., 2006:73)

Man kan likevel ikke se habitus som en bevisst strategi som aktøren rasjonelt sett kan benytte seg av når det passer. Det er heller snakk om en "langvarig læringsprosess som som individer har nytte av for å tilegne seg bestemte posisjoner eller ressurser" (Solbrække, K.N. og Aarseth, H., 2006:73). Bourdieu hevder også at en av grunnene til at forskjeller produseres, er at vi gjennom hele livet blir lært opp til å se disse forskjellene som naturlig i stedet for som sosial konstruerte (Solbrække, K.N. og Aarseth, H., 2006:73). Samfunnets konstruksjoner av kjønn blir på den måten til naturlig oppfattet habitus:

Når en kvinne (...) uttrykker seg gjennom bestemte gester eller et bestemt vokabular, er dette i Bourdieus øyne ikke fordi hun er kvinne, men fordi hun har gjort samfunnets oppfatninger av kvinnelighet til en integrert del av sin egen væremåte. (Solbrække og Aarseth, 2006:73)

Som konsekvens vil kjønnete praksiser variere innenfor hvert enkelt felt; hva som er kvinnelig og maskulint vil variere i forskjellige samfunn: "Hvordan kjønn i betydningen

habitus praktiseres, vil (...) variere alt etter hvilket felt man studerer, og hvilke verdier som her ansees som de mest attraktive" (Solbrække og Aarseth, 2006:73).

Den andre dominerende måten å se kjønn på som Solbrække og Aarseth trekker fram, er å se kjønn som *performativitet* (Solbrække og Aarseth, 2006:73). Her trekker de fram Michel Foucault og hans teorier rundt begrepet *diskurser*. Foucault anser det at det moderne mennesket praktiserer seksuelle kategorier ikke som normer overlevert historisk i forskjellige samfunn, men snarere som sannheter. Det er derimot disse historiske normene som er "selve drivkraften i bak det som vi i dag omtaler som kjønnsforskjeller" (Solbrække og Aarseth, 2006:74).

Judith Butler har en lignende tilnærming, bare at hun ønsker å fjerne seg fra perspektiver der kjønn bli sett på som noe essensielt, noe som "ligger bak" og på den måten kan være med på å forklare større sosiale mønstre (Solbrække og Aarseth, 2006:74). Vestens hegemoniske kjønnsstruktur må heller sees som "*kulturelle normer*" hver enkelt samfunnsborger må *fremføre* for sine omgivelser på en konsistent måte for å få bekreftelse som et gjenkjennelig subjekt" (Solbrække og Aarseth, 2006:74). Kritikken her har blant annet vært at Butler, med sin avvisning av bakenforliggende strukturer, behandler identiteter knyttet til kjønn, etnisitet og lignende som noe man bare kan kle av og på seg som et kostyme. Denne kritikken møter derimot Butler boken *Bodies that matter* ved å understreke at "kjønn som performativitet må betraktes som en historisk og kulturelt skapt maktstruktur og dermed ikke er noen garderobe individet fritt kan gå inn og ut av" (Solbrække og Aarseth, 2006:74).

En tredje gruppe Solbrække og Aarseth adresserer, er "*teorier om den refleksive modernitet*" (Solbrække og Aarseth, 2006:74). Selv om disse tilnærmingene også ser kjønn som noe konstruert, bryter den modernitetsteoretiske versjonen ved at de insisterer på at subjektet ikke har en 'kjerne' eller en inneboende 'essens', men at det "skaper seg selv gjennom vedvarende å forholde seg til seg selv på en refleksiv eller fortolkende måte" (Solbrække og Aarseth, 2006:75). Giddens er en av teoretikerne som trekkes fram i denne sammenhengen. Giddens mener at dagens individer kjennetegnes ved at de føler en økt frigjøring fra tradisjonelle

identitetsskapende kategorier som for eksempel klasse, etnisitet og kjønn. I disse perspektivene er det subjektet som skaper seg selv:

I stedet for å forme våre selv gjennom å ta i bruk foreliggende narrativer om kjønn, seksuell orientering eller klasse, skaper vi oss selv i en vedvarende og refleksiv prosess, ved å forme våre forestillinger om oss selv. (Solbrække og Aarseth, 2006:75)

Under den refleksive moderniteten er altså ikke seksuell orientering og kjønn fastlagte og evigvarende kategorier, men noe som er kontinuerlig oppe til debatt og under evaluering. Denne tematiseringen av tidligere selvfølgelige 'sannheter' er en tendens som også sees på andre områder, og som derfor påvirker individets refleksjoner:

Opplevelsen av større kjønnsmessig frihet er en naturlig følge av at en rekke tidligere tatt-for-gittheter i økende grad tematiseres og derfor må forsvares gjennom rasjonell argumentasjon. Som følge av dette er det nå stadig mer problematisk å skape sin personlige identitet uten å reflektere over sin egen kjønnethet (Solbrække og Aarseth, 2006:75).

I prosessen med å kontinuerlig rekonstruere sin egen identitet, innebærer altså dette at man også må reflektere over sin egen opplevelse av kjønn og seksualitet.

Innenfor samfunnsvitenskapen i dag finnes det altså forskjellige måter å tolke og å forske på kjønn på. Solbrække og Aarseth har valgt å fremheve forskjellen på de som ser kjønn som en "relativt seiglivet og stedbunden konstruksjon, og de som argumenterer for at kjønn er en mer plastisk og språklig basert konstruksjon" (Solbrække og Aarseth, 2006:72-73). Felles for samfunnsvitenskapelig kjønnsforskning er at den studerer hvilke konsekvenser biologisk kjønn får når mennesker samhandler seg i mellom, hvordan individet fortolker omgivelsene og handler deretter, og at den "ønsker å bidra til en kritisk refleksjon over måten kjønn er utformet på i dagens samfunn" (Solbrække og Aarseth, 2006:63).

Kjønn på bygda

Når det gjelder forståelser av kjønn relatert til bygda, har jeg valgt å støtte meg til Nina Gunnerud Bergs artikkel *Kjønn på landet og kjønn i byen*. Her argumenterer hun for at kjønn må forstås som "relasjonelle fenomen og som sosiale og kulturelle konstruksjoner" (Berg, 2002:67) og bruker begrepet 'kjønnet ruralitet' for å fange kompleksiteten bak disse fenomenene og relasjonene: "Kjønnete ruraliteter betraktes som direkte involvert i sosiale praksiser, samtidig som sosiale praksiser konstruerer og rekonstruerer disse" (Berg, 2002:67). Berg holder seg altså innenfor de retningene innenfor rural forskning som ser ruralitet som "en sosial og kulturell konstruksjon" (Berg, 2002:70). Berg forteller her hvordan ruralitet innenfor denne retningen tilnærmes ved å fokusere på ulike representasjoner av ruralitet istedenfor forskjellige egenskaper eller kvantifiserbare forhold; man forlater ideen om at ruralitet er noe man kan gå ut å observere: "For å få tak i tanke kategorien "rural" må man analysere diskurser om ruralitet, folkelige/allmenne og populære, så vel som profesjonelle." (Berg, 2002:70). Hva slags sosial praksis av ruralitet som er mulig, avgjøres av "hvordan ruralitet konstrueres, forhandles fram og erfares" og det er derfor viktig å se på de sosiale representasjonene av ruralitet (Berg, 2002:70). Det er også viktig å huske at kjønnsrepresentasjoner er stedbundne:

(...) hvor kvinner og menn lever sine liv – er avgjørende for hvordan vi forstår oss selv og andre som kjønnete individer (...) Kjønnsroller og kjønnsrelasjoner er stedlige – i byen som på landet – og de former kvinner og menn, samtidig som kvinner og menn former stedet (Berg, 2002:79).

Det er altså et samspill mellom kjønnete steder og kjønnete individer (Berg, 2002:79-80).

Er bygda bygd for kvinner eller menn?

Så hvilke representasjoner av kjønn kan man se i bygde-Norge i dag? Er bygda for menn eller kvinner? I en rapport fra Østlandsforskning forsøker Gro Marit Grimsrud å finne ut om hvorvidt en såkalt gubbekultur på bygda kan være med på å påvirke kvinners flyttevalg. Hun viser her blant annet til en flyttedebatt fra 1998 hvor det hevdes at fritidstilbudet på bygda er mer rettet mot menn enn mot kvinner med jakt, fiske og friluftsliv - kvinner på bygda mangler arenaer for å få realisert seg i henhold til dagens frihets- og konsumideal (Grimsrud, 2000:10).

Et problem med kun å fokusere på denne type aktiviteter som et symbol på bygda, er at man på den måten indirekte hevder menns interesser er de viktigste for bygdas identitet (Grimsrud, 2000:13). Forskning viser også at kjønnsrollene vurderes som mer tradisjonelle på bygda og Dahlström mener å se at "bygdekulturen tradisjonelt er patriarkalsk og at den maskuline kulturen står så sterkt at kvinner blir skjøvet ut som følge av at de opplever at hjembygda ikke har rom for deres kvinnelige verdier og måter å leve på" (Grimsrud, 2000:14). Når det kommer til flytting til og fra finner derimot Grimsrud at en såkalt "gubbekultur" har lite å si for kvinner flyttevalg. Tvert imot kom det her fram at det like gjerne kunne være snakk om en kjærringkultur:

I den grad bygdekulturen ble omtalt i negative vendinger, var det som regel kvinner – helst fra mødre generasjonen deres – som fikk skylda. Sladderkjærringene er velkjente. I tillegg fortelles det at det er mødre, svigermødre og venninnens mødre som lager og vedlikeholder regler for hva som er akseptabel atferd og hva som er godtatte meninger og holdninger (Grimsrud, 2000:74)

At bygda kan tolkes som kjønnnet, støttes også av Haugen og Villa. Deres forskning har tatt for seg bygdekultur og ungdoms opplevelser knyttet til normative grenser for oppførsel, og har funnet at det gjerne er jentene på bygda som assosierer bygdesamfunnet med sosial kontroll og overvåkning:

70 prosent av bygdejentene nemnte dette i stilene sine. Sladder og ryktespreiing ser grenser for fridommen deira, og representerer ein trussel for den enkelte sitt rykte. Bygdejentene forhold seg slik meir enn gutane til den dominante diskursen om ulemper ved bygda og samfunnet (Haugen og Villa, 2008:154).

Det kan altså synes som om jenter i rurale strøk er utsatt for en større sosial kontroll enn gutter, og at det samtidig er voksne kvinner som er mest aktive i å utøve denne kontrollen.

Oppsummering

Det finnes ulike måter å forske på kjønn på, også innenfor samfunnsforskningen. Felles er at man studerer samhandling mellom mennesker og hvilke konsekvenser biologisk kjønn får for denne, hvordan mennesket fortolker omverdenen og handler deretter, og at den er ønsket å

bidra til en kritisk refleksjon over hvordan kjønn får konsekvenser i forskjellige samfunn. I min forskning vil jeg se kjønn som sosialt og kulturelt konstruert som skapes gjennom relasjoner. Jeg vil også i tråd med Nina Gunnerud Bergs forskning se kjønn som stedbundet og være åpen for at kjønn muligens gjøres ulikt i rurale strøk enn i byen. Enkelte hevder bygda er mer tilrettelagt for menns livsutfoldelse og at mye av den kvinnelige utflyttingen fra bygda skjer fordi kvinner ikke får realisert seg selv på egne premisser. Mye av bygdeforskning har vist at det tette miljøet på bygda og synligheten som følger med er noe som rammer kvinner mest, og at det ofte kan være kvinner som er de mest aktive når det kommer til å utøve sosial kontroll.

2.4. Diskursive narrativer

Begrepet diskursive narrativer kan være et nyttig verktøy når det kommer til å forstå de bakenforliggende årsakene for hvordan kvinnene på Vega forteller sine historier. Jeg mener dette begrepet kan tydeliggjøre hvordan kvinnes fortellinger om yrkesvalg ikke er skapt isolert, men må sees i sammenheng med en rekke overordnede hendelser og strukturer.

Begrepet diskurs kan tolkes ut ifra lingvistiske, samfunnsvitenskapelige eller dagligdagse perspektiver (Svarstad, 2009:37). Jeg holder meg innenfor samfunnsvitenskapelig tradisjon. Her er man "opptatt av forekomsten av betrakningsmåter angående bestemte temaer som i bestemte sosiale sammenhenger legger føringer på hva som kan uttrykkes med tyngde og betraktes som riktig og sant" (Svarstad, 2009:37). Begrepet narrativ er derimot knyttet opp mot hvordan man organiserer "kunnskap og betraktninger i en fortellingsform" (Svarstad, 2009:38). En definisjon er som følger:

Centralt för en berättelse är *händelser*, som sker i ett visst *sammanhang*, är *orsakade* eller *förorsakade* av något (kanske av huvudpersonen i berättelsen) och *upplevda* av någon (exempelvis berättaren – men inte nödvändigtvis) och som *framställs* av någon (Hydén, L.-C. i Svarstad, 2009:38)

Her kan man altså lese at narrativer inneholder en eller flere aktører og hendelsesforløp, og at det er noen bestemte som produserer disse narrative (Svarstad, 2009:38). Narrative har

også sosiale betydninger, det er noe man lærer i oppveksten og narrativer kan på den måten sees som en grunnleggende kunnskapsform, "språklig kommunikasjon som vi lær oss som barn och som vi sedan använder genom hela livet" (Johansson i Svarstad, 2009:38).

Begrepene diskurs og narrativ har i følge Svarstad noen viktige fellestrekk: De "utgjør betydningsfulle sosiale fenomener ved at de skaper rammer for tolkninger av små og store spørsmål i hverdag og samfunnsliv" (Svarstad, 2009:38), de "dreier seg om påstander om hvordan virkeligheten ser ut, og (...) disse påstandene kan være framsatt av hvem som helst" (Svarstad, 2009:38). Et viktig poeng hos Svarstad er hvordan diskurser og de narrative hun kaller diskursive ofte kan få stor betydning for hvilke store og små handlinger som blir utført (Svarstad, 2009:39). Ved å kombinere disse begrepene til begrepet diskursive narrativiteter ønsker hun å påpeke hvordan det i narrativiteter som produseres innenfor diskurser vil eksistere et sosialt fenomen av betydning (Svarstad, 2009:39).

4. Metode

Kvalitativ metode

Fordi jeg var ute etter å se hvilke valg kvinnene på Vega føler at de har i forhold til fremtidig sysselsetting, kom jeg fram til at det for meg ville være mest hensiktsmessig å benytte meg av en kvalitativ fremgangsmåte. Det finnes et stort mangfold innenfor feltet kvalitativ forskning, men tradisjonelt sett "har kvalitative metoder blitt forbundet med forskning som innebærer en nær kontakt mellom forsker og de som studeres..." (Thagaard, 2010:11) Kvalitativ metode brukes når man vil oppnå en forståelse av sosiale fenomener, man ønsker å kartlegge *meningen* aktørene legger i sine handlinger. (Aakvaag, 2010:24) Man bruker kvalitative metoder for å "oppnå en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om de personer og situasjoner vi studerer" (Thagaard, 2010:11-12). Der den kvantitative forskningen jobber i bredden og med store antall enheter, vil kvalitativ metode være mer hensiktsmessig når man skal gå dypt inn i en forskningsproblematikk. En kvalitativ tilnærming egner seg også godt for å studere personlige og kanskje sensitive siden i en persons liv, og kan være særlig velegnet der forskningsspørsmålene "betinges et tillitsforhold mellom forsker og informant" (Thagaard, 2010:12), noe som er tilfelle i min forskning.

4.1. Forprosjekt: Hva snakkes det ikke om

Da jeg meldte meg på dette prosjektet hos NINA, visste jeg lite om Vega. Jeg hadde knapt hørt om øya og hadde ingen forutsetninger for å vite hva det ville si å skulle jobbe og bo i en bygd i Norge i dag. Da jeg var så heldig å få være med som forskningsassistent i to uker på Vega i august 2008 gjennom prosjektet Vega 2045, bestemte jeg meg for å bruke denne opplevelsen som en form for forprosjekt. Karin Widerberg skriver hvordan hun og de andre forskerne i deres trøtthetsprosjekt, benyttet seg av forskjellige forprosjekter, og hvordan erfaringene fra disse var med på å påvirke både forskningsdesign og den fortløpende tolkningsprosessen (Widerberg, 2005:43). Slik har det også vært for meg; informasjonen fra intervjuene, samt opplevelsen av å være turist på Vega, har samlet vært med på å påvirke

hvordan jeg selv har strukturert og gjennomført min forskning.

Det eneste som sto klart for meg før jeg kom til Vega, var at jeg ville forske spesifikt på kvinner. Dette var et rent personlig ønske basert på min interesse for kjønnsforskning og dens muligheter for å "løfte frem" kvinner. Jeg hadde ved å lese meg opp på forhånd skjønnet at Vega var en kommune som slet med å opprettholde folketallet. I tillegg hadde jeg lest litt om fiskebondekulturen og om hva som skjedde med mennene da fisket ble avviklet og erstattet med tryggere og mer profitable arbeidsplasser. Med kjønnsbrillene på bestemte jeg meg for å undersøke hvorvidt og eventuelt hvordan det referert til kvinners sysselsetting.

Jeg fikk i ettertid mange spørsmål om hvorfor jeg ikke benyttet anledningen til å stille mine egne spørsmål når jeg først var til stede i intervjuene. Noe av temaet innenfor prosjektet VEGA 2045 var såpass likt egen problemstilling til at dette ikke hadde virket unaturlig. Hovedgrunnen til dette, var at jeg så det som like interessant å se hva informantene *ikke* snakket om. Jeg benyttet altså som nevnt ovenfor disse intervjuene som et forprosjekt. Min hensikt med å ikke stille direkte spørsmål ut fra min egen problemstilling, var å se om kvinners sysselsetting og muligheter for dette kom naturlig opp som tema. Innenfor kvalitativ forskning kan nettopp også fraværet av informasjon i informantens egne fortellinger fungere som et virkemiddel, det som *ikke* blir snakket om kan være like så viktig som det som faktisk blir sagt. Jeg ønsket derfor ikke å introdusere kjønn som tema for mulig framtidige informanter før jeg hadde fått hørt hva folk fortalte om når de snakket "fritt" om livet på Vega.

Det som kom frem under den første runden med intervjuer, var at det i første omgang gjerne ble snakket om menn og deres arbeid. Typisk var at det ble fortalt nøye og detaljert om fars arbeid og dets omfang, mens mor gjerne ble omtalt som "husmor"; jeg fikk en følelse av at kjønnsstrukturer ikke var noe som kom opp naturlig. I forbindelse med fiskebondekulturen ble det gjerne presentert detaljert kunnskap om menns virke opp igjennom tidene, mens det som ble fortalt angående kvinners virke ble i første omgang begrenset til kvinnes arbeid med ærfuglen. Dette er forståelig siden denne tradisjonen har en sentral posisjon med i

forbindelse med ervervelsen verdensarvstatusen, og derfor har vært svært synliggjort i perioden etter at Vega ble erklært verdensarvområde. Når det var snakk om sysselsetting på øya i dag, var det mye snakk om menn som "gikk på land" eller ut i oljeindustrien. Min interesse var derimot rettet mot hvilke endringer avviklinga av fiskebondekulturen førte til for kvinners sysselsetting; jeg ville finne ut hva dagens kvinner jobbet med. Etterhvert som intervjuene skred fram skulle jeg få høre mange interessante fortellinger om kvinnestyrte sysselsettingsprosjekter på Vega, og jeg bestemte meg derfor for at min masteroppgave skulle handle om kvinners arbeid. I desember 2008 reiste jeg derfor nordover for å finne ut hva kvinnene jobbet med i dag og hvilke muligheter de så for framtidig sysselsetting for kommende generasjoner av kvinner på Vega.

4.2. Åpne spørsmål

Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å gjennomføre en narrativ undersøkelse, men etter hvert som prosjektet skred frem hellet jeg mer og mer mot en form for temabasert case-studie. Likevel valgte jeg å gjennomføre den opprinnelige planen med å følge en åpen intervjuguide basert på temaer istedenfor veldig konkrete og spesifikke spørsmål. Dette gjorde jeg fordi jeg var nysgjerrig på hva kvinnene selv syntes det var viktig å snakke om.

En annen grunn til at jeg valgte å holde disse intervjuene så uformelle og samtalepregede som mulig, var også temaet mitt. Det å skulle snakke om sin egen oppvekst og personlige erfaringer vil fort kunne oppfattes som meget personlig, og jeg følte kanskje at det ville være lettere for informanten å snakke om settingen ble litt mindre 'stiv'.

Jeg var heller ikke i denne oppgaven ut etter konkrete avgrensede svar, da jeg i utgangspunktet hadde tenkt å fokusere på informantenes historier som narrativer. Jeg følte derfor at det å skulle følge en strukturert intervjuguide vil føles som litt for rigid knyttet til mitt metodevalg. Jeg intervjuer ikke for å finne konkrete svar på en fastlagt hypotese, men ønsket snarere å finne ut hva de valgte å snakke om rundt temaet sysselsetting for kvinner. Jeg ønsket å høre hvor de selv la fokuset, og hva de selv syntes var viktig å formidle om sysselsetting for kvinner på Vega. En annen fordel med en rimelig åpen intervjuguide, var at

jeg som forsker ville kunne "tilpasse spørsmålene til de temaene informanten bringer opp i løpet av intervjuet" (Widerberg, 1998:80). I sin bok *Systematikk og innlevelse* beskriver Thagaard det delvis strukturerte intervjuet som "en samtale mellom forsker og informant som styres av de temaene forskeren ønsker å få informasjon om." (Thagaard, 2010:89) Jeg valgte altså en samtalepreget struktur i intervjuene, men brukte likevel en løst strukturert intervjuguide som en sjekkliste for meg selv. Her hadde jeg notert noen spesifikke temaer jeg ville informantene skulle gjennom, og sørget på den måten for en nogen lunde felles helhet i informantenes fortellinger. Jeg føler at den løse strukturen hjalp meg særlig i de tilfellene informanten kom inn på sensitive opplysninger. Fraværet av en mengde detaljerte spørsmål hjalp meg med å virkelig lytte til kvinnenenes fortellinger: I stedet for å være nervøs for ikke å rekke gjennom en rigid intervjuguide, jeg kunne konsentrere meg om hvilke fortellinger kvinnene faktisk ønsket å formidle

4.3. Mellomprosjekt?

Under store deler av arbeidet med masteren min hadde jeg som deltidsjobb å transkribere intervjuer for NINA og etter hvert NIKU. Dette var alle intervjuer fra Vega, både fra VEGA 2045-prosjektet som min oppgave er knyttet opp mot, og fra et annet prosjekt på NIKU. Etter hvert som arbeidet med prosjektet skred fram, ble det tydelig at jeg ble mer og mer fokusert på kvinnenenes sysselsetting. En ting som fascinerte meg var at når det ble snakk om hva kvinner gjorde i dag, var det gjerne med bruk av ord som dugnad og entreprenørskap. Jeg satt igjen med inntrykk av at kvinner på Vega var over gjennomsnittet aktive. Jeg ble nysgjerrig på om det virkelig var så mange gründere der, i så fall hvorfor, og hva gjorde de andre kvinnene. Det var dette som skulle bli det tematiske grunnlaget for min oppgave.

Gjennomlyttingen av andre sine intervjuer fikk meg også oppmerksomme på temaer som jeg kanskje ikke hadde fanget opp ved første gjennomlesning av mine. De inspirerte meg til å gå dypere i mitt eget materiale og var til stor hjelp ved å skape et helhetsbilde av Vega i hodet mitt som manglet i mitt materiale siden jeg bare hadde sju kvinnestemmer å jobbe ut ifra. Sånn sett kan man si at jobben jeg hadde på si fungerte som et slags mellomprosjekt.

4.4. Intervjusituasjonen

Å få til et vellykket intervju handler blant annet om kjemi mellom forsker og omgivelser. Dette er noe jeg fikk erfare i august 2008 gjennom å delta på intervjuer gjennom prosjektet VEGA 2045. Her ble det intervjuet et bredt spekter i befolkningen, og jeg fikk se konkrete eksempler på hvordan man tilpasser både terminologi og fremtreden alt etter hvem man snakket med, og ikke minst hvor man intervjuet. Et eksempel fra denne omgangen med intervjuer, var da vi intervjuet en informant på et møterom i et lokale eid av Vega kommune. Selv om intervjuguiden som ble fulgt også inneholdt konkrete spørsmål om informantens personlige fortellinger, var det helt umulig å få han til å snakke om det, selv om man spurte direkte. Dette stod i stor kontrast til intervjuet etterpå, selv om denne informanten kan sies å inneha noen lunde lik yrke- og utdannelsesbakgrunn. Dette intervjuet foregikk ved kjøkkenbordet på gården hos informanten, og her ble både informantens offentlige og private betraktninger lett tilgjengelige. Selv om dette også kan ha med forskjellige personligheter å gjøre, vil jeg likevel anta at det i dette tilfellet handlet mye om hvor intervjuet ble gjort, og hvilke forventninger informanten hadde til intervjuet. Den formelle atmosfæren i det kommunalt eide møterommet gjorde slik jeg ser det at terminologien både fra forsker og informant ble mer formell og akademisk, enn den ble ved kjøkkenbordet. Jeg fikk også følelsen av at informanten i det første intervjuet var mest opptatt av å representere sin egen arbeidsplass, mens den andre var mer tilgjengelig også som privatperson. På samme måte vet jeg selv at jeg oppførte meg annerledes etter hvor vi var. Det var helt klart lettere å slappe av og snakke løsere i en sofa med en katt på fanget, enn på et forhåndsbestilt møterom med store, hvite vegger. Intervjuene ble mer samtalepreget, og siden jeg i mitt eget prosjekt ønsket å finne de personlige fortellingene, valgte jeg derfor, med denne erfaringen i bakhodet, å etterstrebe en så privat setting som mulig. De fleste intervjuene foregikk derfor, så sant det lot seg gjøre, hjemme hos informanten. Jeg tenkte det ville være lettere å snakke om private ting i sine egne omgivelser, da er man på en måte på hjemmebane. Dette var det likevel informantene som avgjorde, jeg møtte opp der de måtte ønske.

4.5. Utvalg

I utgangspunktet hadde jeg en intensjon om å gjøre rundt ti intervjuer, men jeg endte på fem intervjuer med sju informanter. Grunnen til at jeg nedjusterte antallet, var rett og slett tidsbegrensningen innenfor masteroppgaven. Flere informanter ville tatt både for stor plass, og ikke minst krevd for mye tid.

Alder

En annen avgrensning som tidlig oppsto, var i forhold til informantenes alder. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å få til intervjuer over tre generasjoner, ung voksen (20-30 år), voksen (40-50 år) og eldre (70-80 år). Jeg gikk derimot bort i fra dette, da jeg kom over Dagrunn Grønbechs doktoravhandling om "Kystkvinnens liv og virke". Hennes beskrivelse av sin øy og dens lokalitet kunne like gjerne vært en beskrivelse av Vega: "Øya inngår som en del av et øyrike i en fiskerikommune på Helgelandskysten, der det i dag er ca. 1700 innbyggere." Hun beskriver en kommune som på samme måte som Vega er preget av avfolkning og økende gjennomsnittsalder. I sin avhandling gir hun en fyldig beskrivelse av den eldre generasjonen med røtter i fiskebondekulturen, og siden hennes "Øya" minner veldig mye om Vega, følte jeg derfor at jeg da kunne avstå fra dette og heller konsentrere meg om de andre aldersgruppene. Jeg var også mest interessert i kvinner som bor og arbeider på Vega nå, og siden fiskerbondesamfunnet ikke lenger kan sies å eksistere på samme måte som det omtales i Grønbechs avhandling, ble det derfor en naturlig avgrensning å utelate disse.

Sosiale bakgrunnsfaktorer

Selv om jeg hadde bestemt meg for å holde meg til et meget lite utvalg, ønsket jeg likevel å etterstrebe størst mulig variasjon i informantenes egenskaper, som for eksempel i alder og sosial bakgrunn. Hvordan kjønn gjøres på bygda regnet jeg med ville avhenge av individuelle og strukturelle bakgrunnsfaktorer, og det ville derfor være rimelig å anta at det ville kunne produseres forskjeller i informantenes fortellinger med tanke på deres historiske og materielle oppvekst.

I utgangspunktet hadde jeg tenkt å vektlegge alder som viktigste egenskap når det kom til

utvelgelsen av informanter. Intervjuene for VEGA 2045 hadde ført til at jeg ble veldig fascinert av generasjonsperspektivet. Her kom det tydelig fram hvordan store endringer i samfunnet hadde ført til en forskjell i den yngre og den eldre generasjonens livsstil, og i første omgang var det denne forskjellen som framsto som den viktigste faktoren når det kom til å kartlegge variasjoner i sysselsetting hos kvinner på Vega. Dette skulle derimot endre seg da jeg møtte en av mine informanter. Mitt tidligere ensporede fokus på forskjellen mellom generasjonene hadde blindet meg for forskjellene *innad* i generasjonene. Mitt noe naive bilde av et stort sett egalitært bygdesamfunn ble kraftig korrigert, og jeg skjønnte at yrkesstatus og utdanning spiller en like stor rolle her som i mer urbane strøk. Jeg bestemte meg derfor heretter for å fokusere på sosiale bakgrunnsfaktorer i større skala enn det jeg i utgangspunktet hadde tenkt. Som en videre konsekvens av dette har jeg derfor også valgt å legge fokus på hvorvidt informantene har noen form for høyere utdanning, jeg syntes tidlig å kunne se klare forskjeller i informantenes fortellinger som jeg mente å kunne relateres til dette. I det aller første intervjuet jeg gjorde alene på Vega, kom det fram en hverdagsbeskrivelse som avviket såpass mye fra de andre, at jeg rett og slett ble tvunget til å utforske en form for klasseperspektiv. Jeg ble rett og slett korrigert i min noe naive oppfatning om at Vega var rimelig homogent når det kom til levestandard. Ikke at det var ekstreme forskjeller, men der hvor de andre informantenes fortellinger som veldig homogene, preget av at de fleste har høyere utdanning, fulltidsjobb og stabil økonomi, fremstår en av informantenes hverdag som preget av trang økonomi, lav utdanning og deltidsarbeid.

Å inkludere informantens strukturelle hverdag er et valg som understøttes av Nilsen (1994). I *Systematikk og innlevelse* viser Tove Thagaard til Nilsens kritikk av Norman K. Denzin. Her kritiserer Nilsen sistnevnte for å ikke trekke inn betydningen av strukturelle forhold, og påpeker hvor viktig det er å legge vekt på "sammenhengen mellom informantens forståelse av erfaringene sine og den sosiale og materielle situasjonen som informanten befinner seg i" (Thagaard, 2002:116). Nilsen knytter hendelsene som informantens fortellinger dreier seg om til fortellingens samfunnsmessige kontekst. Siden informanten kan fortelle ulike versjoner av sin livshistorie, tolker Nilsen det slik at teksten også har et budskap i seg selv: "Poenget er at de ulike versjonene av informantens livsløp knyttes til hans eller hennes livssituasjon og den

samfunnsstrukturen som kan ha hatt betydning for vedkommendes erfaringer” (Thagaard, 2002:116). Thagaard ønsker altså å fremheve Nilsens poeng med hvordan analyser av for eksempel kvinners livshistorier kan i noen tilfeller sees i lys av en mannsdominert samfunnsstruktur hvor kvinnen vil underordne seg mannen (Thagaard, 2002:116). Selv om Thagaard gjennom Nilsen bruker dette relatert til kjønnede samfunnsstrukturer, ser jeg det slik at dette også kan gjelde når det kommer til andre strukturer som måtte være med på å prege livet på Vega.

4.6. Rekruttering

Rekruttering av informantene gikk stort sett greit. Da jeg var med på Vega tidligere i august, benyttet jeg anledningen til å informere om min egen oppgave i etterkant av intervjuene, og spurte om det gikk greit om jeg kontaktet dem igjen. Dette var noe de fleste stilte seg positive til, og fem av mine sju informanter har derfor også vært informanter på VEGA 2045. Den ene informanten kom jeg i kontakt med tilfeldig på plassen der jeg bodde, mens den andre var mor til en av dem jeg hadde hilst på før. Siden flere av informantene på VEGA 2045 var rekruttert gjennom ”snøballmetoden”. Denne metoden går ut på at personer som allerede inngår i et prosjekt forsøker å rekrutterer nye deltakere fra sin bekjentskapskrets. Her ber den som videreformidler den bekjente om selv å ta kontakt med de som ønsker intervju, eller hun ber vedkommende om tillatelse til at forskeren tar kontakt (NSD, 2011). At mye av rekrutteringen var gjort ved denne metoden, skulle også prege mitt utvalg. En fare med denne metoden vil være at folk gjerne refererer videre til folk med samme bakgrunn og livsstil som dem selv, og at man derfor ender opp med et svær unyansert materiale. I ettertid ser jeg at dette nok kan ha noe sannhet i seg, særlig når jeg ser på avvikene jeg møtte hos min ene ”nye” informant. Det er ingen tvil om at hennes historie skiller seg noe ut i forhold til de andre, og i ettertid hadde jeg nok sett at jeg skulle snakket med flere i hennes krets. Hun ble for meg en viktig korrigering når det kom til å reflektere over representativitet i mitt materiale. Hun skjerpet mine tanker rundt det at jeg i denne oppgaven ikke kan konkludere med noe. Den er kun ment til å være beskrivende.

Alle intervjuene ble transkribert av undertegnede.

4.7. Etiske refleksjoner

Å forske på mennesker innebærer at det alltid vil være etiske refleksjoner: "All vitenskapelig virksomhet krever at forskeren forholder seg til etiske prinsipper som gjelder internt i forskningsmiljøer så vel som i forhold til omgivelsene" (Thagaard, 2010:23). Når man presiserer forskningsresultater og viser til andre forskeres arbeid, er det viktig at man "utviser redelighet og nøyaktighet" (Thagaard, 2010:24). Jeg har fulgt *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* fra De nasjonale forskningsetiske komiteer (2006). Ved hvert intervju ble det både muntlig og skriftlig innhentet samtykke, samt informert om informantens rett til å trekke seg når som helst i prosjektets forløp.

Siden mitt prosjekt går under prosjektet VEGA 2045 som ble meldt til NSD i 2008, har jeg fulgt de retningslinjene som her ble gitt når det kommer til behandling og oppbevaring av personopplysninger. Liste over informantene og selve lydfilene av intervjuene er lagret separat og forsvarlig, og vil bli makulert/slettet "så snart de har tjent sitt opprinnelige formål" (Retningslinjer – NESH, 2006:19).

Anonymisering

En av de største utfordringene for meg har vært punktet med anonymisering. Fordi Vega er en såpass liten øy, blir man som fremmed veldig synlig. Det er et samfunn hvor "alle kjenner alle" og det kom tydelig fram blant flere av mine informanter at de hadde snakket med hverandre og ofte visst hvem jeg hadde snakket med, og hvem jeg skulle prate med dagen etter. Jeg var derfor svært opptatt av å presisere den delen i informasjonsskrivet mitt hvor det sto at "Alle har rett til å trekke seg fra prosjektet på et hvilket som helst tidspunkt, også etter at intervjuene er gjennomført."³. Skulle informanten i ettertid føle at hennes utsagn sto i fare for å bli avslørt, var det bare å gi beskjed om at hennes informasjon skulle fjernes fra prosjektet.

³ Se vedlegg

Utfordringen med anonymiseringen i min oppgave gitt konkret utslag i at jeg har lagt stor flid i å kamuflere hvilket utsagn som har kommet fra hvem. Dette har jeg gjort blant annet ved å fjerne de lokale særpregene som kjennetegner de forskjellige variasjonene i Vega-dialekten da disse vil kunne spores om man er kjent med disse forskjellene. Jeg har derfor laget meg en egen ”generell” Vega-dialekt. Jeg har på denne måten gjort mitt for å "redigere teksten på en måte som bevarer tekstens meningsinnhold, men samtidig endre uttrykk som kan bidra til identifikasjon"⁴. Så kan man spørre seg hvorfor jeg da ikke bare skriver sitatene på bokmål? Svaret på dette er at jeg føler at dialekten er en såpass stor del av informantene mine. Jeg synes dette gir en større nærhet til sitatene, for meg virker svarene på denne måten mer ”ekte”, det er slik informantenes historier og følelser har blitt formidlet rundt meg.

På sammen måte har jeg også valgt å foreta enkelte symbolske utskiftninger⁵ der informasjonen i informantenes sitater står i fare for å bryte prinsippet om konfidensialitet. Med dette mener jeg at de endringene jeg har gjort er gjort av hensyn til informanten, samtidig som jeg sørger for at det ikke berører sentrale poenger i teksten (Thagaard, 2010:224). I mine tilfeller snakker vi om å bytte ut reelle stedsnavn med fiktive stedsnavn, ikke presentere spesifikt hvor eller hva de jobber med, men heller bytte ut med eventuelle arbeidsklasser med tilsvarende i samme yrkeskategori. Jeg har også endret antall barn om det har vært behov for det. Jeg har også kamuflert hvor informanten er oppvokst, hvor familien kommer fra og lignende der det har vært behov for det. Det er faktisk så lite miljø på Vega at denne typen informasjon kan gjøre det enkelt å spore sitater jeg har valgt ut tilbake til den aktuelle informanten.

Idealtyper

Et annet valg jeg har tatt i forhold til å skjule mine informanternes identitet, er at jeg bevisst har valgt å ikke gi noen individuell presentasjon av informantene mine. Løsningen på å

⁴ Thagaard, 2010:225

⁵ Thagaard, 2010:224

anonymisere informantene, mens jeg samtidig lar leseren få et inntrykk av kvinnene jeg har snakket med, ble for meg å lage idealtyper. En idealtipe er ikke et bilde av virkelige personer eller levende situasjoner, men "konstruksjoner satt sammen av elementer fra en mengde personer og situasjoner". (Widerberg, 2005:124) Min "mengde" i dette tilfellet besto av mine intervjuer samt informasjonen jeg fikk gjennom å transkribere intervjuer fra Vega for NINA og NIKU. Jeg slet lenge med hvordan jeg skulle få inkorporert informasjonen fra forarbeidet mitt. Gjennom å lytte til mange intervjuer fikk jeg mye kunnskap som jeg ikke hadde tid til å ta for meg i denne oppgaven, den er tross alt ganske begrenset i omfang. Ved å konstruere idealtyper fikk jeg en mulighet til å bruke forkunnskapen min og fikk presentert det som jeg mener er noen typiske kvinnetyper på Vega, og som jeg mener representerer mine informanter. Det jeg presenterer som typiske kvinnetyper er altså ikke virkelige liv og situasjoner, men en abstraksjon av mange situasjoner og fortellinger. (Widerberg, 2005:124) Mine idealtyper er altså en essens fra alle intervjuer jeg har lyttet til og deltatt på, ikke kun de sju informantene jeg henter mine sitater fra. Jeg har plukket ut en essens av det jeg mener "representerer de trekkene som er sentrale i forhold til tekstens meningsinnhold". (Thagaard, 2010:227) Omsørgeren og kvinnoavtøren er altså ikke informantenes egne begreper. Det er ikke deres reelle beskrivelse av sine egne eller andre kvinners yrkesstrategier, men mine felleskategorier for å beskrive det jeg ser som to av flere måter for kvinner på Vega å organisere og forklare sine yrkesvalg på. Disse idealtypene vil bli nærmere presentert i empirikapittelet.

5. Empiri

I det kommende kapittelet vil jeg presentere mine funn. Som nevnt under kapittelet Tidligere forskning har det på Vega, som i resten av landet, skjedd store endringer i forskjellige samfunnsstrukturer. Da velferdsstaten bygde ut tjenestetilbudet i pleie- og omsorgssektoren, ble kvinner etterspurt arbeidskraft (Aasbø, 2009:8). Dette, i kombinasjon med avviklinga av fiskebondesamfunnet, gjorde at mange kvinner i landets kystkommuner begynte å søke jobb utenfor hjemmet, og da særlig i omsorgsyrkene og i servicenæringen. De som ikke hadde interesse for de tradisjonelle kvinneyrkene, ble nå stilt overfor dilemmaer som om hvorvidt man skulle flytte fra øya for å jobbe, eller om man skulle starte for seg selv.

Helt i starten vil jeg presentere mine to idealtyper; *omsørgeren* og *kvinnovatøren*. Disse må ikke tolkes som direkte beskrivelser av alle kvinner på Vega, men snarere sees som et verktøy for å belyse hvilke personlige og strukturelle valg kvinner står overfor når de velger å bli boende, flytte tilbake til eller å bosette seg på Vega. Dette er kun to tilpasninger av mange, og det er viktig å påpeke at det nok er mange kvinner på Vega som kanskje ikke vil kjenne seg igjen i disse to kategoriene. Jeg mener likevel at dette er to typiske tilpasninger som sees på Vega, og at disse kan være fruktbare når det kommer til å vise noen av de fortellingene som finnes der i dag.

I første del av kapittelet vil jeg kort redegjøre for hva kvinnene forteller om det å vokse opp på Vega. Jeg vil her fortelle hvordan mine informanter har opplevd oppveksten på Vega, og hvilke tanker de har eller hadde for sine barns oppvekst. *I andre del* kommer jeg nærmere inn på hvilke yrkesvalg kvinnene jeg har snakket med har tatt, og forsøker å vise hvordan mine informanter har tenkt når de valgte den jobben de har per i dag. Her vil jeg se på hvilke faktorer som kan være med på å påvirke disse valgene, både på det individuelle plan og det strukturelle, og vise hvordan forskjellige nettverk kan være med på å forme hvilke muligheter kvinnene ser for sysselsetting. Jeg vil også vise hvordan forskjellige syn på bygdeutvikling kan kobles opp mot henholdsvis omsørgerne og kvinnovatorene. *I del tre* vil jeg vise hvordan

Vega kommune og kvinnene jeg har snakket med ser på og bruker hendelser som 10.000-årsjubileet, ervervelsen av verdensarvstatusen og begravelsen av byggedyret som symbol på "en ny tid for Vega" – hvordan disse hendelsene har vært med på å stimulere samholdet i bygda og dermed har gjort det lettere for innbyggerne å skape ny og nødvendig næring. *Avslutningsvis* vil jeg vise hvordan jeg mener det i kvinnes fortellinger eksisterer to forskjellige utgaver av Vega, og bruke begrepene diskurs, narrativ og diskursive narrativer for å tolke idealtypene opp imot disse.

Omsørgeren

"Nei, typisk e jo sykehjemmet. Og der e det alltid arbeid å få."

En mulighet for kvinnene på Vega har, som for mange andre kvinner i resten av landet, vært å ta med seg tidligere omsorgsansvar knyttet til hjemmet ut på det offentlige arbeidsmarked. Jeg har derfor valgt å kalle denne idealtypen for *omsørgeren*. Omsørgeren jobber innenfor de typiske kvinneyrkene; hun tar vare på andre mennesker, yter omsorg eller yter service. Eksempler på arbeidsplasser på Vega kan være Vega barne- og ungdomsskole, Vega syke- og aldersheim, Vega Omsorgssenter, barnehagen og på det private markedet, som for eksempel hos en av dagligvarebutikkene eller frisørene.

Omsørgerne består av både høyt og lavt utdannede kvinner, men et fellestrekk er at de gjerne har en yrkesrelatert utdanning, særlig de innenfor helsesektoren.

En fellesnevner jeg synes å se i omsørgerne er at disse har det jeg har valgt å kalle en *Vegaorientering*. Med dette begrepet mener jeg at omsørgerne er kvinner som enten har bodd her hele livet, eller kun har hatt relativt korte opphold utenfor øya i forbindelse med utdanning og lignende, men da vært svært aktive i å "komme seg hjem" på besøk, enten til kjærest eller familie. Jeg oppfatter deres beskrivelse av fremtidige sysselsettingsmuligheter som orientert mot de arbeidsplassene som allerede finnes på øya. Når de planlegger jobb i framtida, er det

knyttet opp mot de arbeidsplassene som allerede er etablert på Vega. For omsørgerne er de andre bostedene midlertidige; uansett hvor de bor, er det Vega som er *hjemme*.

Jeg vil også beskrive omsørgerne som noe mer familieorienterte enn min andre idealtipe, kvinnovatørene. Med dette mener jeg at de ofte snakket like mye om familiens behov som sine egne individuelle når det kom til å planlegge utdanning og jobb. Familie og kontakten med den var gjerne den største grunnen til at de valgte å bli eller komme tilbake til Vega. Nå er det ikke slik at familien virker mindre viktig for kvinnovatørene; en av fellesnevnerne jeg synes å se blant alle innbyggerne på Vega er nettopp en sterk familieorientering. Likevel kan det synes som om det å være fysisk nær familien også når man realiserer eventuelle utdanningsplaner virker mer viktig for kvinnene under omsorgstilpasningen. Der kvinnovatørene sikter seg ut i verden og gjerne ser at barna reiser ut og blir borte over lengre avstander og perioder, virker de under omsorgstilpasningen mer knyttet fysisk til familien. De bruker gjerne fritiden sammen med utvidet familie, og er altså ikke så opptatt av at det nødvendigvis skal reises så langt om man skal ta utdanning. Har de valgt å prioritere utdanning, er det gjerne på relativt nærliggende steder som Levanger, Namsos, Sandnessjøen eller Nesna, og med en orientering mot de jobbene som allerede finnes på Vega. Flere jeg har vært i kontakt med har trukket fra Høgskolen i Nesnas samlingsbaserte deltidsstudier som noe som er svært verdifullt for kompetansehevingen blant yrkesaktive på Vega. Ved å tilby denne formen for studiestruktur kan kvinnene fortsette og bo på Vega med familien, samtidig som de øker sin kompetanse.

Det kan også virke som at disse kvinnene er noe mer vare for hva deres signifikante andre mener om at de reiser ut og tar utdanning, at de kanskje påvirkes mer av eventuelle negative kommentarer. Selv om de ikke nødvendigvis gir etter for familiens eventuelle ønsker om at de skal bo nærme Vega under utdanning, kan det likevel virke som at negative kommentarer går litt mer innpå dem, og at de derfor forsøker å komme hjem på besøk litt oftere enn kvinnovatørene. Skal omsørgerne ut og realisere seg selv er det gjerne med en fortsatt sterk relasjon til familien.

Omsørgerne er åpne på at de hadde møtt det de kaller *bygdedyret*. Noen innrømmer til og med at de selv kanskje innimellom er et. Det kan virke som de oppfatter bygdedyret som et fenomen knyttet til hvert enkelt individ; bygdedyret er noe som bor i oss alle, og som enhver må ta stilling til og hankses med: "Vi er alle bygdedyr innimellom". Det kan altså virke som omsørgeren føler den sosiale kontrollen på bygda sterkere enn det kvinnoavtøren gjør, samtidig som de selv ser at de er en del av utførelsen av denne.

Bygdedyret som fenomen er noe jeg vil komme nærmere innpå senere i oppgaven.

Kvinnoavtørene

Min andre ideatype er kvinnoavtørene. Denne betegnelsen er ment til å favne de som av forskjellige grunner ikke ønsker å jobbe på de tradisjonelle kvinnearbeidsplassene og dermed finner seg nødt til å komme opp med andre løsninger:

"(...) nånn bynnje å jobbe for at dæm vil bo her, og då må du jo finn de et bein og gnage på. Og det e ikkje aille så har løst tel å jobbe på sykehjemmet"

Kvinnoavtøren på Vega driver et hjemmebakeri, en campingplass, et næringsselskap, et hotell, en marinbiologisk stasjon eller et museum. Hun er kreativ, veltalende og har et stort og sterkt nettverk, både faglig og privat. Hun har ofte høyere utdanning, gjerne fra et universitet i en storby.

Kvinnoavtørene er kvinner som enten har flyttet til øya i voksen tid, eller som har vært borte fra øya over lengre tid i forbindelse med jobb og/eller utdanning. I motsetning til omsørgernes Vegaorientering, vil jeg beskrive kvinnoavtørene som *utorienterte*. Dette vil ikke si at kvinnoavtørene er mindre glad i øya enn omsørgerne, ei heller at de ikke anser seg som en "vegving", for det er de alle svært bevisste på. Jeg viser heller til hvordan jeg mener at kvinnoavtørene er mer orientert utover ved at de gjerne omtaler Vega som en form for *base* som man kommer hjem til. Dette kommer da også til uttrykk når de reflekterer over mulige sysselsettingsmuligheter for kvinner på Vega; det er ikke så nøye om man jobber hjemmefra,

om man oppretter kontor på Vega eller reiser ut, det viktigste er at man skatter til kommunen. Kvinnovatørene ser gjerne hele verden som sin potensielle arbeidsplass, snarere enn kun Vega. Kvinnovatørene har gjerne et signifikant nettverk utenfor øya, enten studie- eller yrkesrettet.

Jeg oppfatter også kvinnovatøren som mer individorienterte. Med det mener jeg at de var opptatt av at kvinner skulle ha muligheten til å realisere seg selv, uavhengig av hva andre måtte mene. Kvinnovatøren framstår som mer noe mer løsrevet når det kommer til hva nære relasjoner måtte mene om deres valg; hva andre måtte mene om deres livsstil er lite viktig, de virker svært uavhengige og har stor selvtillitt.

Kvinnovatørene har også et annet forhold til det berømte byggedyret. For kvinnovatørene er byggedyret et strukturelt problem snarere enn et individuelt fenomen. Jeg oppfattet deres fortelling om byggedyret mer som en ukultur bosatt i noen negative enkeltindivider, og denne ukulturen er nå (forsøkt) begravd. De beskriver seg gjerne som fullstendig uavhengige av byggedyret og vil helst ikke tenke på det i det hele tatt.

5.1. Å vokse opp på Vega

Å vokse opp på Vega er ifølge de fleste jeg har snakket med en idyllisk affære. De beskriver en barndom preget av vakre omgivelser, trygghet, samhold, frihet til å leke ute alene og tette familiebånd, både fysisk og psykisk på kryss og tvers av generasjoner. For enkelte kan nok opplevelsen av harmonisk barndom være en av grunnene til å selv etablere familie på Vega. Å gi sine barn det de mener er en bedre oppvekst enn i byen, er i hvert fall en av de grunnene som nevnes ofte blant mine informanter som en av grunnene til å flytte tilbake til Vega:

I: (...) det jo en del så ha kommen heim igjen no, fløttan, så ha vorre...Mange for jo bort, og vart borte, fekk se arbeid og famelie og, men no e det jo ein god del så har fløtta heim igjen, med familian.

K: Det har æ merka, koffor, harr du spurt dæm koffor?

I: Nei, mange e jo, sei at det e førr dæm vil ut av byen og, for at det e beire for ongan å veks opp. Så det tru e, bærre dæm får se arbeid så, så har; e tru det e mange så har løst å kom heim, på grunn av det. Og som har familie her og, ja.

Når det gjelder oppvekst vilkår for barn, er det gjerne de små forholdene og tryggheten på øya som trekkes fram som positivt, på Vega kan barna leke fritt:

...også, det e så bra førr det e så fritt, også e det, å få veks opp her førr ongan trur e må va heilt, sjøl om han eldste no bynnj å syns det e kjedele her på heimlassen, men likevel så, så har du, ja, dæm slæpp å fær der og driv gatelangs (kvinnovatør)

At byen konstrueres som farlig i forhold til bygda er noe vi kjenner igjen fra bygdeforskninga. Hos Villa og Haugen (2008) beskriver både by- og bygdeungdom bygda som tryggere for barn enn byen. Bildet av bygda som rolig og trygg er seiglivet, og helt klart også en reell opplevelse:

Det er ikke så mye kriminalitet på bygda som det er i byene. Foreldrene trenger ikke bli redd for sine barn (...) Barn har helt andre oppvekster på bygda. En rolig oppvekst. Folk på bygda lever et veldig rolig liv. De lever ikke i stress, med det gjør folk i byen (bygde-gut, 18år) (Haugen og Villa, 2008:146)

På Vega er det som i mange andre bygder ikke grunnlag for å opprettholde et aktivt kollektivtilbud, og man blir derfor prisgitt de naboene man har mulighet til å besøke. En av mine informanter forteller at hun i sin mangel på jevnaldrende naboer måtte ty til de eldre, hun fikk ta til takke med de "lekekameratene" hun hadde, uansett hvilken alder de måtte ha: *"E gjekk jo ifra hus te hus, dæm va jo godt vaksen og lært me sånn, gam, gammelprat sku e sei, kaffeslaberas"* (omsørger). Man kunne ikke alltid velge hvem man skulle leke med, man fikk gjerne ta til takke med de naboene man hadde, uansett alder. På samme måten fikk den nærmeste familien stille opp. Bodde man på gård var det (og er) også vanlig at barna hjalp til med forskjellige oppgaver, og samværet på tvers av generasjoner kom naturlig av seg selv:

I: Nei, e kan no fortæl i frå ho farmor da, for det va veldig koselig på morran og så, så ordna ho no tel ferdig frokosten, og så for vi i fjøsen i lag, e for no i lamme ho og, ho melka og vaska og styra på og vi ha jo sånn der melkeorgana, kyr ja, så det va vel, va det no 29 kyr på bås. Og hadde oksa og. Og det va veldig reint og pænt og ho strødde

sånn kvitsand, og kosta og forberedt, kom det my fugla og det va så koselig. Det va så trevle. Og så va ho så morsk med den der med radar og tørska vinduan og dæm va så reint og pænt når ho hadde dæ. Ja. For dæm styra jo litt de her kyr 'n vettu, det vart jo mye søl og skit når de hald på vettu. Men ho klart å hold det rent. Og så va det så triveli når 'n kontrollørn kom, ja, for då sku 'n jo ha oppi de her småglassan sine vettu, då det va rættele kosele, og så når at 'n kom han mannen som sku ta melka ifrå den der melktanken da, då va det hver morrå å vask tank te kvelden. Og det va jo interessant (Omsørger)

Det er tydelig at dette fellesskapet og følelsen av å være til nytte er gode minner fra oppveksten.

Konsekvenser av sentralisering

En forskjell som tydelig kom fram når jeg snakket med mine informanter om Vega før og nå, er hvordan sentraliseringen av kommunale tilbud har endret opplevelsen av øya. I 1949 ble planene for Sentralskolen vedtatt, og på 50-tallet startet avviklingen av grendeskolene. Valget falt på Gladstad som nytt skolested (Skolehistorie: Etterkrigstiden). Disse hendelsene, kombinert med at bil ble et allment fremkomstmiddel for de fleste, gjorde at øya føltes mindre. At alle barn etter hvert i skoleløpet endte opp sammen på Gladstad, førte til at det ble enklere for barn å få venner bosatt over hele øya og ikke bare i de nærmeste grendene. Likevel er det fortsatt mulig å spore en form for "grendepatriotisme" på Vega. En av mine informanter forteller for eksempel hvordan hun aldri vil kunne tenke seg å flytte på andre sida av øya:

K: Bli det, korr ska du bo da, bli du å hold dæ på Nes da eller?

I: Ja, e håpa det

K: Ja, for der har æ skjønt et eller ainna på Vega, folk knyttes veldig te grenden.

I: Ja. E harkkje vella kjøpt et hus på Floa for eksempel.

K: Nei, og æ lure jo på koffor, det e jo kjæmpefint på Floa liksom

I: Jaja. Nei det e, det har nå med at du

K: Det e hær du held te?

I: Det e her e kjæm ifra, det e her e hør tel.

Hvor mye grenda betydde i barndommen kan man også få inntrykk av hos en av mine omsørgere. Her forteller hun hvordan hun i sårbare stunder lengter tilbake til grenda si:

I: Nei, det e no røttern, det e no barndommen, det e no, det e no nogo man søke. Så e sjer med me sjøl når at e, før e fekk ho minsten, så va e litt nere. Og då fainn e på dæ at no ska e ta aill ongan med me og så sku vi fær te sørsida, førr der va de e gjekk...fekk julestemning

K: ja, sitt du fortsatt og tenke nånn gang sånn, at det e den, det e rettsida

I: Ja. Ja, e gjær faktisk, e gjør faktisk det. For e søke liksom dit da, og ja, når e sjøl va ongen, for og sprang der i bakkan og for på fjellet og synst at, det mått man gjør kvar sommar liksom.

Her kommer naturen inn som en viktig verdi ved barndomsopplevelsen. Kjennskapen og nærheten til naturen blir tydeligvis sett som en viktig del av den gode oppveksten på Vega, og kanskje kan det være noe av det visuelle ved naturen som fortsatt så smått deler vegværingene inn i grender? Til tross for at Vega ikke er en overveldende stor øy, kan man se dramatiske kontraster i landskapet. Det er ikke vanskelig å skjønne at folk oppvokst på Nes kan ha vanskelig for å føle seg hjemme med synet av de bratte fjellveggene på sørsida av øya, og omvendt.

Ungdomstida på Vega

Der barneårene ofte blir beskrevet med idyll, blir ungdomstida ofte beskrevet som kjedelige. Selv om det finnes flere tilbud for ungdom, fanger ikke dette all ungdom. Jeg hørte ofte folk beskrive Vega som en plass de flytter tilbake til når de skal etablere seg, det er hit de flytter når tiden er inne for å stifte familie og fostre barn, eller det stedet for den lykkelige barndommen. Ungdomstida beskrives derimot som lite begivenhetsrik. Er man lite interessert i sport og friluftsliv, kan bygda framstå som en kjedelig plass for ungdom å vokse opp. Under et av mine intervjuer var tilfeldigvis barnet til informanten min hjemme på besøk fra hybelen i Brønnøysund, og jeg benyttet da anledningen til å spørre hva tenåringene på Vega gjorde på kveldene når de gikk på ungdomsskolen. Det ble en kort samtale:

*K. Ka gjør dokk på kveldan som du kan, du træng itj å
si ka du gjør no siden mor di sitt her, men typisk sånn
ungdommskolen og, ka held man på med og sånn?*

I: Ingenting egentlig

K: ingenting nei?

I: Nei

Når moren prøver å plukke fram eksempler på aktiviteter for ungdom, kommer det fram at dette stort sett dreier seg om fester rundt høgtider som jul og påske. Hverdagene på Vega kan fremstå som litt kjedelig for ungdom, og dette bildet noe man også gjenkjenner fra tidligere forskning: "The image of rural areas does not leave room for being young and involved in modern youth entertainment culture and other aspects of a 'youthful lifestyle'" (Rye, 2006b:411).

Ung voksen

Siden Vega ikke har egen videregående skole, må alle som skal benytte seg av retten til videregående utdanning ut av kommunen for å gjøre dette. Her står ungdommene og deres foreldre overfor to muligheter; ungdommene kan enten flytte på hybel eller de kan pendle til og fra øya ved hjelp av ferje- og hurtigbåttilbudet som finnes. Dette er også et spørsmål om foreldrenes økonomi. Der noen har råd til å kjøpe leiligheter som barna kan leie mens de er under utdanning, må andre nøye seg med et månedskort på hurtigbåten, eventuelt klare seg på boligstipend de får fra Statens lånekasse⁶ og leie en hybel. Et billigere alternativ vil til være å pendle, men dette er en løsning som enkelte beskriver som svært slitsom: "*Dæm grua se liksom tel den båten og det været og vaikkje alltid de kom se te båtan heller*" (Omsørger).

Flere av informantene mener at Vega kanskje ikke fremstår som den mest tiltrekkende plassen å bo for ungdom og unge voksne, og er derfor opptatt av at man bør prøve å bo en annen plass før man slår seg ned på øya:

⁶ Per i dag på 38.500,-, altså ikke store summen når det skal dekke boutgifter for et helt år (Statens Lånekasse)

I 1: (...)E huska at e va en sånn seks, sju, åtte år og sa det at e ska bo på Vega bestandig. Og så sa ho det at, ja, men det kan no varra lurt å prøv å bo en ainna stan, i hvert fall ei stund og sånn da

K: Ja, du støtta dæm i det?(Henvender meg til mor)

I 2: Jaa, det gjord e.

Det kan synes som om mange mener at man faktisk *bør* flytte ut for en periode: "(...) e syns at aill *bør* far ut i verden og opplev nogo ainna før dæm slår se ned" (kvinnovatør). Hvorfor det er så viktig å bo an annen plass kommer ikke alltid spesifikt fram, men slik jeg ser det kan man kanskje snakke om en slags lokal rumspringa⁷ hvor man må prøve livet i storsamfunnet for å finne ut om et liv på øya er det man ønsker for framtida. Vega er en liten kommune hvor de fleste kjenner til hverandre, og de fleste informantene forteller at mangelen på anonymitet til tider kan være belastende. Særlig folk som har bodd lenge utenfor øya og har vent seg til noe av storbyens anonymitet kan nok kjenne litt på savnet etter følelsen av å være usynlig innimellom:

...e syns det e kjæmpetøft å var her innimellom. Og det e jo sånn der at det bi for lite, at aill veit alt om aill og, asså de te sånn der, av og tel så, det eikkje bestandig man har løst te å møt kjenninga på butikkken for eksempel. Og det må man her. Så, ja, man har ikkje nå valg, her må man bærre sei hei te aill (kvinnovatør).

Denne problemstillingen er nok særlig gjeldende for ungdom. Ungdomstida og perioden som ung voksen er jo gjerne en tid hvor de fleste har behov for å teste grenser og man tar kanskje noen lite gjennomtenkte valg. Dette kan nok være vanskelig på en liten, gjennomsliktig plass; går du ut på den lokale kroa og slår ut håret, så er det garantert at de fleste vet det dagen etterpå. Å ikke bli sett er ekstremt vanskelig å unngå, og det er ingen tvil om at "blikket" kan være en effektiv utøver av sosial kontroll. At "Alle kjenner alle" er en velkjent framstilling av bygdelivet, og dette blir også ofte fremhevet som en av de positive tingene ved bygda; det

⁷ Rumspringa er en tradisjon blant Amishfolket hvor de over en viss periode lar unge forlate deres kultur for å eksperimentere og leve med storsamfunnets kultur for å bestemme seg hvorvidt de ønsker å la seg døpe inn i Amish-samfunnet eller forlate den for godt.

skaper et mer sammenvevd og sikrere samfunn. Ulempen med denne typen trygghet kan derimot være sosial kontroll, sladder, rykter og mangel på frihet (Haugen og Villa, 2006:212). Forskning har hevdet at dette kanskje særlig rammer unge kvinner: "(...) studies have suggested that the negative side of the transparency of the rural social fabric is felt stronger by younger people, especially females" (Rye, 2006b:411). Denne tvetydigheten når det kommer til å bo i et lite samfunn hvor man blir såpass synlig, er noe også mine informanter har nevnt:

I: Ja, det e jo mykkje sant, ja, at du kjenn, du får kjenn omsorge når du behøve det kanskje, vesst når meste når eller, sånn som, mens samtidig og asså, så e du jo på nyhetsbildet hvis det e nå negativt, kanskje slarvspark, asså folk veit veldig mykkje. Går du på vertshuset en kveld og sli ut håret så

K: Så veit aill det?

I: ikkje sant,

Dette temaet er noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven.

5.2. Hva skal jeg jobbe med?

Når kvinnene på Vega skal velge hva de jobber med, er det flere faktorer som vil virke inn på valgene. En aktørs valg preget av både muligheter og motivasjon. Omsørgernes og kvinnoaktivistenes valg er ikke tilfeldige, men summen av kvinnes bevisste og ubevisste refleksjoner over egne muligheter. For vegværingene innebærer et valg om å ta høyere utdanning at de mest sannsynlig må finne seg i å flytte fra øya for en lengre periode. For kvinner etablert med familie kan dette være et vanskelig valg å gjennomføre rent praktisk i forhold til de som ikke har familie; man har flere personer å ta hensyn til. Ved å flytte familien mister man verdifulle ressurser i form av nettverk. Sistnevnte er også en grunn til at mange velger å flytte tilbake når de er ferdige med utdanningen. Skal man etablere familie er det en klar fordel å ha familie og venner rundt seg. At nettverk kan både direkte og indirekte være med på å påvirke utdanningsvalg, er noe mine informanter har vist meg. I tillegg handler det

om personlig motivasjon, lyst og interesser. Til slutt handler det om strukturell tilgjengelighet og overordnede diskurser: Hvilke jobber finnes? Hvilke jobber man ser andre kvinner jobber med? Hvilke jobber man blir presentert for?

"Å prøve seg litt i arbeidslivet"

Det er ikke alltid man har planene klart for hva man skal gjøre rett etter videregående. Mange velger å ta et såkalt "pauseår" hvor de prøver seg litt i arbeidslivet før de eventuelt setter i gang med krevende studier. For unge kvinner på Vega kan dette innebære et viktig innblikk i jobbmulighetene på øya. Så hvilke jobber er det som presenteres for unge kvinner som ønsker seg ut i arbeidslivet? Hvordan rekrutteres egentlig unge jenter til disse jobbene?

Når informantene snakker om at unge kvinner på Vega skal ut og prøve seg litt i yrkeslivet før de eventuelt velger videre utdanning, snakker de fleste om sommerjobb eller tilkallingsvakter på typiske kvinnearbeidsplasser som skole, sykehjem, barnehage eller butikk. Det er gjerne disse jobbene som er inngangsporten til yrkeslivet for kvinnene: *"Også jobba e her et år, når e va ferdig, førr e ha ikkje peiling på ke e sku gjær...For e sku prøv me litt...og då fekk e jo, då prøvd e me på butikk, i barnehage og på sykehjemmet og på skole"* (Omsørger). Mange av Omsørgerne starter sin yrkeskarriere nettopp på denne måten, og flere av mine informanter som er tilknyttet de typiske kvinnearbeidsplassene, har også barn som har begynt å jobbe med samme type yrke, enten heltid eller deltid. Det er her kvinner jobber: *"Så då får ho no sjå kollesn arbeidsplassan e her, og det e jo bra, at det e sånn da"* (Omsørger).

En fordel med denne typen rekruttering, er at de fleste som begynner å jobbe på disse arbeidsplassene har vært litt rundt og fått prøvd seg i de forskjellige yrkene. Dermed er de ofte klar over hva arbeidet innebærer, uansett om de går rett ut i jobb eller eventuelt velger å ta utdanning først. Flere av mine informanter har prøvd forskjellige arbeidsoppgaver og funnet ut etterpå hva de vil satse videre på: *"Og då kjent e at e egenlig trivdes veldig godt i pleien på sykehjemmet, likt me der. Så då søkt e sykepleien i Byen da."* (Omsørger).

En ulempe med det ensidige utvalget når man kun presenterer denne typen arbeidsplasser for

unge kvinner på Vega i dag, er at det fort kan fremstå slik at dette er de *eneste* mulige arbeidsplassene. Ønsker du å jobbe med noe annet har du ingen ting å hente, da må du flytte fra øya. Dette er igjen noe som kan få store følger for et allerede presset folketall på Vega; kanskje kan det være slik at man mister mange kvinner fordi de føler at det mangler muligheter for selvrealisering?

Et problem som nevnes av folk på Vega, er denne typen sysselsetting sin mangel på å generere overskudd i kommuneøkonomien. Som tidligere nevnt er Vega kommune en kommune preget av underskudd i økonomien og alle skatteinntekter vil derfor være et kjærkomment tilskudd. Dessverre er det fortsatt slik at tradisjonelle kvinneyrker lønnes dårligere enn tradisjonelle mannsyrker. Norges kjønnsdelte arbeidsmarked hvor kvinner og menn velger forskjellige yrker er en av forklaringene på hvorfor kvinner i 2008 tjente "85 kroner i gjennomsnitt for hver 100-lapp menn tjente" (Lunde og Sandnes, 2010). Kanskje kan dette være en forklaring på hvorfor kvinnene tjener i gjennomsnitt nesten 100.000,- mindre enn mennene på øya, og dermed indirekte bidrar med mindre skatteinntekter. I tillegg er ikke de typiske kvinnearbeidsplassene sysselsetting som genererer overskudd i kommunekassa, de representerer heller faste utgiftsposter. At Vega kommune hovedsakelig preges av denne typen sysselsetting, er en bekymring som formidles av mine informanter sysselsatt i et typisk kvinneyrke: *"(...) det (arbeidsplasser som skole og sykehjem) tilfører ikkje kommunen, asså det e pænga som går og sirkuler i kommunen, så. Så vi e jo, vi e jo egentle bærre en utgiftspost heile, sånn sett" (omsørger).*

I tillegg kommer problemet med at de tradisjonelle kvinneyrkene ofte er yrker sterk preget av deltidsarbeid. Deltid kan være et problem individuelt fordi kvinnene på den måten får lavere inntekt og dårligere pensjonsrettigheter. Strukturelt vil den lave sysselsettingen gi kommunen lavere skatteinntekter.

En annen ting det kan være viktig å vite, er hvor mye nivå på utdanning har å si for inntekt og arbeidsvilkår. Forskning viser at de med utdanning utover videregående (for eksempel sykepleiere, lærere og lignende) har bedre lønn og arbeidsvilkår enn de som stiller med

yrkesfaglig utdanning fra videregående skole. Der heltidsansatte sykepleiere i 2010 kunne skilte med en månedslønn på 33.600,-, måtte de heltidsansatte hjelpepleierne nøye seg med 29.800,- (Statistisk Sentralbyrå, 2010b). Selv om de som jobber innenfor omsorgsyrkene uansett må belage seg på å jobbe turnus, ser man også at høyere utdanning kan øke sjansene for full stilling, og dermed også en enklere hverdag i form av mer forutsigbarhet. Forskning viser at arbeidsgivere i enkelte deler av landet, på grunn av mangelen på sykepleiere i pleie- og omsorgssektoren, har måttet gi fordeler i arbeidstid til sykepleiere for å rekruttere nok kvalifisert arbeidskraft: "Det har gått på bekostning av ufaglærte og hjelpepleiere" (Aasbø, 2009:27) Er man ufaglært eller lavt utdannet kan det altså være slik at man oftere må takke ja til ustabile vikariater og vakter andre helst unngår. Dette kan føre til usikker økonomi, vanskeligheter med å få lån og stress i form at man på fritiden alltid på stå klart hvis telefonen ringer og man kan få en vakt.

Situasjonen ovenfor er noe en av informantene kjenner seg igjen i. Uten relevant utdanning er det gjerne denne typen vikariater man må ta til takke med, og det var også i denne typen stilling en av mine informanter endte opp da hun kom flyttende tilbake til øya. Med seg i bagasjen hadde hun en kreativ utdanning, men denne måtte midlertidig parkeres for behovet for inntekt:

(...) e følt me jo veldig, når e kom hit, e ha ingen økonomisk trygghet, e ha ingen, asså det va veldig sånn da, litt sånn hand tel munn og bærre vikarjobb og. Og sånn levde e jo då de to nest, to og et halv åra også, ja, litt meir enn det. Og bynt å bi veldig lei av det der å ailler kunn planlegg nogo, for at kanskje ringt dæm fra jobb. Og det e jo klart at førr å lev et liv så e man avhengig av inntekt og då mått man jo på en måte var tilgjengele (kvinnovatør).

Skal man først jobbe på de typiske kvinnearbeidsplassene på Vega, er det altså tydelig at det vil lønne seg med høyere utdanning. Dette gjelder altså som nevnt oven for særlig i helsesektoren hvor fordeler i arbeidstid tilfaller sykepleiere over hjelpepleiere og ufaglærte. Å få prioritere høyere utdanning er likevel ikke like enkelt for alle, og mange kan ha en mening om hva som lønner seg på sikt. Er egentlig utdanning så viktig? Det koster å flytte ut og studere, er det egentlig verdt det? Kanskje bør man prioritere familien istedenfor egne ønsker

og behov?

Å klare seg selv

Når jeg spurte de informantene som prioriterte å skaffe seg egen utdanning hvorfor de hadde valgt å gjøre dette, svarer flere at det var for å føle at de hadde egne ben å stå på:

I: (...) Men e tenkt det heile tida, at e ska ha me ei utdanning.

K: Koffor det?

*I: Førr å ha nogo eget. E skull ikkje lev på han, e skuikkje varra avhengig...man veit ikkje ke så sjer i livet . Ka en ha i vente, så det e jo egentle ei trygghet, e det.
(omsørger)*

Å ikke skulle gjøre seg altfor avhengig av mannen, er en tanke man kanskje kan spore tilbake til fiskebondekulturen. Det er ikke vanskelig å forestille seg hva kvinnene på land følte da de så båtene seile ut på vei til det hardføre Lofothavet. Så lenge mannen hadde fiske som yrke, lå det nok alltid i bakhodet på kvinnene på Vega en tanke om at mannen når som helst kunne bli borte på havet. Det var derfor viktig å spre risikoen utover, og det å være selvhjulpen har alltid vært en viktig del for kvinnene fra fiskebondekulturen: "Dette var (...) et samfunn hvor verdigheten var sterkt knyttet til selvbergingen (Grønbech, 2008:104). Frihet til å styre sin egen skjebne og det ha flere ben å stå på, er noe som ligger i kjernen i fiskebondens sjel. Det å ikke være avhengig av en arbeidsgiver, men å være sin egen herre nevnes av Brox (1966) som en av grunnene til at det for fiskerbonden ikke alltid framsto som attraktivt å innordne seg etter en 9 til 4 jobb i industrien. Likevel er de tingen tvil om at mange var takknemlig for å kunne bytte bort den delen av fisket som innebar den stadige frykten for hva havet hadde å tilby. På land slapp man i hvert fall å forholde seg til været's luner.

Pendling

Ved oppløsningen av fiskebondestrukturen ble pendling en kjærkommen løsning for de som ikke hadde nok jord til å profesjonalisere gården eller nok ressurser til å investere i fisket, men som fortsatt ønsket å bo på Vega. Å reise ut for å jobbe er derimot ikke noe som kun tilhører fortiden. På en øy hvor det er lite sekundærnæring, begrensede (areal)muligheter for

nyetablering innen primærnæringen og en skrantende kommuneøkonomi som igjen presser tjenesteytingen, er det ingen tvil om at pendling for mange har blitt en kjærkommen løsning for de som ikke får jobb, men fortsatt ønsker å bo på Vega; det være seg snakk om daglige båtturer til og fra Brønnøysund, eller uker ute på anlegg rundt om i landet eller på Nordsjøen. Det er fortsatt i hovedsak mennene som reiser ut, og på samme måte som før blir de borte over lengre perioder av gangen, gjerne flere uker. Her refererer jeg til den høye andelen av menn som fortsatt jobber ute, enten på anlegg rundt omkring i landet eller på plattform i Nordsjøen. Vega har faktisk over 30 oljearbeidere, mange av dem med fortid i fiskebransjen (Møller, u.å:3)

Under forprosjektet mitt og i intervju med mine informanter, var det flere av kvinnene som kunne fortelle at de hadde enten fedre eller partnere som jobbet utenfor øya. Det at folk i dagens samfunn er mobile og reiser ut av kommunen der de bor, er ikke noe uvanlig i det hele tatt, det har vi hørt om under overskriften Deltidsbygdebeboeren. Særlig mange tradisjonelle mannsarbeidsplasser som for eksempel anleggsarbeid og lignende krever at mennene flytter etter prosjektenes lokalitet. Det jeg mener kan være litt utenfor det vanlige, er hvor enkelt det synes å være for kvinnene på Vega å bli igjen alene; det var liksom ikke noe problem å skulle være aleneforelder flere uker av gangen. Dette tror jeg er noe som kan spores tilbake til hvordan samfunnet var strukturert før. En av informantene som har partner som pendler, formulerer noe av opplevelsen slik:

Så på ein måte så tenkje e sånn, at e va sånn dama som, som min mor va. Sjøl om hu va gift heile livet så va jo ho, va jo ho veldig mykkje alein. Når'n pappa for te Lofoten for eksempel, og va borte på fesje, så ha jo ho gården og husan og alt og, og fjøsen og ongan og, så mange damor ha.(omsørger)

Her ser informanten sin tilværelse som pendlerkone som videreføring av det livet hennes mor som levde som en tradisjonell fiskerbonde. Kvinner langs kysten i Norge har som sagt fra gammel av vært vant til å styre husholdningen hjemme alene over lengre perioder i forbindelse med fravær knyttet til fiske, de er vant til at menn er borte lengre perioder av gangen og dermed også vant til å se mødre og bestemødre mestre dette. Kanskje er den

positive mestringsfølelsen jeg mener å se hos dagens pendlerkoner et direkte resultat av å vokse opp med formødre hvor tilværelsen som aleneforelder var det vanligste. Jeg tror i hvert fall at det å bli igjen hjemme vil kunne føles som en større utfordring for kvinner som har vokst opp i en familie hvor man er vant til at far og mor er like mye hjemme. For mange kvinner på Vega er derimot menns periodevis fravær en normal de har vokst opp med.

Nære relasjoner

Når man skal studere kvinners valg knyttet til utdanning og framtid, vil det være nyttig å se på de uformelle nettverkene som for eksempel venner og familie. Det er ingen tvil om at de nærmeste omgivelsenes oppfordringer til og eventuell respons på individets valg, har mye å si. I ung alder er det gjerne disse som i utgangspunktet påvirker kvinnene mest. De fleste av mine informanter trekker inn nære relasjoner når de snakker sine valg knyttet til jobb og utdanning. De forteller her hvordan familien enten har presset på for at de skal ”komme seg ut og skaffe seg en utdanning” eller hvordan familien har stilt seg kritisk til at de forlater øya, enten fordi de er bekymret for at de ikke skal ønske å komme tilbake, eller fordi de rett og slett ikke skjønner hvorfor de skal 'gidde å utdanne seg'. De fleste jeg snakket med mener at jobb- og utdanningsvalg handler mye om hva du har med deg hjemmefra, hvordan man har blitt oppmuntret til å ta valg, og hvilke valg man har blitt oppmuntret til å ta.

Selv om de fleste av mine informanter var svært opptatt av å ha egen utdanning, kan flere fortelle om slekt og venner som ikke har stilt seg like positive. En informant forteller om hvordan svigermoren stilte seg svært kritisk til at hun søkte høyere utdanning, et valg som innebar at informanten for en periode måtte flytte fra øya og kjæresten:

Så ho ha jo håpa at e sku gløm søknadsfristen på skola, førr e tru ho va veldig redd for at hvis e for på skola, så vart det slutt og da, ikkje sant, tre års utdannning, da, sånn at då vart det bærre tull. Så ho sa, ho sa når e sa te ho, å no har e søkt lærerskola og no e e så spent om e kjæm inn, så sa 'a, hoff, no vart e så skuffet, sei ho da, e håpa at du sku gløm det (omsørger).

Her blir altså utdanning en trussel for svigermor, hun frykter at svigerdatteren ikke skal komme tilbake etter endt utdanning, at hun skal ”miste” henne. Selv om dette tilfellet nok

dreide seg mer om personlige interesser, kan denne problemstillingen sees i et større perspektiv. Statistikk viser at det er mange som av forskjellige grunner ikke flytter tilbake til øya etter endt utdanning. Det kan være flere grunner til dette: Noen blir kanskje i studiebyen og etablerer familie der, andre flytter med eventuell partner til hans eller hennes hjemsted, noen får jobb en annen plass og trives med det, mens andre kan ha lyst til å flytte tilbake, men de får rett og slett ikke jobb på Vega. Siden kommunen allerede er preget av synkende folketall, har det vært en interesse fra kommunens side å ikke miste flere innbyggere, særlig siden mye av de kommunale inntektene følger antallet innbyggere. *Vega gjennom 10.000 år* er et prosjekt som jeg skal redegjøre for senere i oppgaven i forbindelse med dette.

En annen og mer individuell utfordring kan være samfunnet og familiens forventning om at mor alltid skal være tilgjengelig. En av informantene som hadde stilt opp veldig i familien etter morens død, fikk en heller lunken respons fra faren da hun reiste ut et år for å videreutdanne seg: *"(...)han sa det vel aldri helt med reine ord asså,, men han, han likt itj at e kom inn, at e for då på den hjelpepleierskola. For at e va støtten livet"* (omsørger).

En annen informant kan fortelle en lignende historie når hennes tante skulle omskolere seg, her var det svigerfamilien til tanten som stilte seg svært negativ til kvinnens utdanningsplaner. Det at svigerdatteren i godt voksen alder valgte å slutte i en sikker jobb for å omskolere seg fra hjelpepleier til lærer, falt ikke i god jord:

I: Det va nesten verre enn at ho ha skjelt se ifra mannen da.

K: Koffor det?

I: Nei, førr ho va jo ikkje heime og tok se a'n og vaska hus og, assa sanner ting da

K: Mannen eller ungen?

I: Ja, mannen og ongan og, asså de te jo en veldig sann tradisjonell, asså spesielt på gård da, sant, det ska var sann og sann og, ja, du må, du må ha kaffebrød te, te, asså du må ha nogo te kaffen i halje i hvert fall og du må ha det reint og du må ha middagen på bordet då og då, asså. Asså dæm ha jo ikkje levd sann, men det vart jo reaksjona i den som satt igjen enda da(...) og så ha ho jo jobb, herregud, ke ho ska

studer for, ho har jo jobb (kvinnovatør)

Å prioritere eget ønske om å studere for å få en jobb hun trivdes bedre med, ble altså for svigerfamilien et tegn på at hun forsømte familien sin; hvem skal passe på husholdet når kvinnen er borte? Selv om de i følge informanten ikke har levd på det viset, var det altså snakk om noe som ”satt igjen”. Dette stemmer godt overens med forskning om kvinneidealet knyttet til fiskebondekulturen. Idealet her var en kvinne som sørget for at husholdningen gikk rundt mens hun stelte for resten av familien; fokuset skulle ligge på de andre:

Fra barnsben var kvinnene opplærte til å nedprioritere egne krav. Følgelig er det fremmed for kvinnene å fremme egne interesser. De var opplærte til innordning ut fra et omsorgsbegrep der det gjaldt å vise og ta hensyn, i et samsvar mellom ”ord og gjerning” (Grønbech, 2008:163)

Det å sette egne interesser foran familiens eventuelle behov, vil altså kunne møte store reaksjoner blant de mer konservative slektningene; en god kvinne setter mann og barns behov først. Grønbech forklarer dette som et generasjonsskille. Der dagens bestemorgenerasjon vokste som en del av et samfunn hvor man etterstrebet konformitet og likhet, vokste mødre generasjonen opp i et samfunn hvor man fikk et større fokus på selvrealisering:

For de yngre framstår ikke nødvendigvis det konforme og likhetssøkende samfunnet som interessant, men snarere som hemsko for egenrealisering og karriereløp. De yngre kvinnes egenrealisering kobles ofte til en kravmentalitet som butter mot mødrenes mer ”beskjedne” livsinnstilling (Grønbech, 2008:163).

Hos enkelte trenger man likevel kanskje mer enn en generasjon for å skifte holdninger, og lever man fortsatt men den gamle fiskebondehusholdningen som ideal, vil det altså kanskje kunne oppfattes som noe provoserende at enkelte kvinner velger å prioritere sine egne behov. Om disse behovene kolliderer med resten av familien og husholdningens behov og forventninger, blir det forventet at det er kvinnens individuelle behov skal vike for resten av fellesskapet. En av mine informanter kan fortelle at hun selv har måttet ta ganske kraftige oppgjør med søsteren sin da hun i voksen alder fortalte at henne kunne tenke seg å utdanne seg:

I: (...) Ho e veldig sånn der krass, du skjønna? 'Sånn ska det vær, du bi ikkje dæ'. Neida, men vi har no satt ned foten begge to, at ho må, man må pass på sett, og så passa ho på sett. Og der kom jo de der fordomman og alt det derran der inni fletta og vettu

K: Koss fordomma tenke du?

I: Nei, e tenk på, sånn gjor forfedran vårres, sånn, de styra med onga og de, liksom ikkje ut mye på jobb og sanner ting, man må ta se av og, lissom, ikkje sant, bi stoppa lissom. Du bi jo det, på sett og vis (omsørger)

Et inntrykk som tydelig festet seg hos meg etter samtalen med denne informant, var følelsen av avmakt hun gav uttrykk for når det kom til sin egen yrkessituasjon og forholdet til familien. Det var tydelig hvor høyt hun savnet støtte fra familien i perioden hun forsøkte å kombinere utdanning med familieliv, og var selv bevisst på hvilken fordel denne støtten hadde vært:

Det kjæm an på kem det du har bakka opp te, du kjæm videre. Så e ropa liksom på mora mi når at e va på det, asså e syns atte no toppa det se, at no sku e hatt hjelp te å kom videre. Ho igjæn ho va meir sånn der, ta no vare på de her små. Ja det e greit, du tar jo vare på uansett ka du gjør, egentle. Men e vil jo videre (omsørger).

Det slo meg hvor mye den nærmeste familien egentlig er i stand til å påvirke ens valg. I samtale med denne informant kom det tydelig fram hvor sårbar man egentlig kan bli om man står uten de nærmestes støtte, enten det gjelder praktiske ting som for eksempel barnepass og lignende, eller psykisk i form av oppmuntrende kommentarer i de periodene det røyner på, samt aksept for valget om å prioritere utdanningen for en periode. At familien kan påvirke flyttevalg bekreftes også hos Rye: "Disse preferansene [flyttepreferansene] er imidlertid heller ikke tilfeldige, men påvirkes av en rekke faktorer i aktørens sosiale kontekst, først og fremst forhold som kan spores tilbake til ens familie (Rye, 2006a:8). Han trekker også inn strukturelle forhold som en forklaring på ulike ønsker: "For eksempel viser en rekke sosiologiske studier hvordan aktører fra ulike klassebakgrunner har forskjellige ambisjoner for sine livsløp og strategier for å realisere disse" (Rye, 2006a:8) Det er ingen grunn til at dette ikke også kan gjelde hos mine informanter.

De fleste av mine informanter var likevel veldig opptatt av at de selv og barna deres skulle ut og ta utdanning, og de fleste hadde også mottatt denne støtten hjemmefra. (Som nevnt tidligere er det ingen videregående utdanning på Vega, så alle må ut av kommunen om de skal fullføre videregående utdanning). Det har som nevnt i oppgaven foregått en utdanningsrevolusjon som særlig kvinner fra periferien har vært delaktig i, og på Vega kunne særlig mødrene som nå har voksne barn fortelle at de hadde vært svært opptatt av at barna deres skulle benytte seg av mulighetene de følte de selv ikke hadde. Det å reise ut og oppleve livet utenfor Vega var en mulighet de skulle gripe. En av kvinnoevnere forteller at selv om hun selv følte hun hadde all verdens muligheter da hun skulle ut og studere, misunner hun mobiliteten til dagens unge:

”...nei, det som e misunne dokkers generasjon, at man kan reis ut i verden og ta utdanning. Ja det, det syns e, så dattera min sei ho skal tel utlandet å ta forberedende, så ska ho lær se gresk på bartenderkurs i Hellas og så ska ho hit og dit, og så ska ho tel Costa Rica og, gud, det hørest så hærle ut.

K: Du støtte’a med andre ord?

I: Ja, e ja, nei, ho ska få reis korr ho vel hen...men dæ e jo klart, det spørs jo korr tradisjonell du sjøl e også

Det er nok ingen tvil om at det vil være mye enklere å ta disse valgene om man har en familie som støtter seg.

Nettverk og kvinnelig fellesskap

Det er ikke bare nære relasjoner som påvirker folks valg. Når jeg snakket med informantene mine, kom det tydelig fram at det på øya finnes både uformelle og formelle nettverk. Disse nettverkene, med deres funksjon om sosial kapital, kan nok sies å ha ganske stor betydning for hvordan kvinnene selv tolker sine muligheter for både jobb og utdanning. Denne typen nettverk kan være med på å sørge for at kvinner blir mer synlige i maktposisjoner i for eksempel kommunen og næringsliv. Gjennom nettverk kan støtte hverandres forslag i offisielle sammenhenger, og på den måten få gjennomført kanskje mer enn om de hadde stått

”alene”. Det er heller ingen tvil om at det å benytte seg av forskjellige nettverk kan hjelpe kvinner til å entre forskjellige jobbarener om de måtte ønske dette, flere undersøkelser viser at bedrifter helst bruker sitt eget nettverk til å rekruttere nye ansatte (Hagtvet, 2005:11). Å ha riktig nettverk vil også være nyttig for de som skal skape sin egen arbeidsplass, å ha synlige kvinnelige rollemodeller både i den private og offentlige sfæren fremstår som ganske viktig for kvinnoinnovatørene på Vega: *"Og e trur det, også e det blitt det der gode miljøet for å, ja, no bynt, ja ho bynt jo med det, no kan jo e å bynnj med noggo sånn, finn på noggo sånn, asså det går an"* (kvinnoinnovatør). Informanter forteller om et tett og positivt nettverk hvor man er opptatt av å støtte hverandre. Dette gjelder ikke bare for kvinnoinnovatørene, denne typen positivt samhold beskrives som viktig av både omsørgere og kvinnoinnovatører. At synlige rollemodeller kan få en innvirkning på også omsørgernes yrkesvalg, er det ingen tvil om. En av de første kvinnene jeg snakket med beskriver i sitt intervju hvordan hun oppfattet at de som allerede hadde klart å utdanne seg var veldig oppmuntrende til at andre skulle klare det samme. Dette var for henne en stor oppmuntring da hun ikke opplevde den samme støtten innad i familien. Særlig trekker hun fram en episode fra hun var på jobb sammen en annen kvinne fra bygda:

Det va ei dame så hadde nattvakt. Så sto ho bakane me, så seie, nei, ke det går no det her (utdannelsen), NN, seie ho. Jau, det går no vel bra, e må no vel få te da her. Og det va akkurat så e vel gje ho en klæm for at ho va så grei at ho liksom brydd se. Men den damen, ho har alltid brydd se. Ja, du måikkje gje opp den der pleierutdannelsen, sei ho tel me. Nei, e ska ikkje gjær det, sei e. E ser no vel det lyse i det der og snart (omsørger)

Det kan altså synes som om de med utdanning på Vega er bevisst over verdien av denne. Det virker som om kvinnene som har skaffet seg utdanning ser fordelene og privilegiene deres kulturelle kapital gir dem, og snarere å være opptatt av å beholde denne kapitalen for seg selv, er de opptatt av at andre også skal få del i dette. I stedet for å beskytte egne goder og posisjoner, ønsker de at andre skal få ta del i dette:

"(...) Det e no de så e utdanna (...) altså de passe på, de hjelpes tel vesst det e no. At de ser at det e forskjellsbehandling og sanner ting. Så kjæm dæm inn, det har e merka sjøl, at no ska ikkje du stå aleine liksom. De kjæm, de bryr se" (Omsørger).

Man kan likevel spørre seg selv om det ikke kan bli for tett i enkelte tilfeller, er det noen som faller utenom?

K: E kvinnfolkan flink te å bækk opp hverandre her? Det kan virk sånn når du snakke om at det finns kvinnenettverk og

I: Ja, asså det tru e, ja, dæ tru e. Sånn som, sånn som, vi har jo, vi arrangere jo litt sånn forskjellig kurs og sanner teng. Og då treffes vi jo liksom på den arenaen. Og så ha du jo nå sanne, asså det e jo klart, du kjenne jo folk, dæ e jo ikkje så stort då. Så du kjenne jo på ein måte, dæ bi jo sånn på ein måte, at man bækk opp, men ke e ska sei, eksempel, det e sånn, førr det bi jo veldig sånn tett da, sånn...

Av anonymitetshensyn avbryter jeg sitatet, men fritt forklart beskriver informanten her hvordan de offentlige og private rollene ofte skilr inn i hverandre. Fordi forholdene på Vega er såpass små, er det gjerne slik at man kan sitte i et møte på dagen med en person for så å treffe denne igjen i et fårikållag til en tredjeperson senere på dagen:

I: ...asså det bli veldig sånn

K: Sånn lenke

I: Ja, dæ bli veldig sånn, sånn tett. Så de fleste veit jo litt ke di ainne held på med, og e tru no at de fleste prøva å bækk opp så godt som mulig. Asså bækk opp kvartainner sånn, det tru e. Men så e det jo nann unntak, men di eikkje med aktivt i herre her altså, de ekkje det

K: Ja. Så det finns en sånn passiv flokk ut der, men det e itj nåkka som du kjenne da? Kan du sei sånn, du e jo ganske travel

I: Nei. E kjenne, men e ha jo bodd her bærre i X år då, men e kjenne førr eksempel, asså du veit jo ta folk, men du, du vil jo helst på ein måte, det e jo kjekkar å va sammen folk så vil nån ting, enn folk så helst vil klag på at, korless verden e. Ja. Så du oppsøka ikkje den biten der så nøye om, om folk syns liksom at alt, åh, det e så trasig og sånn og sånn, og ke vi ska med den der verdensarven og (Kvinnovatør)

Å kjenne folk privat kan helt klart få positive utslag på andre områder, nettverk tilbyr en sosial kapital. Ser man på sitatet ovenfor er det likevel ikke umulig å forestille seg at det kanskje for noen kanskje vil være vanskelig å komme inn i disse nettverkene, særlig om du

stiller deg negativ til enkelte av de endringene som har kommet med for eksempel verdensarvstatusen. Er det slik at du helst bør være positiv til disse endringene for å bli med i nettverket av kvinnoaktiviteter? Er det vanskeligere å bli hørt utad for kvinner som stiller seg kritisk til prosesser i kommunen?

(...)i alle nettverksdynamikker er somme som blir inkluderte og somme blir ekskluderte. I alle prosessene der en forhandler fram nye praksiser og forståingsrammer, er det nokre perspektiv som vinn fram og nokre som ikkje gjer det (Cole 2006 i Borch og Førde (Red.) 2010:161).

Hvilke forhandlinger man kan se på Vega relatert til samfunnsendringene som følge av verdensarvstatusen, er ikke temaet for denne oppgaven. Jeg mener likevel der kan være interessant å påpeke hvordan jeg gjennom de intervjuene jeg transkriberte kunne høre små kommentarer som tydelig viste at det var sterke meninger om hvorvidt verdensarvstatusen hadde vært et positivt eller negativt bidrag til Vega. Her var det svært tydelig at det var det progressive narrativet som hadde vunnet fram. Idéen om at verdensarven skulle tolkes som noe positivt var veldig sterkt forankret i bildet av Vega jeg oppfattet kommunen ønsket å presentere, og dermed kan jeg ikke unngå å tenke at man skal være rimelig sterk om man tør å snakke mot dette.

Hovedinntrykket er derimot at Vega og kvinnene i kommunen er svært bevisste over viktigheten av nettverk, og dermed også prøver å praktisk legge til rette for økt samarbeid på alle plan. Tydeligst har nok derimot fokuset vært på kvinnelige gründere, og et av de mest konkrete eksemplene på prosjekter ment for å øke andelen kvinnelige rollemodeller innen næringslivet, har vært satsningen på Kvinnoaktivitet.

Kvinnoaktivitet

Sett utenfra kan det virke som om det på Vega i de siste årene har blitt en økende trend til å kvinner satser på å starte opp egne bedrifter. Eksempler her er lefsebakeri, marinbiologisk stasjon, campingplass, næringssselskap, spa og blomsterhandel. Alle disse er firmaer hvor kvinner har hovedrollen. Det har i enkelte nettverk vært et stort fokus på å hjelpe kvinner i

gang med å starte nye næringer. Ønsket er at flere skal kunne flytte tilbake til Vega og stifte familie der for på den måten å øke innbyggertallet. Tilbakeflytting forutsetter derimot at man helst har jobb, men fordi det er såpass lite arbeidsplasser, krever det i noen tilfeller at innflytterne starter noe for seg selv, kanskje særlig for kvinner. Alternativet er å finne jobb utenfor kommunen og pendle, og sistnevnte har det vært mest tradisjon for at det er menn som gjør. Selv om det finnes kvinner i dag som pendler, er inntrykket jeg har fått fra informantene at det er flest menn som har jobber utenfor kommunen, særlig på anlegg og i Nordsjøen.

En måte å løse fraværet av alternativer til arbeidsplasser for kvinner på Vega, har altså vært å oppmuntre kvinner til å tenke kreativt og skape sine egne arbeidsplasser. Et av fokusene fra kommunens side når de i 1999 startet stedsutviklingsprosjektet "Vega ved årtusenskiftet", var å tilrettelegge for et mer variert næringsliv for å beholde kvinner og ungdom på øya. Dette er fortsatt et ønske, og i september 2008 var blant annet Kvinnovasjon på Vega for å holde et arbeidsseminar for kvinner. Begrepet Kvinnovasjon stammer fra SIVAs treårige prosjekt⁸ for å øke andelen av kvinnelige gründere, og temaene for deres samling på Vega var blant annet: "Bedriftsetablering og bedriftsutvikling med utgangspunkt i forretningsplan", "Min handlingsplan", "Hvilken type bedrift skal jeg ha" (Kvinnovasjon på Vega). Dette tiltaket var ment å vise kvinner på Vega at det var mulig for kvinner å skape ny næring på øya, og samtidig å gi praktiske råd omkring selve prosessen. På programmet fastslås det at "alle kvinner skal ha muligheten til å skape sin egen arbeidsplass" (Kvinnovasjon på Vega), noe som for kvinner på Vega ofte vil være helt nødvendig om de ikke er interessert i å jobbe innenfor tradisjonelle kvinneyrker. I tillegg er det lagt et fokus på kvinners uavhengighet, og kvinnovasjon kan nok på den måten tolkes som et feministisk prosjekt ved at de sies å ønske og vise hvordan "entreprenørskap er kilde til økonomisk selvstendighet for kvinner" og at "gründerskap aktiviserer, skaper selvstendighet og bidrar til verdighet og selvrealisering" (Kvinnovasjon på Vega). Det er altså ikke kun kvinnes økonomiske situasjon som skal adresseres, men også deres verdighet og mulighet for selvrealisering.

⁸ Les mer på: <http://kvinnovasjon.no/om-kvinnovasjon>

Store ideer i en liten kommune

Som forsker utenfra vanskelig å unngå og legge merke til den relativt store andelen av kvinner som i de siste årene har satset friskt på å skape sin egen arbeidsplass. Utværet Lånan A/S, Hydra Vega AS og Sandmo Gård- og hjemmebakkeri er bare noen eksempler på bedrifter som har blitt etablert og/eller er drevet av kvinner på Vega gjennom de ti siste årene. Hvem er egentlig disse kvinnene? Hvorfor satser de penger og tid på å starte bedrift på ei lita øy med knappe 1270 innbyggere? Sett utenfra kan det virke som en temmelig stor risiko å skulle starte en egen bedrift i en såpass liten kommune preget av bekymringen over stadig synkende folketall. De små forholdene kan likevel i følge informantene være en fordel:

I: ...det e egentle ganske lett å få tel ting her. Ja, e syns dæ. Det e lettare å få tel ting.

Hvis du på ein måte tenkje ut at du vil gjær nogo, så får du det tel assa

K: Kordan da tenke du? Koffor det?

I: Nei, vesst e hadd bodd i byen e har ikkje komme tel å starta eget firma. Nei, då har e komme tel å vorre ansatt der ein plass... (kvinnovator)

Det at kommunen er såpass liten fremstår altså som en mulighet; der du i byen risikerer å drukne i konkurranse med andre bedrifter, er det en stor sjanse for at det ikke finnes samme type bedrift på Vega: ”...du har på ein måte myddje større valgfrihet i forhold tel det du vil gjær (...) Å start et regnskapsbyrå i Trondheim, det eikkje så lett, men her kan du gjør det førr du, ja, det eikkje den samme konkurransen, det eikkje den samme tettheten...” (kvinnovator)

Fraværet av et stort marked har altså i følge informanten den fordel at det også gir fravær i konkurranse, og dette øker sjansen for å lykkes med noe eget. Så lenge man har en god idé, er det ingenting i veien for at det ikke skal gå bra, også på en liten plass som Vega: ”...det handel jo bære om å finn se ein nisje da. Så går dæ an veit du, vesst du har gode produkta og satse på kvalitet...” (kvinnovator).

Det er disse kvinnene, de som starter opp med helt ny næring, som kanskje best passer til begrepet *kvinnovatorer*. Dette er kvinner som starter med næringsvirksomhet som det ikke finnes noen store tradisjoner for, eksemplene kan være spa eller marinbiologisk stasjon. Dette

er virksomhet som helst drives på heltidsbasis, det er kvinnes hovedinntekt og dermed også risikofylte.

Kulturforvalterne

Det er ingen regel som sier at alle nyoppstartede bedrifter trenger å være risikofylte. Mange av de som starter med ny virksomhet på Vega kan sies å fortsette i fiskebondens ånd med flersysleri. Den nye arbeidsplassen blir ikke nødvendigvis startet opp som en erstatning for manglende arbeidsplass, men snarere som et tillegg til for eksempel gårdsdrift eller andre jobber. Kanskje kan man kalle disse kvinnene for *kulturforvaltende kvinnovettere*? Med dette uttrykket mener jeg å omfavne kvinner som starter opp nye bedrifter med bakgrunn i tradisjonell sysselsetting. Eksempler på slike bedrifter er for eksempel rorbutleie, selge ærfuglprodukter, lefsebakeri, salg av tradisjonelt håndverk som for eksempel dundyner og lignende. Her bruker kvinnovetterne tradisjoner og kunnskaper fra den gamle fiskebondekulturen til å skape seg et levebrød i det moderne Vega.

Fordelen med denne typen næring er at dette er ting som ofte går fint å kombinere med arbeid på gården eller jobber ute, da det kan utføres ved siden av. På den måten kan man trekke paralleller til binæringen og flersysleriet kvinnene i fiskebondekulturen befattet seg med. For å minske sårbarheten overfor en naturavhengig næring, var det viktig å spre risikoen utover flere næringsveier. Sviktet fisket hadde man likevel ressursene fra småbruket i bakhånd. I dag kan man se noe av det samme; selv om det ville være trist om disse bedriftene ikke gikk så bra som kvinnene ønsket, ville det ikke for alle som har startet ny bedrift bety vann eller forsvinn for arbeidstilværelsen på Vega. Det betyr kanskje bare at man må fortsette å gjøre det man før gjorde, bare nå på fulltid.

En ulempe at denne typen satsning ikke nødvendigvis generer nye arbeidsplasser: *"Men det viser e jo, e hør jo at de så tar tak og så starta på nogo innen turismen, de har nogo fra før. De e enten bøndene eller, det bi ikkje nye arbeidsplassa"* (omsørger). Deler av befolkningen, selv om de setter stor pris på alle som prøver å skape noe nytt, ser altså ut til å savne rendyrket satsning. Det er et ønske om at folk skal skape ny hovednæringer istedenfor nye binæringer.

I denne forbindelsen kan det også være nyttig å trekke paralleller til Johan Fredrik Ryes forskning om lokal kapital og arvelig bofasthet (Rye, 2006a:8). Selv om temaet her er mobilitet og bofasthet blant landbruksungdom, mener jeg at hans reintroduksjon av strukturelle forhold når det kommer til forståelsen av hvorfor ungdom velger å bli eller flytte fra rurale områder kan være overførbart til temaet ovenfor i den forstand at dette perspektivet kan være med på å problematisere *hvem* som har muligheten til å drive med binæringer. Rye snakker her spesifikt om hvordan ungdom i rurale strøk vil tolke og velge sine muligheter for jobb i framtida forskjellig ut fra hvilke mengder kapital de besitter. Han hevder her at en aktørs fortolkninger og handlinger bør sees i lys av strukturelle forhold og individuelle preferanser.

På den ene siden kan aktørenes handlingsvalg påvirkes av objektive forhold. For eksempel vil manglende økonomiske ressurser kunne være med på å innskrenke aktørenes handlefrihet (Rye, 2006a:8). Sitter man på Vega med en arvet og nedbetalt gård og dermed slipper boutgifter, vil man kunne stille sterkere når det kommer til å få innvilget et forretningslån. På samme måte vil andre kapitalformer prege aktørens handlingsrom. For eksempel vil ulikhet i sosial bakgrunn, som foreldres kapitalressurser, være med på å påvirke aktørens praksiser⁹ (Rye, 2006a:8). På en annen side vil også aktører ha "ulike preferanser for sine fremtidige liv" (Rye, 2006a:8). Forskjellige preferanser vil heller ikke være tilfeldige, men snarere preget av aktørenes sosiale kontekst, som for eksempel familie (Rye, 2006a:8). Hvor mye familien kan påvirke personlige valg kunne vi lese om tidligere i oppgaven.

Jeg har som sagt ikke spesifikt kartlagt mine informanternes tilgang til forskjellige former for kapital, men ut fra den informasjonen jeg har fått tilgang til er det liten tvil om at det også blant kvinner på Vega finnes ulikhet i mengde tilgjengelig kapital; både økonomisk, sosial og kulturell. Det vil også være rimelig å anta at disse forskjellene vil kunne få ulike konsekvenser for kvinnene. Vi har tidligere i oppgaven hørt hvor viktig betydningen av sosial kapital i form av nettverk kan være om man skal etablere en egen bedrift.

⁹ Han snakker her spesifikk om flyttepraksiser, men jeg mener dette også kan være relevant for andre områder

Bygdeutvikling på Vega

På lik linje med resten av landet, vil befolkningen på Vega ha ulike meninger om hva som er rett vei å gå når det gjelder utviklinga av kommunen. Befolkningen har ulike behov og ønsker, og aktører kjemper kontinuerlig om retten til å definere hva som er og hva som skal kjennetegne bygda i framtida, det er ulike meninger om hvilke økonomiske, sosiale og kulturelle sider ved Vegasamfunnet kommunen skal prioritere og satse på. Ser man på den generelle bygdeutviklingen på Vega, ser jeg denne som preget av både det stivhengige kontinuitetsperspektivet og det kulturhistoriske perspektivet. Når tidligere ordfører Einar Silseth nevner mulige framtidssysler for Vega i forordet på Vega gjennom 10.000 år, snakker han her om både primærnæringene og om å skape nye arbeidsplasser. I starten nevnes det hvordan fiskere og bønder bør informere unge om sitt arbeid og betydningen av det, for på den måten å skape en positiv effekt for framtidig rekruttering (Silseth, 1999:7). Dette er en utvikling man kan knytte opp mot det stivhengige kontinuitetsprinsippet. Her er det snakk om en utvikling som tar utgangspunkt i de tradisjonelle virksomhetene på Vega og bygger videre på disse. Man søker altså ikke et brudd med fortidas levemåter, men snarere en modernisering og utvikling av tidligere sysselsetting. Det er innenfor denne utviklingen jeg plasserer omsørgerne. På samme måten som Silseth viser til videreføringen av fiskere og bønder i avsnittet ovenfor, mener jeg at man kan vise til omsørgerens omsorgsarbeid på det offentlige arbeidsmarkedet på lik måte og se dette som en videreføring av den funksjonen kvinnene fylte under fiskerbondekulturen. Denne typen yrker representerer ikke noen nye former for næring, men kan snarere sees som profesjonalisering av fiskebonden virke.

En utvikling jeg mener å kunne knytte til det kulturhistoriske perspektivet, er retningen næring på Vega har tatt etter innføringa av verdensarven. Jeg mener å kunne se at en god del av turistnæringen på Vega har blitt opparbeidet ut fra et kulturhistorisk prinsipp. Vega har fra 1999 til 2010 gått fra å være en øy hvor det har bodd folk i 10.000 år, til å bli reiselivsproduktet ”Verdensarvøya”. Selv om denne statusen er knyttet opp mot gamle tradisjoner og levemåter, snakker man her om å bruke denne kunnskapen som ressurser for å skape ny nærings- og stedsutvikling og å skape nye salgsprodukter for intern og ekstern markedsføring (Byrkjeland og Grove, 2005:12). Utværet Lånan AS er et godt eksempel på

denne typen næring. I 2007 gikk fem husstander sammen om å stifte "Utværet Lånan". Her har de tatt utgangspunkt i den gamle ærfugltradisjonen og utviklet nye produkter og opplevelser som de markedsfører både i Norge og i utlandet med stor suksess¹⁰ (Kjærnli Hanssen, 2011:33). På denne måten får lokal kultur og identitet nye holdepunkter (Byrkjeland og Grove, 2005:12). Selv om man drar nytte av gamle tradisjoner og levemåter, kan man altså her se et brudd med fortida på ved at man i dette tilfellet jobber med helt andre forutsetninger enn "perspektivet som vektla kontinuitet og opptrakka stiar" (Byrkjeland og Grove, 2005:12). Her er vekten flyttet over på kulturøkonomien, og i dette perspektivet vil Vegas evne til å få igang utviklingsprosessen avhenge av hvorvidt befolkningen klarer å skape særpreg gjennom identitetsmarkører og framstå som en merkevare. Slik jeg ser det har Utværet Lånan AS lykket med dette.

5.3. Den nye given – mulighetenes øy

Når man snakker med kvinner på Vega, er det flere som snakker om øya i en form for *før* og *nå*. Nå denne *før*-tida er, er litt usikkert, men mange nevner innvilgelsen av verdensarvstatusen som et vendepunkt. Andre kilder viser til Vega kommunes jubileum i 1999 som et vendepunkt. Tida før blir gjerne omtalt som preget av jantelov og pessimisme. Et sitat fra en av informantene fra forprosjektet oppsummerer denne typen holdning til nyskapning meget treffende med en enkelt setning: "Det eikkje nå gang i det". Mye av den tidligere negativiteten var knyttet til usikkerheten rundt framtidige muligheter for næring på Vega. *Myndighetan* sitt forslag om vern av areal på Vega gjennom en kystverneplan, ville ført til omfattende restriksjoner for vegværingene når det kom til å utnytte øyas naturressurser (Svarstad, 2009:36). Dette var planer som kom parallelt med store rasjoneringskrav og generelle utfordringer både for landbruket og fisket (Svarstad, 2009:36). Resultatet ble en periode preget av synkende folketall og usikkerhet rundt framtida, man kan snakke om et regressivt narrativ hvor kommunens situasjon ble framstilt som håpløs og uten muligheter for sysselsetting i framtida. Nå vitner derimot utsagnene om en ny tid på Vega:

¹⁰ Les mer på <http://www.lanan.no/>

(...) det e en optimisme herr så e veit ikke helt keffer, men det e så bra. Og så, når e kom hit veittu, når man kjæm no ny og energisk, så bi man jo valgt inn i alt mulig rart. Så e vart jo vælt inn i bygdelaget ganske kjapt. Og så va det sånn sånn der, på de her møtan, litt sånn, deprimerandes, eller mye klaging og syting og. Men så bynt no mange å ta over, gamlingan forsvainn ifra møtan, og då snudd det der. Og då snudd det, der, så no e veldig optimisme i landbruket og, dæm sats jo, dæm bygg jo fjøsa te millioner rundt omkring

Verdensarvstatusen har også hatt mye å si for hvordan vegværingene opplever hjemlassen:

I: Asså det har jo vorre et, et posistivt oppsving, så, e merke jo at mine søsken så har bodd i, sørafor i alle de år, dæm e stolt av å kom fra Vega. De e kjæmpestol utav det. Og det e ikkje så mange år sida, når e va, på 70-tallet, når at, at dæm i øyan fekk driftstilskudd for å kom se derifrå, at e skjemtest da å kom ifra øyan og at vi ikke skrytt utav akkurat at vi va ifra Vega, sånn høyllytt. Men det gjær vi no. Ja.

Det er ingen tvil om at oppmerksomheten rundt verdensarven har gitt vegværingene et kjærkomment dytt i selvtilliten.¹¹

Starten på noe nytt

Det fortelles altså i mine intervjuer om en øy preget av optimisme og nysatsning. Når Vega kommune i 1999 valgte å arrangere jubileum og markere 10.000 års bosetning på øya, var det nettopp for å få ”et startskudd til jobben med å skape en ny giv for Vegasamfunnet” (Silseth, 1999:7). Markeringen var et svar på en vanskelig brytningstid hvor det lokale miljøet altfor lenge hadde vært preget av pessimisme og negativitet. Statens politikk i etterkrigstiden førte til store omveltninger, særlig for Nord-Norge, Troms og Finnmark, og for Vega fikk dette konkrete konsekvenser. Avvikling av fiske som en av de viktigste næringsveiene, skulle føre til en økende fraflytting fra Vega og inn til andre kommuner med tryggere jobber, for eksempel Mo i Rana. Folk på Vega, med kommunen i ryggen, ønsket nå å snu denne trenden,

¹¹ I forbindelse med positiv oppmerksomhet rundt Vega, er det også verdt å nevne NRK Dramas serie "Himmelblå". Den ble sendt fra 2008 til 2010 og vant i 2009 Gullruten for beste Tv-drama, og det er denne suksessen skuespiller Hallvard Holmen referer til når han i Helgeland Arbeiderblad oppfordrer helgelendingene til å "utnytte Himmelblåeffekten" (Nordeng, 2008).

og stedsutviklingsprosjektet "Vega ved årtusenskiftet" ble startet opp som et symbol på kampen for å bevare Vega som et levedyktig samfunn:

"Vår mål er (...) at sommerens jubileum skal være starten på ny aktivitet og næringsutvikling. (...) Vi ønsker (...) å jobbe for å få et variert næringsliv som gjør at både kvinner og ungdom vil være her" (Silseth, 1999:7).

Det er altså ingen tvil om at det har vært et sterkt fokus i de siste årene på det å skulle støtte hverandre istedenfor å trykke hverandre ned, også før verdensarven kom, og i de intervjuene jeg har transkribert og fra de jeg har snakket med, er et stort flertall av informantene tydelige på at det i de cirka ti siste årene har oppstått en "ny giv":

Nei altså, sånn så vi ha, vi ha snakka veldig myddje om det no i det siste at det har førrandra seg i det sist, altså de siste åran. På Vega. Førr at no, det her janteloven og alt det her, husk ikke om vi snakka om det sist og, at den, den e vorte så lite igjen av. Han e jo ikkje borte sekkert, men, asså det e sånn optimisme og folk bækk opp kvartander, og sånn va det ikkje før (Kvinnovatør)

Flere beskriver en endring fra en stemning i lokalsamfunnet preget av håpløshet og negativitet når det kom til framtidsutsiktene, til en nyfunnet optimisme hvor troa på framtida står sterk. Det har skjedd en endring i holdningene folk som har gjort at flertallet er mer positive når det kommer til å fortsette å bo på øya enn tidligere, og folk satser derfor nå mer på å skape flere og trygge arbeidsplasser.

Et annet konkret eksempel fra nyere tid på å forsøke og videreutvikle denne "nye given", kan være Vegas offisielle begravelsen av det de kaller "bygdedyret". 28.2.2008 mottok Vega kommune en søknad om avsettelse av område til begravelse av janteloven/"bygdedyret". Søknaden ble godtatt, og allerede rundt påsketider samme år ble det avholdt en "høytidelig" seremoni hvor både lensmann og prest var til stede. Men hva og hvem er egentlig bygdedyret? Kan det egentlig begraves? Og bør det alltid begraves?

Hvem eller hva er bygdedyret?

Allerede da jeg var med som en slags forskningsassistent på Vega i august 2008, ble det

ganske tidlig i intervjuprosessen snakk om det de kalte for ”bygdedyret”. Hvem og hva dette var var ikke alltid like definerbart, men informantene hadde likevel et lite inntrykk av noen typiske trekk ved bygdedyret og hvordan man kan ende opp som et. En av omsørgerne mener at det kanskje kan ha noe med selvfølelse å gjøre: *"Ja, e villa vel litt sånn der, e trur det e folk med sjølfølels sjøl da, at det e nå, det e der det ligg, harkkje evnen å gled se over ainner sin suksess"*. Noe av de samme tankene kommer fram hos en annen omsørger:

...har ei sånn der gjennomsnittlig holdning tel livet, opplært måte å tenk på, du skakkje tru at du e nåkka, at du får te nåkka. Dæm har ailler ha, ha tatt det, tatt et oppgjør med den måten og tenkje på.

En av kvinnovatørene beskriver bygdedyret slik:

...de bygdedyran så e kjenne, det e damer så ikkje ha vøre borte fra Vega og som på ein måte ha framheva se sjøl på å trakk på ainner. Ja, førr det e liksom den måten de kunn ha blitt synlig på da. Asså det e nåkka med å, ja, et eller ainna sånn. Så, så det derre der e litt rart asså. Men det e en utdøende rase, heilt klart en utdøende rase. Så på min alder så finns de nesten ikke

At bygdedyret gjerne kan være en kvinne er noe Gro Marit Grimsrud fikk bekreftet da hun undersøkte "hvorvidt en antatt maskulin dominans i bygdene har virket inn på kvinners bostedsvalg" (Grimsrud, 2000:5). Her fortalte hennes informanter at det gjerne var mødre, svigermødre og venninnens mødre som lagde og vedlikeholdt reglene for hva som var akseptabel atferd og hvilke meninger som var godtatt, fedre var fraværende i disse problemstillingene (Grimsrud, 2000:74). Når bygdekulturen ble omtalt i negative ordelag var det som regel godt voksne kvinner som fikk skylda: "Sladderkjærringene er velkjente" (Grimsrud, 2000:74).

Jeg mener å kunne se to varianter av bygdedyret på Vega. Den ene er de holdningene som går mer på individets oppførsel. Som nevnt tidligere har også mine informanter følt noe av det samme som forskning viser, nemlig at det gjennomsiktige miljøet på bygda kan ha både positive og negative sider.

Den andre versjonen av bygdedyret går mer på personer som stiller seg kritiske til den generelle utviklingen på øya, og jeg oppfatter det slik at på Vega er denne bruken ofte rettet mot de som stiller seg kritisk til effekten og konsekvensen av verdensarvstatusen, og mot de som måtte prøve å starte noe nytt. Det er nok den siste utgaven av bygdedyr befolkningen på Vega referer til når de forteller om "begravelsen av bygdedyret".

Begravelsen av bygdedyret

Selv om de fleste er enige om at man nok aldri kan fullstendig bli kvitt bygdedyret, synes det altså å være en enighet om at bygdedyret er en negativ ting som måtte bekjempes. Vi fikk høre at det rundt påsketider samme år hadde vært arrangert en begravelse hvor både prest og ordfører hadde vært til stede. Gjennom intervjuene i forprosjektet kom det fram at dette var en begivenhet mange syntes var morsom og til en viss grad inspirerende. Selv om de fleste er enige om at det ikke går an å begrave bygdedyret for godt, synes det som om dette ikke var så nøye; det var synliggjøringen av bygdedyret som et problem som var poenget:

I: Ja, vi har nånn bygdedyr, og vi begravd det jo, (...) for det bygdedyret, det e jo ikkje alle bygdedyr, de e jo opp og krafsa litt i overflata da.

K: Jada

I: Ja, de lik ikkje å bli begravd veit du

K: Neida, det e jo

I: Nei, så det e jo, det e nånn bygdedyr igjen, men, men det som e litt arti i dag, det e at no e de identifisert. Og når de blir på ein måte identifisert, så kan de også på ein måte dyttes litt ut. Asså de, de blir på ein måte ikkje så, de e jo like synlig, men når de bli identifisert som bygdedyr, bærre det at begrepet, vart liksom ein diskusjon rundt det, og det e jo ikkje så veldig vanskele før folk så kjenne kvartainner å vit kem det egentle handla om da. Og da bli det på ein måte at hvis nån, hvis nån får sånn, ja, sånn kommentara eller bli omtalt eller nogo sånt liksom sånn, så sætt de eitt navn på det. Åja, det e bygdedyret som e ute å, ute loogra. Så det, det betydd ikkje nogo sånn direkte å begrav det, men det fikk eit navn. Og den, den derran, asså den misunnelsen, bærre på de (...) åran som e har bodd her, så har det vært ein kjæmpestor forskjell, for no ser folk at vi e nøyddt tel å jobb ilag hvis vi ska bo her. Asså, det nytta ikkje å sitt og vær misunnele på naboen, du ska va kjæmpeglå hvis naboen tjene masser av pænger og betala masse skatt. Asså man ser på ein måte annsleis på den biten der.

Sånn som han så dreiv de herran skyssbåtan her, han gikk jo ikkje på fest før, førr han fikk jo liksom, åh, du så tjene så godt, og sånn. Men det (?), men i dag så e jo folk gla førr at'n e der og tjene godt, og har et sånt tilbud. (Kvinnovator)

Det virker altså som om det symbolske aspektet av denne seremonien har vært viktig når det kom til å sette ord på den negative stemningen mange hevder eksisterte på øya for noen år tilbake. Selv om byggedyret ikke nødvendigvis ble begravd, mente altså mange at denne seremonien var et kreativt og viktig bidrag til å sette fokus på en ukultur på Vega. Førde kaller en slik synliggjøringsprosess for å ”kle av byggedyret” (Førde, 2010:166) og viser hvordan dette begrepet kan være et nyttig virkemiddel når det kommer til å ”parkere motstand og motivere til kamp” (Førde, 2010:167). Kanskje kan man altså tolke denne symbolske handlingen som en start på en ny tid på Vega, man markerte en avslutning på de negative tankene og ønsket den ”nye given” velkommen.

Men er det alltid like enkelt for alle å avvise byggedyret? Føler noen kvinner på Vega byggedyret hardere enn andre? Kanskje er lettere å avvise negative kommentarer om man har opparbeidet seg relasjoner utenfor nærsamfunnet? Føles byggedyret nærmere når man har bodd med det hele livet?

Jeg mener at det kanskje kan være enklere å avvise byggedyret, satse på ny næring og skape sin egen arbeidsplass, om man har vokst opp eller oppholdt seg utenfor Vega over lengre tid. En av mine kvinnovatorer beskriver hvordan hun ”velger” å ikke høre på sladder om henne og bedriften hennes:

Ja, e ha, slæpp unna og slæpp unna, men e nekt å hør. Ja. E hør ikkje, nei. Men det e sekkert når så ,som, som prat om meg og ke e hold på med så, i negativ retning, det e det sekkert, men e hør det ikkje. Og gla e e førr det. (Kvinnovator)

Selv om informanten har hatt nærkontakt til øya gjennom nærmeste slekt, har hun tilbrakt mye tid bort fra Vega, også under oppveksten. Kanskje er det nettopp derfor lettere for henne å distansere seg til negative kommentarer, og kanskje får hun mindre av dem? At det kan være lettere å starte opp med ny drift når man kommer utenfra, er noe man også kjenner igjen fra

fiskebondekulturen. I Grønbechs forskning kan man lese: "I et samfunn som prissatte likheten mellom naboene, fantes små marginer for den lokale idealist med tiltakslyst, men som ikke gjaldt for innflytteren" (Grønbech, 2008:113). Det vil altså kunne være enklere å komme med nye idéer om man kommer utenifra. Og kanskje er det også lettere å se mulighetene: "Vi som går her, ser ikke alltid de verdier vi har rundt oss i natur og hav. Det blir dagligdags. Men jeg har møtt flere som har vært i Skjærvær og forteller at de har fått med seg er minne for livet" (Silseth, 1999:7).

Men kan det være slik at holdningene til nyskaping faktisk *har* endret seg? I tida under fiskebonden ble mange av de som ønsker å realisere seg selv gjennom nyskaping seg nødt til å reise til Amerika. I dag blir en eventuell reise for selvrealisering mye enklere for vegværingene, både fysisk og økonomisk. Og kanskje slipper man å reise nå som Vega har fått en ny giv?

Et interessant poeng jeg merket meg fra samme informant på samme tema, var nemlig hvordan hun indirekte krediterte sambygdingene for at hun klarte å drive sitt eget foretak. En studietur til en annen bygd hadde vist henne at ikke alle som drev med innovasjon nøt samme støttet fra nærmiljøet. Her kommer tydelig fram at det faktisk *har* skjedd positive endringer på Vega som dagens kvinnoinnovatører nyter godt av, det er ikke bare tomme ord:

E vil ikkje hør det, e overhør det. Ja, det e klart, man har hørt, men e bryr me så lite om det, det e sekkert det, at e vil ikkje, e vil ikkje gå også grubbel i, nei, det bli man bærre trist og sliten av ja. Det e bærre å stå på. Men no e det jo heilt, helt ainna. Så e veit ikkje ka så ha gjort det heiller, om det e verdensarven eller om det e ainner teng. Det va vel, det kom så godt fram, e va oppi Grong på ein sånn studietur. Og, og så sport e om de solgt i butikka og sånn, om de ha produktan i butikka og, ja, dæm ha ein butikk på Mo. Ja, og så sei e, førr her trøng dokk vel ikkje å ha i butikken, førr kjæm vel folk hit og kjøp, heim åt de da. Nei, dæm handle ikkje hos oss, sa de. Og då liksom bærre, det va sånn der, oi, e det plassa det e sånn enda. For sånn e det ikkje her. De handel produktan mine, ja. Så det, det e liksom akkurat det der. De støtt opp om de lokale. Det syns e e så gjæft.

Det er altså tydelig at vegværingene faktisk har sett at man må støtte hverandre om man skal

få til noe på Vega. Dette er jo også noe man kjenner igjen fra fiskebondekulturen. Å trå til og hjelpe hverandre var en viktig del av fiskebondeånden. Kanskje kan man tolke støtten man ser til nyetablering som en ny form for omsorg og røkting av naboskap, at folk skjønner at de må jobbe sammen for å overleve? Mange hevder at verdensarvstatusen var hovedfaktoren til det nye samholdet; med den kom er ny sjanse for ei framtid på Vega.

Betydningen av verdensarven

Det er ingen tvil om at tildelingen av verdensarvstatusen har hatt veldig mye å si for næringslivet for Vega, særlig for turistnæringen. Verdensarven har ført til en kraftig økning i antall besøkende på Vega, og mange er svært positive til mulighetene statusen kan gi for fremtidig sysselsetting. I tillegg kan det også virke som om verdensarven har gitt vegværingene et felles prosjekt og enes om; at denne statusen har vært med på å samle befolkningen:

E tenkt litt på det her bygdedyr og jantelov og sånn, det, det bunn jo i misunnels. Så e tenkt på at kanskje folk har det såpass bra no at de slæpp å mesunn, ja, kvartainner, og liggens med det her, når det her verdensarvsatusen kom og, at man såg muligheita for se sjøl og, så va mange som, som såg mulighetan. At det kanskje e litt det og å, ja. Også at man kanskje, e syns folk, det e mye folk, de e utadvent, asså, det e så, de sett liksom ikkje bærre å mommel for se sjøl (kvinnovatør)

At det er viktig å støtte hverandre og å benytte seg av alle muligheter man kan få, bekreftes av informantene:

I: E trur man e tøff og man e, asså e trur jo ikkje nødvendigvis førr at man e fra Vega, men at man e ifrå små plassa og, og et, der man ha, ke e ska sei, værhardt miljø og, asså så man bi tøff. Og det e mange tøffe damor her ute, og det e, det e jo kanskje og, asså sånn som verdensarvstatusen har jo gitt oss en veldig positiv vind, så kanskje grei man å dreg lasset i lag då, håpa e. Førr det e jo dæ som e ofte då, det e jo at, at man kanskje, asså det som ha vorre litt ødeleggandes, sånn så når e vaks opp og sånn førr kvinnfolk då, at vi ikkje drig i lag

Kanskje ser man her en rest fra fiskebondekulturen, "man e ifrå små plassa (...), man bi tøff". Også i fiskebondesamfunnet måtte man ta de sjansene som bydde seg, man måtte være nøye

med å utnytte for fullt de ressursene som måtte by seg, og en av de viktigste ressursene var menneskene rundt; det å "drig ilag" var en nødvendig del av overlevelsen.

5.4. To bygder?

Etter å ha lyttet til et ukjent antall intervjuer og analyser mine egne, slo det meg plutselig at når folk skulle beskrive Vega var det som om de til tider snakket om to vidt forskjellige kommuner. Den ene versjonen er den som handler om "den vanlige bygda". Som nevnt tidligere er Vega en bygd som lik mange andre bygder i Norge sliter med trang kommuneøkonomi og synkende folketall. De kommunale tjenestene er den største utgiftsposten, og samtidig den største arbeidsplassen. Her jobber kvinnene i de typiske kvinneyrkene, de pleier, steller eller yter service, det er her du finner omsørgerne. Det er i dette bildet fortellingen om å se sin egen arbeidsplass som en utgiftspost hører hjemme, det er her du finner bekymringer over hva som skjer når nyheten knyttet til verdensarven forsvinner:

I: Også, også får e en sånn følelse av at det når en topp, og at den toppen e nådd og. Og det eikkje sikkert at det e rett, men e har, også om det då bærre dala igjen også e det over. Eller om vi klar å held oss på ei linja der at vi faktisk kan levva av turismen då. Eller om at det bærre fell i stava, når liksom nyheten e over (omsørger)

Den andre er fortellingen du har hørt om ovenfor, det er bildet om en bygd i blomstring. I denne fortelling finnes det få begrensinger, her er alle muligheter åpne, det gjelder bare å være kreativ nok, og det er her jeg mener kvinnoinnovatørene hører hjemme. Hvordan kan kvinner i samme kommune gi så ulike bilder av bygda? Hva er det egentlig som skjer når enkelte velger annerledes enn majoriteten? Hvorfor velger enkelte å gi seg i kast med relativt risikable nyetableringer, mens andre søker seg inn i de tradisjonelle kvinneyrkene? Hvorfor ser og forteller kvinnene på Vega om vidt forskjellige muligheter når det kommer til sysselsetting?

Diskursive narrativer

Jeg tenker at en måte å forklare dette på kan være å tolke fortellingen om "den nye given" som et *diskursivt narrativ*. Som tidligere nevnt mener jeg at dette begrepet kan tydeliggjøre hvordan kvinnes fortellinger ikke er skapt isolert, men må sees i sammenheng med en rekke overordnede hendelser og strukturer. Jeg har i oppgaven forsøkt å gi leseren et inntrykk av

noen signifikante hendelser og strukturer som har preget Vegasamfunnet opp gjennom tidene. Mine informanters fortellinger vil naturlig nok bære preg av disse, og her kan man særlig trekke fram implementeringen av verdensarvstatusen.

Som nevnt under metodekapittelet har narrativer en sosial betydning. Det er noe man lærer i oppveksten og kan dermed sees som en grunnleggende kunnskapsform (Svarstad, 2009:38). Om man ser omsørgernes og kvinnoatørens fortellinger som to konstruerte narrativer, kan man tolke det slik at disse idealtypene står som grunnleggende eksempler på hva som er riktige og mulige jobber for kvinner på Vega. Gjennom å høre andre snakke om kvinnejobber på Vega, skapes det fra barndommen av fortellinger man tar med seg inn i voksenlivet.

Alle mine informanters fortellinger er produsert under diskurser, "betraktningsmåter angående bestemte temaer som i bestemte sosiale sammenhenger legger føringer på hva som kan uttrykkes med tyngde og betraktes som riktig og sant" (Svarstad, 2009:37).

Kvinnoatørnarrativet vil være skapt under diskurs jeg mener å se på Vega som dreier seg om "Den nye bygda – en ny giv", mens omsørgernarrativet er konstruert i en diskurs hvor Vega sees på som "Ei vanlig bygd på Helgelandskysten". Jeg mener at disse overordnede betraktningsmåtene vil være med på å forme hvilke jobbmuligheter som oppleves som tilgjengelige for kvinner på Vega. Hvis det er slik at jenter vokser opp med inntrykk og samtaler som bekrefter at på Vega skal kvinnene jobbe i de tradisjonelle kvinneyrkene, vil det være vanskelig å se seg selv i en posisjon hvor man satser på ny næring. Her ser man Vega som en helt vanlig distriktskommune i Norge med de utfordringene det medbringer. Flere av mine omsørgere har blant annet bekymret seg over kommunens pengebruk i forbindelse med opprustning av veiene og oppussingen av barneskolen på Gladstad.

For kvinnoatørene vil derimot situasjonen oppleves helt annerledes. Deres samtaler om jobbmuligheter befinner seg i en diskurs hvor Vega er en bygd med en lysende framtid. Her sees bygda som fylt av potensielle jobber, det gjelder bare å skape sine egne muligheter. Som nevnt tidligere er det nettopp et viktig poeng hos Svarstad at diskurser og diskursive narrativer ofte kan få betydning for store og små handlinger. Det som gjør narrative til *diskursive*

narrativer er at det her eksisterer "et sosialt fenomen av betydning" (Svarstad, 2009:39), og det mener jeg at verdensarven representerer i disse fortellingene. Vi har tidligere i teksten sett eksempler på hvordan kommunen og befolkningen på Vega har tatt et aktivt grep om hvordan man snakker om framtida på øya, både 10.000-årsjubileet og søknaden om verdensarvstatus er treffende eksempler på hvordan man har brukt en stor hendelse til å skape et progressivt narrativ for å snu en uønsket tendens. Og ser man på kvinnoaktivitetene er det tydelig at denne snuoperasjonen har fungert; kvinnene tør å satse, og for mange går det faktisk veldig bra. På den måten har narrativer knyttet opp mot verdensarvstatusen fått konsekvenser for sysselsettingen for kvinner på Vega: Ved å snakke positivt om verdensarven og om framtida på Vega, har kvinner sett muligheter for ny sysselsetting.

6. Avsluttende betraktninger

I denne oppgaven har jeg vist hvordan sju kvinner fra Vega reflekterer rundt hvorfor de har endt opp i de jobbene de har, og hvilke framtidige muligheter for sysselsetting de ser for kvinner på Vega. Selv om det finnes mange muligheter å konstruere sin sysselsetting på, har jeg valgt å fokusere på to hovedtilnærminger som jeg har kalt omsorgstilpasningen og entreprenørtilpasningen. Er man født og oppvokst på Vega, er det ofte de typiske kvinneyrkene som blir unge kvinners første møte med arbeidslivet, og man ender gjerne opp med å se denne typen jobber som de *eneste* tilgjengelige. Derimot kan det synes slik at de som har vært borte fra øya i lengre perioder, ser muligheter for sysselsetting på øya på en litt annen måte enn de som har opplevd Vega som sitt hjemsted hele livet. Det kan virke som om de som ikke har bodd eller følt sterk tilknytning til øya kontinuerlig opp gjennom oppveksten, har noe lettere for å bryte de sosiale barrierene når det kommer til hva det er ment kvinner skal jobbe og drive med. Kanskje kan det være slik at det er lettere å avvise "bygdedyret" når man kommer fra utsiden.

Vi har sett at det finnes mange ildsjeler blant kvinnene på Vega og generelt i kommunen som har gjort en formidabel innsats når det kommer til å legge til rette for nyskaping blant kvinner. Sett utenfra fremstår Vega som en plass hvor man har hatt fokus på å støtte opp om

hverandre, enten det gjelder videreutdanning eller nyskapning relatert til både ny og gammel næring. Samtalene med informantene mine har vist meg hvor viktig det er med tydelige kvinnenettverk som aktivt støtter opp om hverandre. Dette gjelder særlig hos de hvor familien kanskje ikke stiller seg like positive til valg de kan tolke som utradisjonelle og egoistiske.

Det er nok ingen tvil om at Vega ved første øyekast ser ut til, tross synkende folketall og store endringer i leveveien til det meste av befolkningen, å ha kommet godt ut av de store omstruktureringene bygda har måttet gått gjennom i de siste tiårene. Folk snakker om en ”ny giv”, og selv om bygdedyret vanskelig lar seg grave ned for godt, er det i hvert fall brakt fram i lyset for å synliggjøres. Slik jeg leser dagens situasjon, ser det ut til at Vega også i framtida kommer til å fortsette og være et attraktivt sted å bo. En viktig forutsetning er derimot at bygda fortsetter å finne kreative måter å tiltrekke seg nye innovatører, samtidig som de tar vare på de som allerede er her. Kommunen vil tjene godt på å fortsette og synliggjøre at Vega er en øy hvor også kvinner utenfor omsorgsyrkene har muligheter for sysselsetting. Bygda bør fortsette å vise fram de store variasjonene i næringsmuligheter for kvinner, mens de samtidig tar vare på de jobbene som allerede finnes i kommunen. Klarer de å formidle at Vega er en plass for alle typer kvinner, slipper de kanskje unna trusselen om kommunesammenslutning med Brønnøysund, og det blir lys i vinduene også utenfor turistsesongen.

Hvorfor disse tilpasningene er viktige

Så hvorfor er egentlig disse tilpasningene viktige for kvinner på Vega? Jeg mener at omsorgstilpasningen er viktig da den tilbyr noenlunde trygge og stabilt tilgjengelige jobber for kvinner. Fordi disse arbeidsplassene til en viss grad også er åpne for ufaglært arbeidskraft, tilbyr de en viktig mulighet for unge kvinner på Vega å prøve seg i arbeidslivet, uten å måtte forlate øya. Dette er trygge og stabile jobber som ikke forsvinner med det første.

Entreprenørtilpasningen er derimot viktig fordi den tilbyr et alternativ for de "utradisjonelle" kvinnene. Denne tilpasningen gjør Vega mer konkurransedyktig i kampen om å tiltrekke seg kvinner som kanskje ikke hadde sett for seg et liv på bygda. Ved å tiltrekke seg fler folk kan man få snudd utviklingen med et stadig synkende folketall, og gjøre Vega til et godt sted å leve og bo også for de utradisjonelle kvinnene.

Alle kilder som er brukt i oppgaven er oppgitt.

Antall ord i oppgaven (eks. Litteraturliste og vedlegg): 33740

Litteraturliste

Almås, R., Haugen, M.S., Rye, J.F., & Villa, R. (Red.). (2008). *Den nye bygda*. Trondheim: Tapir forlag.

Beck, U. Og Beck-Gernsheim, E. (2002) *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage

Berg, N.G. (2002). Kjønn på landet og kjønn i byen. Om betydningen av kjønnete konstruksjoner av ruralitet for urban-rural migrasjon og hverdagsliv. *Kvinneforskning* 1, 67-82

Birkelund, G.E. og T. Petersen (2005). Det norske likestillingsparadokset. Kjønn og arbeid i velferdssamfunnet. I Frønes, I. og Kjølørød, L. (red.) *Det norske samfunn*. (s.126-150) Oslo: Gyldendal Akademisk..

Byrkjeland, M. og Grove, K. (2005). Perspektiv på bygdeutvikling (Notat 14/2005). Bergen: Stein Rokkan senter for samfunnsstudier, Universitetet i Bergen.

Brox, Ottar. (1968). *Hva skjer med Nord-Norge?* Oslo: Pax forlag

Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnssvitenskap, humaniora, juss og teologi (Retningslinjer NESH)*. Oslo: Forskningsetiske komiteer.

Enge, J. (2000). Konflikten om kystverneplanen i Vega. (SUM Dissertations & Theses, No. 07/2000). Oslo: Universitetet i Oslo

Førde, A. (2010). Nyskapning, brytningar og samspel. I Borch ,O.J. og Førde, A. (Red.)

- Innovative bygdemiljø – Ildsjeler og nyskappingsarbeid.* (s. 155-168) Bergen: Fagbokforl.
- Gerrard, S. (1983) Kvinner i fiskeridistrikter: Fiskerieringas "bakkemannskap?", i Hersoug, B. (Red.) *Kan fiskerieringa styres?*, Oslo: Novus forlag
- Gerrard, S. og Balsvik, R.R. (1999). Globale kyster: Liv i endring – kjønn i spenning. (Kvinnforsks skriftserie 1\1999) Tromsø: Kvinnforsk, Universitetet i Tromsø
- Grimsrud, G. M. (2000) Kvinner på flyttefot (ØF-rapport nr. 13/00). Lillehammer: Østlandsforskning
- Grønbech, D. (1999). Framtid på spill i valgets kval. *Profilen: Informasjonsavis for prosjektet "Dialog næringsutvikling."* Hentet fra http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-I/krd/Andre-dokumenter/Tidsskrift-ognyhetsbrev/1999/profilen_april_1999.html?id=270263#framtid
- Grønbech, D. (2008). *Kystkvinnens liv og virke. Fra naturalhushold til enetilværelse. En verdighetsbeskrivelse.* Avhandling (Dr. Philos). Institutt for pedagogikk. Tromsø: Universitetet i Tromsø
- Hagtvet, H. (2005). *Undersøkelse om rekruttering av arbeidskraft.* (Rapport nr. 1/2005) Oslo: Aetat Arbeidsdirektoratet
- Haugen, M.S. og Stræte, E.P. (2011). På sporet av det rurale. I Haugen, M.S. og Stræte, E.P. (red.) *Rurale brytninger*, (11-21) Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Haugen, M.S. og Villa, M. (2008). Idyllisk eller kjedeleg? Slik ungdom ser bygda. I Almås, R., Haugen, M.S., Rye, J.F., & Villa, R. (Red.) *Den nye bygda.* (s. 139-155) Trondheim: Tapir forlag.
- Haugen, M.S. og Villa, M. (2006). Big Brother in rural societies: Youths' discourses on

- gossip. *Norsk geografisk Tidsskrift*, 60, 209-216
- Heggen, K. (2008). Jentene frå Ulvik, Jondal og Hornindal. I Almås, R., Haugen, M.S., Rye, J.F., & Villa, R. (Red.) *Den nye bygda*. (s. 175-193) Trondheim: Tapir forlag.
- Kjærnlis Hanssen (2011, 13. august). *Dyneløft i havgapet*. Magasinet, Dagbladet. 30-33
- Kvinnovasjon. (2008) *Samling for kvinnelige etablerere 26. – 28. sept. 2008 [Brosjyre]*. Oslo: Kvinnovasjon.
- Lorentzen, J. og Mühleisen, W. (2006). (red.), *Kjønnsforskning. En grunnbok*, Oslo: Universitetsforlaget
- Lunde, S. og Sandnes, T. (2010). *Kvinner og menns lønn – Det lønner seg å være mann*. Hentet fra <http://www.ssb.no/ssp/utg/201001/04/>, 29.05.2011
- Lysgård, H. K. Og Berg, N. G. (2004), Ruralitet og urbanitet - bygd og by, *Plan* (2), 18-29
- Møller, A. (u.å). Informasjonsguide for Vega kommune, [Brosjyre]. Vega
- Neumann, I.B. (2001). *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Nordeng, B. (2008, 24. oktober). Utnytt Himmelblåeffekten. *Helgeland Arbeiderblad*. Hentet fra <http://www.helgeland-arbeiderblad.no/nyheter/article3876661.ece>, 12.09.2011
- NSD (2011). *Førstegangskontakt*. Hentet fra http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/foerstegangskontakt.html, 20.09.2011
- Pedersen, B. (2010, 25. februar). Vil bekjempe minken. *Brønnøysund avis*. Hentet fra

<http://www.banett.no/nyheter/article337568.ece> , 09.10.2011

- Rosland, S., (2008). Historie og sosiologi. I Mortensen, E, Egeland, C, Gressgård, R., Holst, C. Jegerstedt, K., Rosland, S. og Sampson, K. (Red.) *Kjønnteori*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Rye, J.F. (2006a). Lokal kapital og arvelig bofasthet. Rurale ungdommers bostedspreferanser. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 6 (1), 3-24
- Rye, J.F. (2006b). Rural youths' images of the rural. *Journal of Rural Studies*, 22, 409-421
- Rye, J.F. (2011). Youth migration, rurality and class: a Bourdieusian approach. *European urban and regional studies*, 18 (2), 170-183
- Sandnes, T. (Red.) (2005). *Fordelingen av økonomiske ressurser mellom kvinner og menn: Inntekt, sysselsetting og tidsbruk. (Rapporter 2005/35)*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Silseth, E. (1999). Forord, I Næss, I.E. (Red). *Vega gjennom 10 000 år*. (s. 7). Vega: Vega kommune.
- Skolehistorie: Etterkrigstiden (12.04.2011). *Skolehistorie: Etterkrigstiden*, Hentet fra: <http://www.vega.kommune.no/artikler/skolehistorie-etterkrigstiden>, 11.10.2011
- Slettedal, S. (2009). *Steinalderøya i endring – En studie av Vegaøyenes utvikling etter 1950*. Mastergradsoppgave, NTNU
- Solbrække, K. N. (2009). Redaksjonelt, *Sosiologi i dag*, 39 (4), 3-5
- Solbrekke, K.N., Aarseth, H. (2006). *Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn*. I Lorentzen J., Mühleisen W. (red), Oslo: Universitetsforlaget.

Statens Lånekasse (2010). *Så mye kan du få*. Hentet fra

<http://www.lanekassen.no/Hovedmeny/Stipend-og-lan/vg/Sa-mye-kan-du-fa/>,
24.08.2011

Statistisk Sentralbyrå (2010a). *Tall om Vega kommune*. Hentet fra

<http://www.ssb.no/kommuner/1815>, 11.06.2011

Statistisk Sentralbyrå (2010b). *1000 kroner mer i måneden*. Hentet fra

<http://www.ssb.no/lonnstasyk/>, 05.08.2011

Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv. (u.å.a) *Verdensarv Vegaøyan: Forskning*. Hentet fra

<http://www.verdensarvvega.no/no/forskning>, 29.05.2011

Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv. (u.å.b) *Verdensarv Vegaøyan: Hva er verdensarv?*. Hentet fra

[http://www.verdensarvvega.no/no/component/content/article/119?](http://www.verdensarvvega.no/no/component/content/article/119?phpMyAdmin=250b6cb7847462343b7ba455760edecd)
[phpMyAdmin=250b6cb7847462343b7ba455760edecd](http://www.verdensarvvega.no/no/component/content/article/119?phpMyAdmin=250b6cb7847462343b7ba455760edecd), 27.05.2001

Stiftelsen Vegaøyan Verdensarv. (u.å.c) *Verdensarv Vegaøyan: Egg og duntradisjonen*. Hentet

fra <http://www.verdensarvvega.no/no/egg-og-duntradisjonen>, 23.03.2010

Svarstad, Hanne (2009). Narrativitetens sosiologi*, *Sosiologi i dag*, 39 (4), 29-56

Søndergaard, D. M. (2000). Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning. I Haavind, H. (Red.) *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. (60-104) Oslo: Gyldendal.

Thagaard, T. (2010). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode*, Bergen: Fagbokforl.

The World Heritage Convention. (u.å.) *Linking the protection of cultural and natural*

heritage. Hentet fra <http://whc.unesco.org/en/convention/>, 16.06.2011

Valestrand, H. & Gerrard, S. (2001), Mellom Harvard, Honningsvåg og Coto Sur: Noen innspill om kvinne- og kjønnsforskning, sentrum og periferi. *Min vei til kvinneforskning*, (1/1999). Hentet fra http://kilden.forskningsradet.no/c17385/artikkel/vis.html?tid=18212&within_tid=18092, 16.09.2009

Vega kommune. (u.å.). *Næring og etablering*. Hentet fra http://www.vega.kommune.no/nordland/vega/vegak.nsf/id/75358FE6677C2CDBC1274D30032C653?OpenDocument&cat=m1_11_3, 12.08.2010

Vestnorsk Fjordlandskap og Vega kommune (2007), *Tiltaksplan for kulturlandskapet i verdsarvområda Vestnorsk Fjordlandskap og Vegaøyen*. Hentet fra <http://www.distriktssenteret.no/filearchive/tiltaksplan-for-kulturlandskapet-i-verdsarvomraada-sluttrapport.pdf>, 20.06.2011

Widerberg, K. (2005). *Historien om et kvalitativt forskningsopplegg*. Oslo: Universitetsforl.

The World Heritage Committee (u.å.). *Decision - 28COM 14B.45 - Nominations of Cultural Properties to the World Heritage List (Vegaøyen - The Vega Archipelago)*. Hentet fra <http://whc.unesco.org/en/decisions/128>, 08.12.2009

Aagedal, O., Egeland H., & Villa, M. (2009) *Lokalt kulturliv i endring*. Bergen: Fagbokforl.

Aakvaag, G.C. (2010). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag

Aasbø, Gunvor (2009), *Når deltid er norm: hjelpepleieres forhandlinger om valg av*

arbeidstid: deltid og merarbeid. Mastergradsoppgave, Universitetet i Oslo

Egg og duntradisjon: <http://www.verdensarvvega.no/no/egg-og-duntradisjonen>, 19.05.2011

Vedlegg

Kvinnene på Vega

Informasjon til informanter og andre nøkkelpersoner

- Denne avhandlingen vil handle om kvinnene på Vega. Jeg ønsker å få tak i hvordan det har vært og er å vokse opp og skape sitt liv på ei øy på Helgelandskysten. Dette skal være en
- oppgave i sosiologisk tradisjon, og jeg kommer i den forbindelse til å benytte meg av en framgangsmetode kalt narrativ metode. Det som kjennetegner denne metoden er at den tar utgangspunkt i folks egne historier og fremstillinger, og så samler det til en eller flere slags felles historier til slutt.

Jeg ønsker gjerne å ta intervjuene opp på elektronisk lydbånd. Dette forutsetter godkjenning fra hver enkelt intervjuperson. Jeg vil ikke registrere navn og kommer kun til å registrere personopplysninger i den grad de er relevante for temaet som omhandles (yrke, utdanning og lignende). Alle utsagn som refereres i sluttproduktet, vil være anonymisert.

All lagring av opptak og utskrifter fra intervjuene vil behandles anonymt. Alle har rett til å trekke seg fra prosjektet på et hvilket som helst tidspunkt, også etter at intervjuene er gjennomført. Prosjektets avslutning er planlagt til utgangen av 2009. Alle lydopptak vil bli oppbevart forskriftsmessig, og slettes når dataene er analysert og avhandlingen er levert. Skulle det være noen spørsmål i fremtida kan jeg kontaktes privat på tlf: 92843179, eller på e-post: karin.sundli@nina.no

Vennlig hilsen

Karin Sundli